

PRIMUL REDACTOR VASILE / VASKO POPA

Lumina

REVISTĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ TRANSFRONTALIERĂ

Anul LXXVIII, SERIA NOUĂ, NR. 4-6 / 2025 (686-688) Apariție trimestrială

Număr ilustrat de Blazena Miroslava Karkus

Editorial

Marina KALKAN „Libertatea” la 80 de ani și *Lumina* ei 3

Repere științifice

Carmen DURA *Begegnung* și rostire în poezia lui Valeriu Anania 5

Libertatea 80

Daniel BALA Casa de Presă și Editură „Libertatea” – Vector călăuzitor peste timp al conștiinței cultural-identitare românești 15

Marina KALKAN „Libertatea” – o platformă informativă și un atelier de creație literară 17

Slavco Almăjan 85

Simeon LĂZĂREANU Povestea și semnificația unei cărți 21

Mariana DAN Dubiul ca potențialitate creativă la Slavco Almăjan 31

Mărioara STOJANOVIC De ce-l admir pe Slavco? 35

Eminescu 175

Teodora SMOLEAN Eminescu în paginile săptămânalului *Libertatea* 39

Semnale

Marina KALKAN Mircea Eliade azi: repere, reevaluări, reinterpretări (Mariana Dan, *Mit și realitate, oglinzile în care ne privim. Mircea Eliade astăzi*, Panciova, Editura Libertatea, 2024) 53

Valentin MIC Poezia românească în limba greacă – un dialog liric între culturi (Mariana Stratulat, Veronica Balaș, *Odiseea versului nerostit / Testamentul mării către Herodot*, Panciova, Editura Libertatea, 2025) 55

Veronica BALAJ *Vis în do major, Fantezie heraldică, Cu evlavie, jupiter* 56

Mariana STRATULAT *Dorul, Chemare, Frica* 58

Gabriel GAFIȚA O lucrare foarte binevenită și utilă (Octavia Nedelcu, Lidija Čolević, *Pe urmele sârbilor din București / Na tragu Srba u Bukureštu*, Timișoara, Editura Uniunii Sârbilor din România, 2024) 61

Metin YILDIRIM	<i>Copacul este precum o mamă, Iubire neîmpărtaşită, Olanda, Vântul, Copacii dansează și cântă, Iubește-l pe cel te iubește</i> 67
Marina KALKAN	Cheia (re)lecturii (Delia Muntean, <i>De veghe la hotarul limbii române</i> , Zrenianin, Editura ICRV, 2025) 81
Florian COPCEA	Reflexiile ideatice ale discursului poetic (Georgel Ivașcu, <i>Versurile unui fluturaș</i> , Panciova, Editura Libertatea, 2024) 83
Victor RUSU	<i>Tăcerea, Fiecare cu zborul lui, Revelație, Rugăciune, Monolit omenesc, Spre cer, Început de rugăciune, Loc geometric, Chipul și curgerea râului, Botezul poezilor, Ne chemăm simplu, Stare, Accent, Zbor pentru cuiburi și oameni</i> 85

Dialog

Mariana STRATULAT	O carieră împletită armonios între vocația didactică și profunzimea cercetării literare (interview cu conf. univ. dr. Brândușa Juică) 89
-------------------	--

Calendar

Marina KALKAN	Ion Bălan 100: poet și prozator atașat lumii satului 99
Ion BĂLAN	<i>În amurg, Aspect tomnatic, Aștept, La intrarea în Măru, Peisaj sălcițean</i> 103

Orizonturi artistice

Marina KALKAN	Armonii între culoare și cuvânt (interview cu Blazena Miroslava Karkus) 107
Blazena Miroslava KARKUS	<i>Floare de lotus, În ochii tăi, Energii, Pe căi nebănuite, Comparații, Când vii aduci cu tine...</i> 111

Punți literare

Filip DAVID	Der Hund 117
-------------	--------------

Instrucțiuni pentru autori 123

Instrucțiuni pentru recenzenți 125

„Libertatea” la 80 de ani și *Lumina* ei

Marina KALKAN

Când o instituție culturală atinge 80 de ani de existență, nu e vorba doar despre o aniversare. E vorba despre o memorie vie care nu doar că a supraviețuit, ci a găsit moduri proprii de a rămâne relevantă și prezentă în inimile cititorilor. Casa de Presă și Editură „Libertatea” și săptămânalul *Libertatea* nu sunt doar nume înregistrate în acte, ci un punct cardinal pe harta culturală a comunității noastre, un loc în care identitatea s-a scris, rescris și transmis

din generație în generație.

Printre publicațiile care au crescut și s-au maturizat în această instituție, *Lumina* ocupă un loc aparte. Într-o lume în care revistele culturale dispar sau se sting în tăcere, *Lumina* continuă să existe, pentru că are ceva de spus. În paginile ei, ideile nu se grăbesc. Au loc să respire, să se așeze, să nască întrebări și răspunsuri.

De-a lungul timpului, textele publicate au purtat semnăturile unor voci diverse: de la eseuri și cercetări literare, la reflecții proaspete. Ce le leagă e o curiozitate sinceră pentru tot ce înseamnă cultură – nu doar cea moștenită, ci și cea în formare. Tradiția, aici, nu înseamnă un refugiu din fața noului, ci un dialog între epoci, între generații, între stiluri de gândire. Un loc în care autorii tineri se pot întâlni, firesc, cu nume deja consacrate.

Cititorii revistei *Lumina* sunt parte activă dintr-o comunitate care prețuiește gândirea, dialogul și creația. Fiecare număr ajunge nu doar în mâinile, ci și în sufletul celor care îl deschid, oferind perspective. Într-o lume grăbită, *Lumina* ne reamintește cât de prețios e timpul acordat lecturii – acel timp care ne ajută să ne înțelegem mai bine pe noi înșine și lumea din jur.

La 80 de ani ai Casei de Presă și Editură „Libertatea” și ai săptămânalului *Libertatea* înțelegem mai bine ca oricând, importanța culturii scrise, o construcție fundamentală. *Lumina*, cu fiecare număr, contribuie la această construcție.

Begegnung și rostire în poezia lui Valeriu Anania

Motto: „Nimeni nu mă poate iubi fără să păcătuiască./
Nimeni nu mă poate urî fără să-și ia osândă.”
(Valeriu Anania, *Poetul*)

Carmen DURA

Universitatea din Novi Sad
Facultatea de Filosofie
Departamentul de Limba și Literatura Română
Institutul Limbii Române, București

Primit la 4 mai 2025

Acceptat pentru publicare la 22 mai 2025

Rezumat: Lucrarea prezentă își propune să analizeze aspecte din poezia scriitorului Valeriu Anania, pornind de la ideea că omul se poate dezvălui complet doar în interacțiunea cu celălalt și cu temele majore ale existenței. Întreaga biografie și operă a lui Valeriu Anania, mai târziu Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, stă sub semnul lui *Begegnung*, viața omului crescând și dezvoltându-se cu fiecare întâlnire pe care o are cu celălalt. Selecția textelor poetice este făcută din volumul *Poeme*, apărut la Editura Polirom, care cuprinde mai multe poezii din volume publicate anterior de către scriitor. Conștient de fragilitatea sa umană, dar și de puterea pe care i-o conferă rostirea, poetul recreează lumea prin cuvânt și speră să găsească un cititor care să recreeze și el lumea poetică prin lectură, refăcând universul creației prin prisma *Weltanschauungului* său. Dacă în opera memorialistică este mai ușor de văzut povestea întâlnirii cu celălalt, în schimb, în poeziile sale, întâlnirea cu arta, cu versul și cu cititorul sunt ascunse în logosul poetic încifrat într-un discurs care își revelează sensul cu fiecare citire și recitare.

Cuvinte-cheie: *Begegnung*, identitate, alteritate, poezie, poet

Născut în 1921, în județul Vâlcea, în localitatea Glăvile, Valeriu Anania a intrat de timpuriu în mănăstire, la 2 februarie 1942, cu numele de călugărie Bartolomeu. În același an, îl întâlnește pe Tudor Arghezi, care îi va marca destinul, devenindu-i mentor, model literar și prieten. Poezia lui Valeriu Anania stă sub influența stilului arghezian, regăsit în multe dintre creațiile sale. Personalitatea lui Tudor Arghezi este evocată de către *ucenic* în *Rotonda plopilor aprinși*, unde dedica primul eseu maestrului, recunoscând cu sfială că este destul de greu de găsit „tonul cu care Platon vorbea despre

Socrate²¹. Absolvent de teologie, cu studii nefinalizate în medicină și muzică, Bartolomeu Valeriu Anania va avea parte de un destin unic, în contextul istoric tulbure al anilor '50 - '60. Deținut politic în perioada comunistă, 1958-1964, nu s-a despărțit de poezie nici măcar în perioada detenției, în închisoarea de la Aiud scriind pe creier, cum însuși mărturisește, peste zece mii de versuri, fiind vorba despre cele două piese de teatru *Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole*². Personalitate complexă, Bartolomeu Valeriu Anania a abordat numeroase stiluri și genuri literare, de la teatru și poezie la roman și memorialistică, iar, în ultima etapă a vieții, s-a ocupat de diortosirea Bibliei, care a apărut în 2009. În 1993, retras deja la pensie, este ales prin vot și chemat în scaunul de Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, unde va păstori timp de 18 ani, până în 2011, când trece la cele veșnice. Creația sa artistică oglindește experiența întâlnirii dintre teolog și omul de cultură, actul rostirii literare fiind infuzat de dimensiunea sacră, în timp ce predicile sale din anii de păstorire arhierescă sunt influențate de artist. De altfel, confruntarea dintre artist și monah este cel mai bine evidențiată în cartea autorului *Cerurile Oltului*, un adevărat album de artă dedicat icoanelor din mănăstirile din zona Olteniei, în care omul de cultură Valeriu Anania dialoghează cu monahul Bartolomeu Anania.

Perechea *eu - tu* este relevantă pentru întreaga artă, de câte ori rostește și se rostește *un eu*, este rostit simultan și *un tu*. Martin Buber, în lucrarea sa *I and Thou*, filosofează asupra acestor cuvinte fundamentale, afirmând că ele nu sunt niciodată izolate, ci cuvinte perechi: „Nu există nici un Eu în sine, ci numai Eu din cuvântul fundamental Eu - Tu, și Eu din cuvântul fundamental Eu - Acela. Când omul rostește Eu, el se gândește la unul dintre cele două. Când zice Eu, este prezent acel Eu la care se gândește el. Chiar când zice Tu sau Acela, este prezent Eu din unul sau altul dintre cele două cuvinte fundamentale.”³ Unul dintre conceptele-cheie ale cărții sale este *Begegnung* (*meeting*), desemnând întâlnirea autentică dintre oameni, iar termenul opus, inventat de el, este cel de *Vergegnung*, ca antonim al lui *Begegnung* (*mismatching*): „Later I once made up the word «*Vergegnung*» - «*mismatching*» or «*miscounter*» to designate the failure of a real meeting between men”⁴. Acest

1 Valeriu Anania, *Opere 6. Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, pref. de Dan C. Mihailescu, cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 23.

2 Vezi cronologia în Valeriu Anania, *Opere 6. Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, p. 13-20.

3 Martin Buber, *Eu și Tu*, traducere din limba germană și prefață de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 2022, p. 40. Vezi și Buber, Martin, *I and Thou*, Translated by Walter Kaufmann, Charles Scribner's Sons, New York, 1970, p. 54: „There is no I as such but only the I of the basic word I - You and the I of the basic word I - It. When a man says I, he means one or the other. The I he means is present when he says I. And when he says You or It, the I of one or the other basic word is also present.”

4 *Idem*, *Meetings. Autobiographical Fragments*, edited and introduced by Maurice Friedman, Routledge, 2002, p. 22: „Mai târziu, am inventat odată cuvântul «*Vergegnung*» - «întâlnire ratată» sau «întâlnire eșuată», pentru a desemna eșecul unei întâlniri reale între oameni.” (trad. mea)

tu primește un nume doar atunci când este rostit de către un eu. Paul Celan, în discursul de la Premiul Büchner din 1960, spunea auditoriului că o persoană căreia ne adresăm devine tu doar în spațiul unei conversații: „Erst im Raum dieses Gesprächs konstituiert sich das Angesprochene, versammelt es sich um das es ansprechende und nennende Ich. Aber in diese Gegenwart bringt das Angesprochene und durch Nennung gleichsam zum Du Gewordene auch sein Anderssein mit”⁵.

Lucrarea prezentă își propune să analizeze aspecte din poezia scriitorului Valeriu Anania, pornind de la ideea că omul se poate dezvălui complet doar în interacțiunea cu celălalt și cu temele majore ale existenței, viața, sacrul, creația, marea trecere etc. Preocuparea sa pentru evocarea lor este o constantă a creației sale, atât în cea literară, cât și în cea religioasă. Întreaga biografie și operă a lui Valeriu Anania, mai târziu Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, stă sub semnul lui *Begegnung*, aceste întâlniri devenind edificatoare pentru conturarea personalității sale și surse pentru crearea personajelor, dar și pentru evocarea lor. În *Jurnalele*⁶ sale, precum și în *Rotonda plopilor aprinși*⁷, se perindă zeci de persoane pe care le-a întâlnit, sunt relatate zeci de interacțiuni pe care le-a avut un om încuvântat, așa cum îi plăcea să se numească pe sine. A avut o viață ca o *Odisee*, iar, dacă în opera memorialistică sunt mai ușor de văzut interacțiunile umane și povestea lor, în schimb, în poeziile sale, întâlnirea cu arta, cu versul și cu cititorul sunt ascunse în logosul poetic încifrat într-un discurs îmbinând limba vechilor cazanii cu limbajul neologic și cu creații lingvistice personale.

Selecția textelor poetice este făcută din volumul *Poeme*⁸, apărut la Editura Polirom, care cuprinde mai multe poezii din volume publicate anterior de către scriitor, cum ar fi: *Geneze, Istoriei agrippine, Orele mamei, File de acatist, Anamneze, Imn Eminescului*. Deși domeniul scriitoricesc al lui Valeriu Anania este vast și variat, criticul literar Petru Poantă, în prefața la volumul *Poeme*, notează că „poezia nu constituie doar un segment izolat al operei sale. Lirismul, difuz, e prezent în întreaga ei țesătură, după cum multe dintre poemele propriu-zise sunt construite fie pornind de la niște nuclee epice, fie pe diverse tensiuni de natură dramatică”⁹.

5 Vezi Paul Celan, *Der Meridian*, discursul de la Premiul Büchner din 1960 (<https://www.deutscheakademie.de/de/auszeichnungen/georg-buechner-preis/paul-celan/dankrede>): „Numai în spațiul acestei conversații se constituie persoana adresată, se adună în jurul eului care i se adresează și o numește. Dar, în această prezentă, cel adresat, fiind numit, a devenit un tu, aducând cu el și alteritatea sa.” (trad. mea)

6 Valeriu Anania, *Jurnale I* (1965-1985), ediție critică și prefață de Aurel Sasu, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018; Valeriu Anania, *Jurnale II* (1986-1995), ediție critică și prefață de Aurel Sasu, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018.

7 *Idem*, *Opere 6. Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*.

8 Valeriu Anania, *Opere 1. Poeme*, pref. de Petru Poantă, cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2010.

9 *Ibidem*, p. 8.

Întreaga viață a omului crește și se dezvoltă cu fiecare întâlnire pe care o are cu celălalt. Identitatea nu prinde contur și personalitate decât în urma întâlnirilor dintre eu și celălalt. Posibil că, dintre noi toți, artistul este cel care se intersectează cu o multitudine de suflete, iar, prin creația sa, se întâlnește cu zeci de generații de cititori după trecerea din această viață. De aici și povara cuvântului pe care îl poartă în inima sa. Conștient de fragilitatea sa umană, dar și de puterea pe care i-o conferă rostirea, poetul recrează lumea prin cuvânt și speră să găsească un cititor care să recreeze și el lumea poetică prin lectură, regândind universul creației prin prisma *Weltanschauungului* său. Întâlnirea cu marile teme existențiale este mediată prin intermediul poeziei, artistul și cititorul întâlnindu-se în întrebările majore ale vieții și în actul artistic. Nu există poezie fără celălalt, spunea Paul Celan în discursul său din 1960, aceasta are nevoie de o contrapartidă: „Das Gedicht will zu einem Andern, es braucht dieses Andere, es braucht ein Gegenüber. Es sucht es auf, es spricht sich ihm zu”¹⁰.

Întâlnirea poetului cu cititorul (*Anamneză*) este esențială pentru cel dintâi, deoarece artistul nu există fără el: „Să nu mă cititorule trădezi./Poemul meu e-ntr-un numai cu tine”. Sintaxa neobișnuită a incipitului forțează limbajul, cuvântul „trădezi” având o cadență cu accent pe ultima silabă și creând o sonoritate stranie și metalică. Relația dintre *eu* și *tu* se bazează pe reciprocitate, poetul dorindu-și un cititor care să crească și să se autoselecteze: „Să nu te cititorule ascunzi,/și nici să-adormi în cumpăna lumii [...] De dragul meu te-alege-n miazăzi/sau, dacă vrei, în miazănoapte”. Jocul de cuvinte, ambivalența semantică se potențează în ultima strofă. Poetul *di-speră* în cititor așa cum cuvântul *speră* în literele sale (*Anamneză*): „În tine cititorule disper/așa cum speră-n slova lui cuvântul”. Cele două imagini, aparent antitetice, sunt în fapt asemănătoare: așa cum cuvântul compus din litere are de parcurs un drum lung până când sensul din el naște multiple semnificații, la fel artistul nu poate decât să spere, mistuindu-se afectiv în actul poetic, până ce va găsi acel cititor care să *rescrie* după lectură noi sensuri: „prin unghii ceața fă-o să urzice”.

Harul poeziei este o moștenire lăsată de predecesori, fiind transmis prin instrumentul popular al fluierului (*Epilogos la un pentalog*): „Strămoșii mei s-au încrezut în mine/când mi-au menit un fluier la șerpar,/prin graiul meu vecia să-și aline...”. Construit cu șase ochiuri și o gură, la chemarea artistului, în fluier au crescut mai multe voci: „și dacă-n el mai multe voci crescură/e că i-am pus să cânte și pe ei”. Imaginea este asemănătoare *jocului secund barbian*, în care „Poetul ridică însumarea/De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi/Și cântec istovește...”. Vocea poetică este expresia celorlalți, cântecul nu este solitar, el se leagă cu rădăcinile strămoșilor din care izvorăște, unind, prin unealta magică a rostirii, trecutul cu viitorul: „Voi, ce-ați cântat cu mine laolaltă,/mulțime

10 Vezi Paul Celan, *Der Meridian* (<https://www.deutscheakademie.de/de/auszeichnungen/georg-buechner-preis/paul-celan/dankrede>): „Poemul vrea să ajungă la Celălalt, are nevoie de Celălalt, are nevoie de o contrapartidă. Îl caută, îi vorbește.” (trad. mea)

scumpă, nevăzut sobor,/fiți împăcați că-n magica unealtă/învie veacul vostru viitor”. Nemurirea e o condiție *sine qua non* ce decurge din întâlnirea poetului cu înaintașii (*Epilogos la un pentalog*): „De-a fost vecia voastră s-o aline/și s-o-nnoiască prin rostirea mea,/nu mor în voi, cum n-ați murit în mine”.

Viața e un joc, iar poetul, asemenea unui copil, rătăcește căutându-se pe sine. Călătorind prin propria viață (*De-a valul*), eul poetic ascultă un glas care îi șoptește că în el e ceva mult mai adânc: „Doar țărurile par a-mi spune/și vântul câteodată/că-s altceva decât durată/și altceva decât pustiu”. Dacă jocul vieții e unul singur (*Cântec*), jocul cu limbajul poetic e variat și trece de la concret la abstract, de la semn la semnificație: „mă joc cu literile”, „mă joc cu imaginile”, „mă joc cu ideile”.

Coronița împletită de mama (*Cununa*), așezată pe fruntea premiantului, se schimbă într-o cunună care se usucă în afară și prinde rădăcini în interior, devenind „un cerc de foc sub frunte”. Metafora sugerează procesul interior al frământărilor lăuntrice care dau naștere poeziei prin actul dureros al metamorfozei lumii exterioare. Ceea ce pentru poet este suferință, deoarece cununa crește în interior și străpunge țeasta cu spinii ei („crescu din rădăcini/și țeasta mi-o împunse cu mii și mii de spini/încolăciți în mine ca vițele-n pământ”), pentru ceilalți este „un abur pur, albastru, de aur îngropat”. Rezultatul procesului artistic este transfigurarea creației, dematerializarea lumii, transcenderea suferinței, poetul propunând cititorului un univers liric ascuns, prețios, inaccesibil și care așteaptă să fie descoperit. Poetul afirmă că există în măsura în care creează: „cât cânt, atâta sunt”. Esența poetului este în creația sa: *Creez, deci exist (ca poet)*. Imaginea este una rilkeeană, poetul există deoarece creează artă: *Gesang ist Dasein (Die Sonette an Orpheus)*¹¹. În plus, poetul e convins că în cartea sa nu va rămâne nimic de durată dospit în momentele de liniște, ci doar în cele în care a „ars înalt ca-n inimă de soare” (*Durată*).

Întâlnirea cu actul artistic (*Poemul meu*), metalimbajul din multe texte poetice, reflectă o încercare de a defini condiția poetului. Poemul „e-o toamnă cu aripi călătoare”, văzduhul poetului „e țara fâgăduinței”, țara sa e pământul fâgăduit poporului ales „pământul meu e miere și lapte”, iar nemurirea poetului „e har/hărăzit aleșilor Lui”. Poetul este conștient de contradicțiile pe care le aduce versul său (*Poetul*), poezia împărțind lumea în două: „Nimeni nu mă poate iubi fără să păcătuiască./Nimeni nu mă poate urî fără să-și ia osândă.”

Sufletul devine partenerul de dialog al poetului în singurătate (*În singurătăți*) și îi mijlocește vorbirea cu Dumnezeu: „Suflete, te-am luat aici cu mine,/în singurătățile senine,/să-nchinăm Stăpânului din stele/zvon din zvonul cânturilor mele”. Singurătatea bartolomiană e *senină*, nu are spațialitate („unde nu-i aproape, nici departe”) și nici spaima *mării treceri* blagiene („nici fiorul gândului de moarte”). În *Poem pentru suflet*, poetul și sufletul fug din lume („Un vers și-un suflet au fugit din lume”), ca doi îndrăgostiți, pe calea singurătății și a tainei, spre același

11 Rainer Maria Rilke, *Die Sonette an Orpheus*, în <https://gutenberg.net.au/ebooks10/1000531h.html> [accesat 04.05.2025]: „A cânta este a ființa/a exista.” (trad. mea)

spațiu dezmarginat, prin „slăvi fără hotară”. Cei doi peregrini hoinăresc („Hai, suflute, și-om hoinări prin cer!”), asemenea trubadurilor, dar nu vor cânta pentru lume sau pentru o iubită imaginară („să moară de necaz și fata popii,/că pentru ea eu n-am cântat așa”), ci, poposind într-un schit, vor cânta pentru Dumnezeu. Dorul mistuirii lăuntrice care naște poezia („Țâșni-va viersul în sclipiri”) este asemenea luminii primordiale din prima zi a genezei lumii: „Lumina se copsese ca vinul în ciorchine/și sta, pândind, să crape din boabele prea pline./Și când țâșni Cuvântul și-i porunci să fie./se rupse din zăgazuri și curse cu mândrie” (*Facerea*). Întâlnirea celor doi, creația și sufletul poetului, se transfigurează într-o simfonie preclasică bachiană, topindu-se în „văpaia unui cânt”, uitând „de cer și de pământ”, și trăind doar „fiorul rătăcirii-n slavă” (*Poem pentru suflet*).

Confruntarea cu moartea (*Litoral*) nu îl neliniștește pe tânărul poet, pentru că el, „cel în veac nemuritor”, „mai știe încă liniștea să-ți poarte”. Aproape arghezi-an, gândul tanatic e încă o joacă *de-a v-ați ascunselea* („mi-ești cea din urmă-ncredințare/și cea dintâi pe care-aș vrea s-o mint”), iar zâmbetul șiret și perfid al morții încă nu doare: „zâmbetele tale nu mă dor”. Undeva în interior însă, poetul își vizualizează trecerea, dar nu la modul încrâncenării existențiale, ea fiind privită ca o coborâre „spre mișcătoare văi de lotuși” și ca o desfacere ușoară de corporalitate: „ușor, ușor,/uimit cât de ușor mă desfrîp”. Moartea e privită cu uimirea și zâmbetul copilului care nu vede pericolul în acest joc „jucat atât de prost”: „Fiorul o să-nceapă de la glezna/trăsnită rece de talazul mic/în cursa unui șiretlic/jucat atât de prost/că în trezvia noului meu rost/am să surâd și am să pipăi bezna”. Poate că singurul moment de spaimă este atunci când își aude propriul cântec rostit de altcineva: „și-n căpătâi de drum/voi asculta cântarea, spăimântat/cât de senin odată te-am cântat,/moarte!”. *Nepacea* artistului, plecat uneori prea devreme (*Echinox*), lasă în urma sa *neodihna*: „Poetul pleacă singur spre veșnica-i odihnă/când cartea lui rămâne în veac neodihnită”. Neodihna care îl doare până la os este cauzată de ceea ce poetul numește *dorul dorului dor* (*Facere*): „Am un somn rădăcinos/care-mi întoarce noaptea pe dos/și sufletul mi-l doare pân’ la os./Dar nu de durere mă-nspăimânt,/ci de dorul dorului dor”.

Artistul nu doar transfigurează prin imagini și cuvinte cosmosul, ci are misiunea de a veghea la neuitarea cuvintelor: „Ce nume ai? ... Întreb și nu răspunzi./Cuvintele trăiesc din amintire./Cu fiecă uitare și neștire/eu sunt memoria vecilor fecunzi” (*Anamneză*). Poetul descrie metaforic în *Anamneză* o problemă de filosofie a limbajului: există o legătură între lucruri și numirea lor? sau care este relația dintre desemnare, semnificație și sens? În viziunea bartolomiană, numirea lucrurilor este un act necesar pentru a salva ființa lor prin limbaj: „Eu la-nceput cu nume v-am numit,/ca întru voi ființa să rămână/la fel de grea ca-n prima săptămână”. În altă poezie omonimă, se reia tema cuvântului, esențială pentru poet. Poetul, asemenea Creatorului primordial, este conștient de puterea cuvântului: „Puterile cuvântului le știu/și nu de-acum și nici de prin aproape/ci de pe când mi se purtau pe ape.” Prin rostirea aceluia inițial *Fiat Lux!*, realitatea

se face, se rostuieste, devine. Astfel, pitagoreic, poetul știe că prin cuvântarea sa se creează realitatea, rostirea e rostuire, e ordonare, e cosmos (κόσμος): „Rostesc, și totul se preface-n rost”. Imaginea e una hristică, Hristos este Cuvântul și, prin simpla rostire, realitatea se transfigurează, revine în matcă: „ologul zburdă, ciungul vă mângâie”. Cuvântul străbate dincolo de moarte („cuvântul meu răzbate și-n morminte”) și e chiar mai presus de minunea care se săvârșește prin el: „Uimiți, voi credeți că scornesc minuni/ca să-mi arăt puteri nepământene./Minunea, vai!, e numai pentru lene...”. Poetul conchide că minunea e tocmai această *încuvântare* a omului, adică îndumnezeire a sa prin cuvânt (*Anamneză*): „Sunt om ca voi, dar om încuvântat./Miracolul e fapta mea cea bună”.

Întâlnirea cu divinitatea, în stare de grație, metamorfozează lumina dumnezeirii în cântecul-poezie (*Lumină lină*): „Lumină lină, lumină senină,/[...] te cerne prin glasuri calde”. Imaterialitatea luminii se fluidizează asemenea unei ape care șoptește în inimi în apusul tainic al lumii: „Când tainic - vrajă de îngeri – tu susuri/pe câmpuri roșii de-ntinse apusuri”.

Versul reprezintă pentru eul liric *alteritatea*, *Celălaltul*, este personificat și obiectivat sub forma unui copil, căruia îi închină un imn (*Versuri pentru versul meu*): „Te nasc, copile, în sclipiri de cânt./Tu ești odrasla visurilor mele”. Procesul creației este descris detaliat, versul este făcut încet, sub semnul dorului, și este de inspirație divină: „cernut prin vremi de dorurile-mi grele/și zămislit, în nopți, de Duhul Sfânt”. Asemenea luminii divine care lunecă spre lume, versul-taină e plămădit în focul minții, iar frumusețea versului se naște în suferință: „Când fruntea-mi arde sub văpăi de cer/și risipitul suflet mi se strânge./prin flacăra sudorilor de sânge/în lume luneci lin ca un mister”. Întâlnirea cu versul se așază sub semnul sacralului, poetul devenind un preot care liturghisește taina în stihar alb: „Îngenuncheat sub raza unui har/adorm ades liturghisindu-ți taina/și-n alb stihar înveșmântându-mi haina/durez din tine încă un altar”. Versul *încuvântat* este noul copil născut în Betleem, care pare să aibă același destin cu cel al lui Dumnezeu Cuvântul, urmând să fie neînțeleș și prigonit de către oameni: „când vei porni în lume printre vetre/te vor ucide oamenii cu pietre”. Poezia devine scară către cer pe care versul urcă și coboară „pe fir de grai”, ca un înger care împletește și metamorfozează *limba găngavă* a artistului în *vorovă cerească*: „Urcând și coborând pe fir de grai -/minune nouă-n limba mea găngavă -/ vei împleți cereasca-ne vorovă/rămasă-ascunsă raza unui rai”. Versul *încuvântat* la Valeriu Anania este, așa cum afirma Paul Celan, întruparea limbajului unui individ: „Dann wäre das Gedicht – deutlicher noch als bisher – gestaltgewordene Sprache eines Einzelnen.”¹²

Adeseori, la Valeriu Anania, întâlnirea are loc în trei (*Confessio*), ea este completă doar când Dumnezeu mijlocește relația poetului cu opera sa. Refugiți vremelnici din lume, cei doi pornesc la *drum stelar* în căutarea cuvântului

12 Vezi Paul Celan, *Der Meridian* (<https://www.deutscheakademie.de/de/auszeichnungen/georg-buechner-preis/paul-celan/dankrede>): „Atunci poemul ar fi – chiar mai clar decât înainte – limbajul întrupat al unei persoane.” (trad. mea)

poetic: „Aciuiați pe-o vatră nouă/vom purcede spre nou cânt;/eu, o mână de pământ,/Tu, lumină-n strop de rouă,/migăli-vom cartea-n două:/Tu, vreo trei, eu, un cuvânt”. Motivul acesta al călătorului, recurent în lirica lui Anania, trimite la imaginea vetero-testamentară a lui Dumnezeu prezent în Israel, așa cum Îl descrie Louis Bouyer, în *La Bible et l'Évangile: Le sens de l'Écriture, du Dieu qui parle au Dieu fait homme*, asemănându-l cu un călător mereu străin de această țară, dar, în același timp, și foarte apropiat de locuitorii ei: „C'est ainsi que Dieu nous apparaît présent en Israel: comme un voyageur toujours étranger à cette terre, et toutefois très réellement auprès des siens, comme leur compagnon de route dans toutes leurs pérégrinations”¹³.

Drumul parcurs până la întâlnirea cu *celălaltul poetic* e anevoios, taina nu se revelează imediat (*Idealul*), ci e o continuă, perpetuă căutare de sine, „în nopți auroră, în zile amurg”, un zbucium al găsirii și *ne-găsirii*, un *dor al dorului dor*. Asemenea poetului blagian, drumul către stele trece prin *hăuri*, prin *lut*. Paradoxal, drumul către idealul poetic trece prin întunericul suferinței și, așa cum eul poetic blagian descoperă stelele din apă săpând („Sapă, frate, sapă, sapă,/Până dai de stele-n apă.”), tot așa eul poetic bartolomian descoperă lumina căutând în reziduu provenit din combustia cărbunilor: „de-a pururi să caut prin zgură de stele/luminile tale, luminile mele”. Uneori, versul se adăpostește în scoica mării (*Descântecul pentru micul olog*), ascuns inițial în coaja scoicii, dar, ulterior, ieșind din aceasta în toată frumusețea sa, asemenea imaginii venusiene din pictura lui Botticelli. Cântecul interior al scoicii, odată ajuns la urechea poetului, îi dezvăluie *suferința*, *dureros de dulce*, a poeziei: „C-am întins un braț în undă/și-am luat scoica rotundă/învârtită împrejur-i/să mi-o rog și să mi-o jurui/taina ta s-o dezvelească./mare, vrajă-mpărătească/și-am lipit-o de auz/ca s-aud/viersul crud/plânsul crud/ca o stingere-n cobuz,/n-ar fi fost să-l mai aud.”

Despre importanța întâlnirii cu celălalt, într-una din predicile sale, Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania evocă figura învățătorului căruia îi aduce recunoștință peste ani, după ce l-a încurajat în urma citirii unei creații personale. Acesta povestește faptul că, la vârsta de 10 ani, a scris o poezie despre care a aflat învățătorul. Reacția dascălului nu a fost una de respingere, ci de încurajare, spunându-i că s-ar putea să ajungă scriitor cândva. Mitropolitul adaugă în predică: „Și copilul a devenit într-adevăr scriitor, pentru că acela a fost într-adevăr un moment crucial pentru viața lui. A fost încurajat într-un moment de cumpănă. Învățătorul a intuit posibilitățile și viitorul copilului și i-a deschis aripile. Acest scriitor, atunci când după ani de zile i-a apărut întâia carte, a făcut un simplu gest. Primul exemplar din prima sa carte l-a trimis învățătorului său care încă trăia, cu o dedicație, amintindu-i de acel moment din viața lui. Mai

13 Vezi Paul Celan, *Der Meridian* (<https://www.deutscheakademie.de/de/auszeichnungen/georg-buechner-preis/paul-celan/dankrede>): „Atunci poemul ar fi – chiar mai clar decât înainte – limbajul întrupat al unei persoane.” (trad. mea)

târziu, acest învățător mărturisea că acea zi și acea clipă în care a primit cartea fostului său școlar a fost cea mai luminoasă și mai fericită zi din viața lui. Era un fel de a-i spune mulțumesc”¹⁴.

Rememorând acest episod din viața sa, ne întrebăm: Ne-am mai fi întâlnit cu mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania în calitate de scriitor fără momentul din clasele primare pe care îl relatează cu duioșie peste ani sau poate o altă întâlnire fundamentală l-ar fi putut reda culturii române? Cel mai frumos mod în care ne-am putea întâlni azi cu scriitorul Valeriu Anania este prin citirea și recitirea poeziei sale. Cu fiecare lectură, tâlcuirea unui sens revelează un nou sens și, așa cum preciza și criticul Petru Poantă despre poezia bartolomiană, „impresia covârșitoare pe care ți-o lasă, chiar după lecturi repetate, este aceea a unei exemplare virtuozități”¹⁵.

BIBLIOGRAFIE

Anania, Valeriu, *Jurnale I* (1965-1985), ediție critică și prefață de Aurel Sasu, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018.

Anania, Valeriu, *Jurnale II* (1986-1995), ediție critică și prefață de Aurel Sasu, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018.

Anania, Valeriu, *Opere I. Poeme*, pref. de Petru Poantă, cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2010.

Anania, Valeriu, *Opere 6. Rotonda plopilor aprinși. De dincolo de ape*, pref. de Dan C. Mihăilescu, cronologie de Ștefan Iloaie, Editura Polirom, Iași, 2009.

Bouyer, Louis, în *La Bible et l'Évangile: Le sens de l'Écriture, du Dieu qui parle au Dieu fait homme*, 2e édition corrigée, Les Éditions du Cerf, Paris, 1958.

Buber, Martin, *Eu și Tu*, traducere din limba germană și prefață de Ștefan Aug. Doinaș, Editura Humanitas, București, 2022.

14 Louis Bouyer, în *La Bible et l'Évangile: Le sens de l'Écriture, du Dieu qui parle au Dieu fait homme*, 2e édition corrigée, Les Éditions du Cerf, Paris, 1958, p. 122: „În acest mod apare Dumnezeu prezent în Israel: ca un călător mereu străin de această țară, și, totuși, alături de propriul Său popor, ca tovarăș de călătorie în toate peregrinările sale.” (trad. mea)

15 Transcriere din *Predica la Duminica a 29-a după Rusalii*, 1996, mp3, (24'04" - 25'26").

Buber, Martin, *I and Thou*, Translated by Walter Kaufmann, Charles Scribner's Sons, New York, 1970.

Buber, Martin, *Meetings. Autobiographical Fragments*, edited and introduced by Maurice Friedman, Routledge, 2002.

Celan, Paul, *Der Meridian*, discursul de la Premiul Büchner din 1960, în <https://www.deutscheakademie.de/de/auszeichnungen/georg-buechner-preis/paul-celan/dankrede> [accesat 20.05.2025].

Predica la Duminica a 29-a după Rusalii, 1996, mp3, 24'04'' - 25'26'' (înregistrare din arhiva personală).

Rilke, Rainer Maria, *Die Sonette an Orpheus*, în <https://gutenberg.net.au/ebooks10/1000531h.html> [accesat 04.05.2025].

Begegnung and Utterance in Valeriu Anania's Poetry

Abstract: The present paper aims to analyze aspects of the poetry of the writer Valeriu Anania, starting from the idea that man can fully reveal himself only in the interaction with the other and with the major themes of existence. The entire biography and work of Valeriu Anania, later Metropolitan Bartholomew Valeriu Anania, is characterized by *Begegnung*, the life of man growing and developing with each encounter he has with the other. The selection of poetic texts is taken from the volume *Poems*, published by Polirom Publishing House, which includes several poems from volumes previously published by the writer. Aware of his human fragility, but also of the power that utterance gives him, the poet recreates the world through words and hopes to find a reader who will also recreate the poetic world through reading, rethinking the universe of creation through the prism of his *Weltanschauung*. If in his memoirs it is easier to see the story of the encounter with the other, in contrast, in his poems, the encounter with art, with verse and with the reader are hidden in the poetic logos encoded in a discourse that reveals its meaning with each reading and re-reading.

Keywords: meeting, identity, otherness, poetry, poet

Casa de Presă și Editură „Libertatea” - Vector călăuzitor peste timp al conștiinței cultural - identitare românești

Distinsă audiență,

Sunt deosebit de onorat și totodată profund emoționat să particip la seria complexă de evenimente aniversare prilejuite de marcarea a opt decenii de activitate rodnică, neîntreruptă, în parametri extrem de ridicați de profesionalism, a Casei de Presă și Editură (CPE) „Libertatea” din Pancevo, o instituție fanion a culturii românești din Republica Serbia.

Acest moment aniversar cu o bogată încărcătură simbolică la nivelul comunității românești din Serbia nu reprezintă numai un moment festiv, ci și un prilej de bucurie, reflecție și deopotrivă de profundă apreciere pentru misiunea deosebit de importantă, asumată și îndeplinită în mod exemplar de către Casa de Presă și Editură „Libertatea” vizând promovarea limbii române și susținerea activă și permanentă a creației culturale românești de-a lungul vremii.

Timp de opt decenii, prin publicațiile, volumele editate, dar și prin numeroase și variate manifestări culturale și sportive, de calitate și impact, cu specific național românesc, CPE „Libertatea” a oferit în mod prompt informație jurnalistică, a promovat literatura, tradițiile și valorile autentice naționale românești, acționând ca un veritabil liant unificator între diferitele generații ale minorității române din Republica Serbia.

Fondată în 1945, imediat după încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial, CPE „Libertatea” a devenit rapid cea mai importantă instituție de presă și editură în limba română din Serbia, având un rol fundamental în păstrarea identității culturale și lingvistice a populației de naționalitate română. Încă de la constituire, CPE „Libertatea” s-a afirmat în mod extrem de rapid și a constituit, de-a lungul celor 80 de ani de activitate în slujba comunității românești, o voce autentică, percutantă și expresivă a românilor din Serbia, dar și un reper referențial al presei, culturii și identității noastre naționale.

CPE „Libertatea” a publicat și publică în continuare hebdomadarul cu conținut generalist „Libertatea”, precum și revistele specializate cu profil educațional-cultural „Bucuria Copiilor”, „Tinerețea” și „Lumina”. Toate aceste publicații, dar și seria largă și variată ca tematică de volume care au văzut lumina tiparului sub egida CPE „Libertatea” au contribuit, de-a lungul timpului, la formarea și consolidarea unei pleiade deosebit de importante de scriitori, jurnaliști și intelectuali români din Serbia. Aș dori să subliniez, în acest context, meritele incontestabile ale CPE „Libertatea” în procesul de integrare a unor

distinși și apreciați scriitori de expresie românească din Voivodina în marea literatură română căreia aceștia îi aparțin cu prisosință, prin valoarea creatoare ce îi caracterizează.

Este important de reamintit și de subliniat faptul că în luna decembrie 2018, Casa de Presă și Editură „Libertatea” a fost decorată cu Ordinul „Meritul Cultural” de către președintele României, în semn de aleasă recunoaștere a contribuției sale remarcabile la promovarea culturii, civilizației și limbii române în afara granițelor statului român.

CPE „Libertatea” a constituit o fereastră jurnalistică larg deschisă către lume, o oglindă vie a realităților din comunitatea istorică românească din Republica Serbia, o instituție care și-a asumat plener nobila misiune de a educa, de a capacita și de a consolida nivelul ridicat de exprimare culturală al minorității românești, dar și un spațiu esențial de dialog intelectual pentru toți cei care simt și gândesc românește.

În acest moment aniversar cu totul deosebit, doresc să transmit cele mai calde felicitări și cuvinte de înaltă considerație Casei de Presă și Editură „Libertatea”, o instituție emblematică pentru întreaga comunitate românească din Republica Serbia, dar și recunoștință, admirație și respect tuturor membrilor colectivului CPE „Libertatea”, care timp de opt decenii au contribuit prin eforturile lor uriașe și susținute, inclusiv prin implicare pleneră și uneori prin sacrificii personale, la consolidarea prestigiului acestei instituții culturale românești de marcă.

Sunt ferm convins că și pe viitor prestația profesională, demersurile jurnalistice și inițiativele culturale ale Casei de Presă și Editură „Libertatea” din Pancevo se vor situa la aceleași standarde înalte de calitate și performanță în beneficiul întregii minorități române din Republica Serbia și al propășirii valorilor fundamentale ale românismului pe aceste meleaguri.

La mulți și plini de realizări ani Casei de Presă și Editură „Libertatea” din Pancevo!

Daniel BALA
Ministru Consilier
Consulatul General al României la Vârșeț

(Comunicare susținută la Simpozionul Internațional „Libertatea – 80 de ani în slujba cuvântului românesc: memorie, identitate și continuitate”, Panciova, 26-27 mai 2025)

„Libertatea” – o platformă informativă și un atelier de creație literară

Marina KALKAN

Dacă răsfoim orice bibliografie sau istorie literară dedicată scriitorilor români din Serbia, vom observa că numele majorității dintre aceștia sunt însoțite de calificative precum „jurnalist”, „redactor”. Nu trebuie să ne mire dacă, atunci când parcurgem primele rânduri din unitățile bibliografice dedicate acestor autori, citim că și-au desfășurat activitatea la Casa de Presă și Editură „Libertatea”. Acest fapt nu poate fi considerat o simplă coincidență.

Fondarea săptămânalului „Libertatea”, în 1945, aproape că a coincis cu începutul dezvoltării literaturii postbelice a românilor din Voivodina (ne gândim la apariția suplimentului „Libertatea literară” pe parcursul anului 1946, la apariția primelor trei cărți de beletristică la Editura „Libertatea”, precum și la fondarea revistei de literatură, artă și cultură transfrontalieră „Lumina”. În consecință, vocația către cuvântul scris a acestora a format, de-a lungul a 80 de ani, generații aparte care au îmbinat rigoarea observației realității cu expresivitatea discursului literar, iar publicațiile redactate de ei sau textele publicate au purtat adesea amprenta propriei lor viziuni literare. Pe lângă funcțiile deținute de redactori sau directori ai Casei, toți scriitorii-ziariști au fost și jurnaliști ai săptămânalului „Libertatea” sau ai revistelor „Bucuria copiilor” și „Tineretea”, respectiv redactori ai anumitor rubrici din cadrul acestora.

De la stânga la dreapta: Florin Ursulescu, Mircea Tomuș, Petre Stoica, Ioan Flora și Simeon Lăzăreanu („Libertatea”, 18 octombrie 1984)

Așa cum vom putea observa, periodizările propuse de criticul literar Catinca Agache în volumul „Literatura română din Voivodina” (Panciova, Editura „Libertatea”, 2010) corespund, în cele mai multe cazuri, cu formarea diverselor generații de jurnaliști din comunitatea de români din Serbia. Informațiile pe care le vom prezenta în continuare se sprijină pe această lucrare, dar și pe „Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia” al lui Costa Roșu („Libertatea”, 1998).

Jurnaliști care au scris istoria literară

Prima generație de scriitori români postbelici din Voivodina a fost, totodată, prima generație de jurnaliști ai anilor de după Cel de-al Doilea Război Mondial. Anii `50, o perioadă de fondare a mișcării literare românești în Voivodina, a coincis cu momentul tradiționalist și cu cel al realismului socialist. Mulți dintre scriitorii care au debutat în perioada interbelică și-au continuat activitatea literară după război, colaborând la „Libertatea”, „Lumina”, „Femeia nouă”, „Satul”... Printre acești scriitori-gazetari se numără Aurel Gavriloș, primul redactor responsabil al săptămânalului „Libertatea”, Simion Drăguța (unul dintre primii membri ai Cercului Literar „Lumina”), Cornel Bălică ș.a. Fondatorii mișcării literare sunt considerați scriitorii care au fost și redactorii publicațiilor editate de CPE „Libertatea”, jurnaliști sau publiciști notabili: Radu Flora (printre altele, redactor al revistei „Lumina” în anul 1950), Vasko Popa (primul redactor responsabil al revistei „Lumina”), Mihai Avramescu (redactor responsabil al revistei „Bucuria pionierilor” în perioada 1948-1949 și al revistei „Lumina” între anii 1951 și 1955) și Ion Bălan, redactor al rubricii culturale la „Libertatea”, redactor responsabil al revistei „Bucuria pionierilor” și al revistei „Lumina” între anii 1956 și 1976.

Nu trebuie să uităm un alt moment important: Radu Flora cu „Drum prin noapte și prin zi”, Mihai Avramescu cu „În zori” și Ion Bălan cu „Cântecul satului meu” sunt primii trei autori ai cărților de beletristică apărute la Editura „Libertatea”.

În anii `60, drumurile s-au bifurcat în literatură: s-a profilat modernismul și a continuat filiera tradiționalistă prin scriitori, publiciștii și jurnaliștii Mihai Condali (pentru câțiva ani redactor al revistei „Bucuria copiilor”), Miodrag Miloș (redactor responsabil al revistei „Bucuria copiilor” și „Lumina”), Florin Ursulescu (redactor-șef și responsabil al săptămânalului „Libertatea” și apoi director al Casei de Presă și Editură „Libertatea”), Iulian Rista Bugariu (redactor responsabil, pentru un scurt timp, al revistei „Bucuria copiilor”), ș.a.

Scriitorii generației șaptezeciste au făcut primele încercări de adaptare la fenomenul literar românesc în ansamblul lui. Literatura și presa s-au întâlnit firesc și în această generație de autori, personalități de prim rang care au jucat un rol esențial în reconfigurarea peisajului cultural: Simeon Lăzăreanu – ziarist, redactor al revistei „Lumina” în perioada 1981 – 1995, redactor al sectorului cultural la săptămânalul „Libertatea” și redactor responsabil al ziarului în perioada 2000-2001; Slavco Almăjan, redactor al revistei „Lumina” (1976 – 1981), redactor-șef

al Editurii „Libertatea” (1988-1992) și director ad interim al Casei, respectiv locțiilor de director (1993-1995); Ioan Flora, ziarist și apoi redactor al rubricii culturale la „Libertatea”, membru în redacția revistei „Lumina” și redactor responsabil al Editurii „Libertatea” (1991-1993); Veronica Lăzăreanu, jurnalist și lector, Eugenia Bălțeanu, care a fost redactor al revistei „Bucuria copiilor”, Cornel Mata (redactor al revistei „Bucuria copiilor” între anii 1975-1978), prozatorii Mărioara Stojanović (director al Casei de Presă și Editură „Libertatea” în perioada 1993-2000), Eufrozina Greoneanț (într-o perioadă redactor responsabil al revistei „Tineretea”) și Ioța Bulic, într-o perioadă redactor responsabil al săptămânalului „Libertatea” și ulterior al revistei „Bucuria copiilor”.

Ionel Popovici, Simeon Lăzăreanu, Nichita Stănescu, Florin Ursulescu, Ioan Flora, Dušan Vukailović și Adam Puslojić, în fața la Casa de Presă și Editură „Libertatea”, Panciova (toamna 1982)

Scriitorii postmoderniști au integrat literatura română din Voivodina într-un plan literar românesc mai larg. Fuziunea dintre literatură și presă s-a manifestat și în rândul acestei generații, dominată de figuri marcante care au redefinit direcțiile culturale: Florin Țăran, într-o perioadă redactor-șef al săptămânalului „Libertatea”; Nicu Ciobanu – redactor-șef al Editurii „Libertatea” între anii 1993 și 2000, într-o perioadă redactor responsabil al săptămânalului „Libertatea” și director al Casei de Presă și Editură „Libertatea” între anii 2001 și 2020; Ioan Baba, redactor responsabil al revistei „Lumina” în perioada 1995-2020; Vasa Barbu, lector și redactor de sector la săptămânalul „Libertatea”,

redactor în redacție revistei „Tribuna tineretului” (1983-1985) și redactor al Editurii „Libertatea” în perioada 2001-2021.

Două dintre vocile marcante ale generațiilor literare nouăzeciste și ale anilor 2000, Mariana Stratulat și Valentin Mic, sunt astăzi repere esențiale în viața emblematicei Case de Presă și Editură „Libertatea”: Mariana Stratulat este director al Casei de Presă și Editură „Libertatea”, iar Valentin Mic este redactorul responsabil al săptămânalului omonim și director ad interim al Casei. Dintre poeții generației douămiiste, Mircea Lelea este în prezent redactor responsabil al revistei „Tinerețea”.

Mai trebuie spus și că mulți alți scriitorii sau profesori universitari au colaborat de-a lungul anilor la publicațiile Casei, avându-și debutul în paginile acestora, fiind chiar și fondatorii lor. Mulți au publicat cărți la Editura „Libertatea”. Ne gândim în acest sens la Ion Miloș, Florica Ștefan, Petru Cărdu, Mărioara Baba, Felicia Marina Munteanu, Teodor Munteanu, Ileana Ursu, Ana Niculina Ursulescu, Aurora Rotariu Planjanin, Pavel Gătăianțu, prof. dr. Lia Magdu, prof. dr. Mariana Dan...

Cuvântul, între rigoare și expresivitate

Interferența dintre jurnalism și literatură nu este specifică numai mediului cultural românesc din Serbia. Dacă ar fi să ne gândim la numele care au conturat atât literatura română, sârbă, cât și cea universală, din toate epocile, vom realiza că mulți dintre marii scriitori au fost și jurnaliști. Discursurile lor, desigur, au amprenta creativității, ducând spre ceea ce, în teoria gazetăriei, se numește jurnalism creativ sau jurnalism narativ. Observăm și în paginile săptămânalului „Libertatea” sau în revista „Lumina” o estompare a granițelor dintre genuri: reportajul s-a apropiat adesea de proză scurtă, editorialul de eseu, iar interviul – de portretul literar. Astfel, publicațiile Casei au devenit adesea și un spațiu de formare a unui stil hibrid, specific scriitorului-jurnalist. Așadar, pentru a înțelege în profunzime evoluția culturii române din Voivodina, studiile și cercetările viitoare dedicate presei și literaturii de expresie românească din zona noastră ar trebui să reconstituie interferențele dintre ziaristică și literatură, respectiv specificul stilului care a derivat din această împletitură.

Privind în urmă, înțelegem că de-a lungul timpului „Libertatea” nu a fost doar o platformă informativă; a fost și un loc de creație, în care s-a dezvoltat literatura română din Serbia. De aceea, astăzi, când vorbim despre patrimoniul literar al românilor din Voivodina, nu-l putem desprinde de contextul jurnalistic în care s-a născut și a evoluat.

Povestea și semnificația unei cărți

Slavko Almažan, *Pantomima za nedeljno popodne/*
Slavco Almăjan, *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică*,
Matica srpska, „Prva knjiga”, Novi Sad, 1968.

Simeon LĂZĂREANU

1.

Oricât am vrea să nu recunoaștem, la noi memoria culturală este o chestiune facultativă. Uitarea acoperă lesne spații largi, iar componenta timpului n-o mai amintim. Ne-am instalat, bine mersi, și de-o parte și de cealaltă a firavului sentiment de responsabilitate față de patrimoniul nostru cultural, atât cât este, și, trebuie să recunoaștem, se trăiește confortabil ba cu un festival, ba cu altul, ba cu o muzică sau cine știe mai ce...ba cu „ceva fain și șod”, că de...

Ținem minte câte ceva ce-am învățat pe la școli, mai mici sau mai mari, ceva ce ne-a sensibilizat la un moment dat, dar la care, în continuare, peste timp, am rămas indiferenți din alte zeci de motive, dependente sau independente de noi. Ca de obicei, aici cultura se întâmplă să cadă sub incidența uitării. Sau să dispară, odată pentru totdeauna, cu alte lucruri, cuvinte, obiceiuri. Când e vorba de oarecare vibrații sufletești, care se produc la pomenirea sintagmei „valori spirituale”, atunci tot ceea ce a rămas, sau ce va rămâne, într-o formă sau alta, sunt lucrurile care n-au nicio importanță. Și ne împăcăm cu gândul că pentru omul obișnuit bunurile materiale sunt singura opțiune, singura realitate palpabilă (case, pământuri, mașini și alte zorzoane), fără care, vrem sau nu vrem să recunoaștem, sunt totuși într-un cadru mai larg, civilizațional sau cultural, niște bunuri de care pur și simplu nu te poți dispensa.

Când vine vorba, însă, de sfera creației, cea scrisă bunăoară, sau a cărții, și de oamenii care au preocupări culturale (în cazul nostru utilizarea mult trâmbițatei formule a păstrării identității naționale și spirituale), atunci toată povestea devine mai mult decât, cum să spune, dacă nu tragică, atunci comico-tristă.

Dintotdeauna, și nu numai la un grup minoritar așa cum este al nostru, ci și la case mai mari, cartea a avut un anume destin nedefinit. Și oricât de fragil ar fi acest obiect numit carte, ea își caută drumul și locul său în timp.

Așa se întâmplă și cu placheta de versuri *Pantomima za nedeljno popodne/* *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică* a lui Slavco Almăjan, apărută în limba sârbă, în traducerea autorului la Editura Matica srpska, în colecția „Prva knjiga” din Novi Sad, în anul 1968. O cărticică subțire, cu o formă aproape pă-

trată, de vreo 40 de pagini, care cuprinde 27 de poezii, 6 colaje de fotografii și desene interioare și tot atâtea distihuri cu funcție de motto. O copertă albă, pe bindecot, cu un colaj de fotografii pe prima copertă, numele autorului și titlul volumului, în roșu, iar pe coperta a patra numele autorului, titlul volumului, în roșu și fotografia unui ochi înconjurat de un rând, precum o aureolă, care cuprinde datele tehnice despre editură. Placheta, așadar, a apărut în limba sârbă, în traducerea autorului, în colecția „Prima carte” a Editurii Matica srpska din Novi Sad, cu nr. 53 în 300 de exemplare, în luna mai 1968. Amintim toate aceste detalii pentru că volumul respectiv, indiferent că a apărut în limba sârbă, are o istorie și o importanță aparte pentru poezia în limba română din Voivodina, deoarece reflectă o anumită stare de fapt care a dominat, aproape tot deceniul șapte (1960-1970), întreaga viață literară a minorității noastre.

Pentru a înțelege importanța apariției acestui volum, trebuie neapărat să facem o incursiune succintă în fenomenul literar românesc inițiat imediat după eliberare, cu înființarea revistei *Libertatea literară*, a Cercului Literar „Lumina”, a revistei *Lumina* și, implicit, cu volumele de poezie, pentru că doar pe acestea le avem deocamdată în vedere, apărute până în 1953. Așadar, cele 11 volume de versuri apărute sunt: M. Avramescu, *În zori* (1947), *Drum spre adevăr* (1950); I. Bălan, *Cântecul satului meu* (1947), *Brazde-n primăvară* (1952), R. Flora, *Drum prin noapte și prin zi* (1947), *Poeme cu lumină* (1950), F. Ștefan, *Cântecul tinereții* (1949), *Lacrimi și raze* (1953), I. Miloș, *Muguri* (1953), T. Șandru, *Poemele anului* (1953), și I. Bălan - R. Flora, *Albu* (1952). Aceste volume aduc o poezie tributară timpului în care s-a scris. Radu Flora, în a sa *Literatură română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, caracterizează cam în felul următor poezia scrisă în acea perioadă: „...poeme, cu o gamă largă de sentimente de care este pătruns poetul în momentele caracteristice vremii și împrejurărilor, de la cele intime, erotice, până la cele generale, militante. Și acest volum este o oglindire lirică a marilor frământări prin care a trecut societatea noastră în perioada dată, în acele zile...”. Afirmările de mai sus sunt valabile pentru toate cele 10 volume apărute, poemul *Albu*, fiind în totalitate tributar politicului. Textele cu caracter sau pretenții de cronică literară, semnate de mai mulți autori, fie că au fost scrise în limba română, fie în limba sârbă, n-au ieșit din sfera limbajului la zi, comun de altfel pentru întreaga critică literară în limba sârbă și în celelalte limbi, practicat în acea perioadă. Congresul Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia, de la Bled, din anul 1952, la care au fost prezenți și unii dintre scriitorii noștri, precum și referatul lui Krleža, în care se prefigurau modificări importante în concepția despre literatură, de creație și exprimare artistică, nu a avut cine știe ce mare efect în mediul nostru. Tot așa cum n-au avut ecou imediat și semnificativ nici frământările, disputele și polemicile aprige duse pe paginile revistelor celor tineri *Mladost* din Belgrad și *Krugovi* din Zagreb, seria „verde” a gazetei *Književne novine* și a revistei *Svedočanstva*. Toate aceste confruntări de opinii s-au încheiat cu interzicerea

sau stingerea publicațiilor amintite.

Lipsa unui ecou cu rezultate vizibile în cadrul minorității noastre (probabil că același lucru s-a întâmplat și în sânul celorlalte minorități din Voivodina, după cum reiese din scrierile - traduse în limba sârbă - ale unor reprezentanți din rândul acestor minorități) s-a datorat, în primul rând, unei transformări a conștiinței politice mai lente a unor persoane care s-au aflat în fruntea instituțiilor noastre culturale. Generația care a pus temelie culturii și, implicit, literaturii noastre postbelice a avut o sarcină foarte grea, deoarece baza de la care a pornit, și aici ne limităm doar la creația literară, a fost aproape inexistentă în cadrul minorității. Punctul de plecare, pe lângă tradiția orală și literatura populară, l-au constituit în mare clasicii și scriitorii moderni ai literaturii române din prima jumătate a secolului XX. Factorii limitativi însă în încercările tinerilor noștri scriitori au fost de natură politică, pe de o parte, cât și lipsa unui fond instructiv și educațional serios, studiul inexistent sau defectuos al literaturii române, cât și cunoașterea sumară a evenimentelor și literaturii sârbe. Starea de fapt este simplu de explicat pentru cei ce cunosc mai bine situația minorității noastre în perioada interbelică și lipsa școlii în limba maternă de aproape două decenii (1914-1934). Pe lângă faptul că un grup restrâns de oameni, cam toți de vârstă între 20 și 25 de ani, au înființat presa și reviste literare, partea mare dintre ei sunt implicați și în organizarea învățământului mediu și superior, în elaborarea manualelor și a programelor școlare, a vieții și activităților culturale la sate, precum și în înființarea unor activități și instituții importante ale noastre (Teatrul Profesionist, Festivalul de Muzică și Folclor, Societatea de Limba Română cu filialele și activele ei etc.). Am fi nedrepti față de această generație dacă nu le-am recunoaște meritele, bune, rele, cum or fi fost ele, dacă ne-am rezuma numai la un segment al activităților, respectiv la cel literar, și, cu precădere, numai la poezie. Dar, pentru că în textul de față ne-am propus să aducem în atenția cititorilor un volum de versuri și importanța lui, în continuare atenția noastră se va axa numai pe acest aspect al problemei și pe funcționarea conceptului de generație și efectele sau relațiile cu generația care le-a urmat.

2.

Generația care stă la începuturile noastre culturale postbelice este dominată de frumoase entuziasme tinerești dictate, mai întâi, de dorința de a recupera ceea ce s-a pierdut în perioada interbelică, apoi de dorința de a crea un climat cultural cu toate compartimentele sale în limba maternă, iar acest lucru a fost facilitat de noua conjunctură social-politică creată imediat după eliberare. Născuți între 1922 și 1927, majoritatea dintre acești tineri au înclinat spre ideile de stânga. Au existat și excepții, atât în rândul tinerilor de aceeași vârstă, cât și al celor mai vârstnici, care au înclinat spre ideile de dreapta, mai pronunțate sau mai puțin pronunțate, care au fost abandonate, poate, declarativ, după 1945. Cum noua putere ducea lipsă de cadre instruite, mai ales în mediul rural, și cu

precădere în sânul minorităților, a fost tacit admisă reeducarea acelor care s-au dovedit a fi utili implementării, am zice azi, a noii politici și ideologii. Astfel, intelectualitatea noastră imediat postbelică a îmbrățișat pe deplin noua situație social-politică, îndeplinind cu conștiinciozitate programele și ideile trasate de organele puterii. Reflexul imediat al acestei stări de fapt se manifestă în primul deceniu în literatură, iar în presa declarativă entuziasmul se manifestă din plin.

În prima parte a acestui articol menționez că tot ce s-a scris până în 1953 (poezie, proză, teatru, presă) a stat sub oblăduirea politicului. Mutațiile care s-au petrecut pe plan iugoslav general, literar și cultural, au pătruns cu greu în conștiința minoritarului, deoarece mentalitatea de solidaritate a generației formată în primul deceniu postbelic, cu ierarhia și avantajele obținute de cei mai de seamă reprezentanți ai ei, instalată foarte bine în posturile și funcțiile pe care le deținea, își exercita totodată și puterea „asupra publicului” din sânul minorității. Adresată, programatic, unei comunități de tip închis, literatura în limba română din acei ani n-avea prea multe de ales. Practic, a avut două căi de manifestare: una, de aplicare a programelor prevăzute de ideologia la zi, iar a doua, aplecarea asupra unei lumi patriarhale, în care elemente ale autenticității și spiritului național se confundau atât cu mitologia tradițională, cu folclorul, cât și cu unele rudimente conservate în ruralitatea specifică, supuse unei administrări puternice a noii mitologii sociale. Dacă mai avem în vedere că majoritatea tinerilor care au absolvit școlile medii în limba română – Liceul și Școala Normală erau, în genere, generații pragmatice, marcate de tarele războiului, mai puțin înclinate spre creație în general, și spre literatură, în special. Aceia care frecventau cercurile și cenaclurile literare din cele două școli, și-au încheiat activitatea literară odată cu absolvirea acestora. Puțini dintre ei au continuat să aibă preocupări literare la facultate sau încotro i-a dus drumul vieții, ceea ce se reflectă foarte clar în paginile săptămânalului *Libertatea*, ale revistei *Lumina* și ale altor publicații din acea perioadă. O bună parte din reprezentanții generației de început și-au încetat activitatea literară după câțiva ani, deoarece interesul lor s-a îndreptat spre alte domenii – învățământ, economie, drept, medicină etc. De obicei se spune că apartenența la o generație este caracterizată de începutul unei cariere și că nu este durabilă. Generația (ca idee) se stinge tânără. Din 1953 și până la Concursul *Lumina* din 1968, respectiv până la publicarea volumelor premiate în 1969 și 1970, apar doar trei volume de scrieri originale: *Drumuri și nori* (1960) și *Ninalb* (1967) de Ion Bălan și volumul comun de *Versuri* (1962), în care s-a publicat câte un ciclu mai mari semnate de C. Bălică – S. Drăguța – M. Miloș și I. Rista. O tăcere grea de 16-17 ani.

Dar dacă am fi înclinați să credem că în sânul primei generații lucrurile s-a desfășurat „tovărășeste”, atunci ne înșelăm. Prima ruptură s-a produs relativ rapid, odată cu plecarea lui Vasile-Vasko Popa, care a renunțat să mai scrie în românește, continuând să scrie în limba sârbă în care debutează editorial în anul 1953, cu *Kora* (*Scoarța*), an crucial pentru poezia sârbă. Cei mai tineri repre-

zentații ai generației – Florica Ștefan și Ion Miloș – au fost în scurt timp pur și simplu expulzați din literatura română a deceniului șase, neînțelegerile culminând în urma textului polemic al lui Ion Miloș, *Ce-i de făcut?*, publicat în *Lumina* în numerele de decembrie 1957 și ianuarie 1958. Tot în 1958 se pune capăt și polemicii purtate câțiva ani pe paginile revistei *Savremenik* – revista oamenilor practicii literare – și *Delo* – revista creatorilor de manifeste literare. Polemicile respective au rezultat cu schimbarea poeziei sârbe, ca cea mai importantă în contextul celorlalte literaturi iugoslave ale timpului. Ca atare, în 1952 apare volumul *87 de poezii*, apoi *Stâlpul amintirii* (1953) și *Octave* (1957) de Miodrag Pavlović; Vasko Popa publică în 1953, *Scoarța*, iar în 1956, *Câmpia neodihnei*; Jovan Hristić, *Jurnal despre Ulise* (1954) și *Poezii 1952-1959* (1959), lui Borislav Radović îi apar volumele *Poeticități* (1956) și *Alte poeticități* (1959); tot în aceeași perioadă debutează Ivan V. Lalić, cu volumul *Copilul de odinioară* (1956), apărându-i apoi *Marea poartă a mării* (1958) și *Melisa* (1959); Branko Miljković publică volumul său *În zadar o trezesc* (1957), iar Božidar Timotijević *Marele somnambul* (1958) și *Focul și nimicnicia* (1960). Am încheia seria cu Stevan Raičković și volumele sale *Balada amurgului* (1955), *Vară târzie* (1958) și *Tisa* (1961). La jumătatea aceluiași deceniu, la Belgrad se înființează grupul artiștilor plastici *Mediala*, se joacă *Așteptându-l pe Godot*, iar unii foști suprarrealiști sârbi revin la poezie, părăsind politica.

În sânul minorității noastre, elevii din clasele mari de liceu încep să publice versuri în *Libertatea* și *Lumina*. La jumătatea deceniului șase (1956) se produce un eveniment benefic pentru evoluția în continuare a vieții literare în limba română – Ion Bălan vine în fruntea revistei *Lumina*, redactând, în același timp, și rubrica culturală a săptămânalului *Libertatea*. Timp de două decenii – până în 1976 (de facto până la începutul anului 1975), Ion Bălan este omul care îi susține și îi încurajează pe tinerii debutanți în paginile *Libertății* și ale revistei *Lumina*. Tot în acea perioadă mai are loc un eveniment care a influențat cel puțin poezia română de la noi – „*Libertatea*” se mută la Panciova (1962), mai aproape de capitală, de centrul evenimentelor culturale și literare, iar Ion Bălan se apropie de Vasko Popa prin acceptarea noilor formule literare, distanțându-se tot mai mult pe plan poetic de colegii de breaslă din primii ani de activitate. Începând de prin anii 1962-1963, în cadrul rubricii culturale la *Colțul poeziei* (sau al *Medalionului literar* de azi), număr de număr se publică autori din literatura modernă universală, română, sârbă, slovenă, croată etc. Tot în această perioadă, pe adresa *Libertății* și a *Luminii* încep să sosească cele mai importante reviste literare din România (*Gazeta literară*, *Orizont*, *Contemporanul*, *Cronica*, *Viața Românească*, *Steaua* și *Secolul XX*, încă de la primul număr), din Belgrad, Zagreb, Sarajevo, Titograd, precum și arhicunoscuta *Quinzine littéraire* din Franța. De asemenea, începe să se importe carte din România, iar în *Libertatea* număr de număr se publică scurte recenzii-recomandări pentru cititori. Cine este curios și răsfoiește mai ales completele de „*Libertatea*” rămâne surprins de numărul

poetilor publicați ani în șir, în traduceri semnate de traducători din România, sau de la noi – Ion Bălan, Mihai Avramescu, Mihai Condali, Mărioara Bălan și Slavco Almăjan, ca să amintim numele cel mai des întâlnite.

După cum spuneam mai sus, Florica Ștefan optează pentru limba sârbă, iar Ion Miloș pleacă, mai întâi în Franța, și pe urmă în Suedia, despărțindu-se, de voie, de nevoie, de climatul literar românesc de aici. Cei care au rămas aici au cam renunțat la poezie, dar pe plan editorial s-au făcut eforturi de atenuare a golului instalat în acest domeniu: se publică o selecție amplă din poezia lui Tudor Arghezi, alta din Alecsandri și Coșbuc, precum și o antologie de poezie iugoslavă contemporană în traducerea poetilor noștri.

3.

Ca atare, generația de început (M. Avramescu, R. Flora, I. Bălan, I. Marcoviceanu, F. Ștefan, T. Șandru, A. Trifu, A. Gavrilă etc.) s-a format într-un context în care suma condițiilor existente i-a determinat apariția și i-a definit într-un anumit fel, prin elementul politic dominant, profilul pronunțat proletcultist și propagandist, care, din fericire, în planul creației, n-a fost de lungă durată (aproape un deceniu, dar a avut ecouri prelungite). Reprezentantii ei, cu unele excepții, n-au fost pregătiți să accepte noul și o perioadă destul de lungă (până prin 1970, unii chiar mai târziu, regizând spectacole de folclor politic la modă) au refuzat noutățile apărute în plan literar mai larg, iugoslav, cu atât mai mult în cadrul minoritar. Am amintit mai sus ecourile la textul lui Ion Miloș din 1957-1958, *Ce-i de făcut?*. A urmat apoi polemica prelungită (mai mult în presa în limba sârbocroată) după moartea lui Ion Bălan și necrologul lui Radu Flora, la care a reacționat Florica Ștefan în cotidianul *Dnevnik* din Novi Sad. După aceea polemica s-a mutat pe paginile revistei *Okol* din Zagreb și revista *Književnost* din Belgrad. „Neînțelegerile”, respectiv taxările și etichetările politice au atins apogeul în 1977, după publicarea unui ciclu de poezii ale lui Ioan Flora în *Lumina* (nr.4/1977) și ședința de la sediul CPE „Libertatea” din primăvara aceluiași an.

Nefericirea pentru literatura noastră, în primul rând, pentru poezia scrisă în limba română, a constat în faptul că generația tânără întârzie să apară pe scena literară. Dacă luăm în considerare starea reală din acei ani, atunci putem afirma că după Florica Ștefan și Ion Miloș, care au avut o deschidere spre poezia modernă și modernism, în genere nici nu avea cine să vină imediat în urma lor. Abia generația celor născuți în anul 1940, care prin 1957-58 (deci în clasele mari de liceu), începe destul de timid să publice încercări literare pe paginile *Libertății* și *Luminii*, este generația care a dat speranțe. În esență, această generație, după cum vom vedea mai târziu, este generația așteptată, cu pregătire școlară generală și medie în limba română, reprezentată de tineri care au început să aibă acces la cărți de poezie și reviste literare în limba română și limba sârbă în care se publica poezie modernă, dar și texte critice care nu mai erau

tributare politicului și propagandei ideologice. După terminarea Liceului, sau a Școlii Normale, o bună parte dintre acești tineri urmează cursurile facultăților din Belgrad și Novi Sad, intră în contact cu tineri de altă naționalitate (sârbi, maghiari, slovaci etc.) care aveau aceleași preocupări literare și artistice, încep să se formeze ca intelectuali într-o atmosferă eliberată, după cum am mai spus, de povara politicului și ideologicului. Reprezentantul de seamă al generației așteptate este Slavco Almăjan, secondat de colegi din aceeași generație sau din generații apropiate: Costa Toader, Todor Baloš, Teodor Munteanu, Iova Imbroane și alții. Dintre aceștia doar Costa Toader și Teodor Munteanu au fost mai aplecați spre literatură, publicând versuri, proză și încercări critice, dar marea parte a activității lor s-a axat pe jurnalistică.

Singurul care a rămas statornic în ale poeziei este Slavco Almăjan. Prieten cu colegi de suferință „în ale scrisului”, sârbi, maghiari, slovaci... el frecventează grupurile literare și de artiști plastici din Novi Sad și Belgrad, este prieten cu oameni de teatru și film, participă activ la viața culturală și literară din Novi Sad.

Slavco Almăjan debutează cu versuri în revista *Lumina*, în anul 1957 și de atunci este o prezență constantă în publicațiile noastre. Publică, în primul rând, versuri, apoi texte pe marginea diverselor evenimente literare, culturale, fie din cadrul minorității române, dar mai ales din viața literar-culturală iugoslavă. Perioada de debut și până când oferă, în anul 1961, Editurii Libertatea manuscrisul volumului de versuri *Ușa deschisă* (a cărui publicare s-a amânat mai mulți ani, până ce manuscrisul nu s-a pierdut prin sertarele editurii – o formă patentată și la modă pe atunci de a se refuza publicarea manuscriselor poezilor tineri), este perioada căutărilor, a lecturilor, dar și a limpezirii ideii de modernitate.

În anul 1956 apare *Antologia poeziei sârbe* a lui Zoran Mišić, cu prefața care autorizează, într-un anumit fel, noul canon în poezia sârbă. Este perioada în care cei mai importanți reprezentanți ai poeziei sârbe (Hristić, Lalić, Pavlović etc), în nenumăratele lor eseuri promovează noile idei ale modernistilor sârbi, stabilesc și definesc net cele trei planuri de expresie ale liricii sârbe contemporane: cel al politicului, al sensibilității și al esteticului, sprijinindu-se pe volumele autorilor amintiți: V.Popa, M.Pavlović, I.V.Lalić, J.Hristić, B.Radović etc.

Presă literară românească a vremii, cât și creația unor poeți români ca: Geo Dumitrescu, A.E.Baconski, N.Labiș etc., trezesc interesul elevilor din școlile medii în limba română din Vârșeț și al studenților români cu afinități literare.

Timp de cinci ani, Slavco Almăjan își conturează universul liric dar, din păcate, manuscrisul volumului *Ușa deschisă* n-a văzut lumina tiparului. În următorii ani, S.Almăjan este tot mai prezent pe paginile publicațiilor în limba română, dar și în limba sârbă, astfel că în anul 1968, la Editura Matica srpska, în colecția „Prima carte”, în versiune sârbă, îi apar mai multe poezii din manuscrisul în limba română, în traducerea autorului, sub titlul *Pantomima za nedeljno popodne*. Apariția volumului a fost consemnată de T.Munteanu, *Primul volum de versuri al lui Slavco Almăjan* (S.A., *Pantomima za nedeljno popodne*, „Prva

knjiga”, Matica srpska, Novi Sad, 1968), în *Libertatea* nr.35, din 25 august, și de R.Tomić, „Izlog knjiga: Slavko Almžan, *Pantomima za nedeljno popodne*”, în *Književne novine*, Beograd, serie nouă, XI, nr.338, din 12 octombrie 1968.

Radu Flora, în *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac 1946-1970*, notează:...,S.Almăjan face parte din pleiada scriitorilor de trecere, fiind obsedat de nou, de inedit, de gândul mereu prezent de spargere a zăgazurilor tradiționalului, obișnuitului...”.

Observații lapidare despre acest volum găsim și în *O istorie a literaturii române din Voivodina* a lui Ștefan N Popa, însă, opinii pertinente și la obiect despre volum face Marian Odangiu în *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog deschis cu poezia lui Slavco Almăjan* care, în două subcapitole, *Mitul esențial* și *Imagini matriciale*, se oprește asupra a șase poeme din *Pantomimă*, incluse în volumul selectiv *Efectul contrastelor* din 1989, subliniind următoarele: „Fără a insista asupra ideii că majoritatea «motivelor» lirice «expuse» aici se află diseminate în poemele ulterioare ale lui Slavco Almăjan, inclusiv în ciclul de *Inedite* din *Efectul contrastelor*, începând de la titlu și terminând cu însăși atitudinea pe care *Ușa deschisă* o comunică, textul este revelatoriu fiindcă instituie planul de referință al mitului esențial ce domină creația autorului – mitul absolutei purități, al inocenței pierdute”.

Celălalt plan din proiectul acestui mit apare tot în *Pantomimă pentru după-amiază de duminică*, de astă dată într-o manieră ce transcende și parabola, și ironia, și revolta, și sentimentul amărăciunii difuze, în poemul intitulat *Concert* (p.33) și, mai departe, M.Odangiu adaugă: „Substituția simbolică sugerată de finalul poemului («Poem banal») are implicații mult mai profunde decât rezolvarea în manieră spectaculară a «conflictului» liric în premise. Metamorfozarea «poemului banal» în șarpele «mare și mov» este expresia unei intuiții ce are în vedere o arie foarte largă de conotații, între care, aceea a replierii poeziei. Ultragiată de impactul cu civilizația modernă, în spațiul originilor, este cea mai profitabilă din unghi estetic” (p.43).

Exercițiul și aventura poetică a lui Slavco Almăjan includ de la bun început motive, imagini, simboluri în *Pantomimă pentru după-amiază de duminică*, unele sunt reluate parțial în *Bărbatul în stare lichidă* (1970) și *Casa deșertului* (1971). Aceste trei volume încheie prima etapă în configurarea unui spațiu poetic aparte în poezia lui S.Almăjan. Cu *Liman trei* (1978) începe etapa de maturizare a liricii lui Slavco Almăjan, iar experiența acumulată, tehnica scriiturii, lărgirea sferei motivelor, imaginilor și simbolurilor, atribuirea unor noi conotații acestora cracterizează noul său discurs liric.

La patruzeci de ani de la apariție, se poate defini mult mai bine importanța plachetei *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică* (sau în versiunea inițială, românească, *Ușa deschisă*). Acest volum și următoarele două ale lui Slavco Almăjan: *Bărbatul în stare lichidă* și *Casa deșertului*, precum și primele două volume ale lui Ioan Flora, *Valsuri* și *Iedera*, și primele două volume ale lui Petru Cârdu, *Menire în doi* și *Aducătorul ochiului*, scot poezia română din Voivodina de sub influența realismului socialist încă prezent pe acele timpuri în viața literară iugoslavă. Se deschide un nou spațiu în care încep să apară nume noi care îmbrățișează noile idei materializate mai ales în volumele apărute spre sfârșitul deceniului opt și pe parcursul următorilor douăzeci de ani (1980-2000), când viața noastră culturală și, inclusiv, cea literară, cunoaște o efervescentă creație deosebită. Cine va avea răbdare și va citi cu atenție și interes paginile săptămânalului *Libertatea* și ale revistei *Lumina* va observa eforturile depuse, în pofida stângăciilor inerente vârstei, pentru cucerirea noului și schimbarea discursului poetic în poezia în limba română din Voivodina.

Text publicat în săptămânalul *Libertatea*

Dubiul ca potențialitate creativă la Slavco Almăjan

Mariana DAN

Ca om, Slavco Almăjan este plin de farmec. Ca scriitor, e înzestrat cu har, e un scriitor total, dar și un rafinat observator al lumii. Textele sale vor rămâne ca însemnate mărturii ale realităților dilematice și complexe prin care a trecut lumea, dar și textul literar din a doua jumătate a secolului 20 până azi. În ce sens mărturii? Din păcate, lumea modernă, care parcă își linge încă rănille provocate demult de raționalismul pozitivist, se află în continuare sub umbrela dictonului lui René Descartes, în forma sa ciuntită, prin prescurtare: *cogito, ergo sum* = *gândesc, deci exist*. Însă forma corectă a acestui dicton al lui Descartes este: **dubito, ergo cogito, ergo sum** = am dubii, deci gândesc, deci exist. Cu alte cuvinte, noi, ca indivizi, nu intrăm în contextul existențial al realității din starea acceptării apriorice a unui gând, principiu, doctrină ori ideologie, ci din starea de dubiu și de explorare a gândului. La Slavco Almăjan, tocmai această stare de potențialitate, de dubiu legat de realitate reprezintă *starea de existență văzută la persoana întâia singular* (ca în latină: **sum = Eu** sunt), eu exist. Slavco Almăjan face parte din acei rari scriitori care au o viziune coerentă, pe care se fondează întreaga lor operă. El este deopotrivă poet, prozator, dramaturg și eseist. Însă peste tot, fundalul viziunii sale este dubiul, adică **dubito, ergo cogito, ergo sum**. El a fost un necesar deschizător de drumuri în literatura de limbă română din Voivodina, încadrându-se, alături de diaspora românească, în marea geografie a literaturii românești.

La Almăjan, imaginația și intelectul se conturează în acele structuri prerenflexive din care ia naștere și paradoxul, ca revelație existențială. La el, cuvântul și scriitura se întorc spre starea unei bogății inițiale de posibilități, care, prin diverse procese de metamorfoză, ajung să se cristalizeze în textura textului scris. Așa, de exemplu, în romanul *Picnic de ziua unui înger*, un personaj afirmă: „hârtia este o taină. În ea se ascunde forța neadormită a lemnului pregătit pentru metamorfoză”. Metamorfoza, cu potențialitățile pe care le presupune, introduce în scrierile lui Almăjan atât misterul facerii, producerii de text pe coala albă de hârtie (provenită din lemn), dar și misterul creării lumii în care existăm și pe care autorul caută să o descifreze. De aceea, **dubito**, adică dubiul reprezintă starea alegerii potențiale a unei structuri relevante; este starea în care protagoniștii din romanul amintit încearcă să pună mâna pe acea *Carte de aur*, care este, în același timp, „și lacătul, și cheia” existenței, conținând acel mare secret „despre care s-a vorbit atât de mult la sfârșitul secolului 20”. Dar, surpriză!

Ne-am dat seama că întreg efortul de a descoperi adevărul despre iluzia noastră de a trăi printre enigme și sentimentele calme de nesiguranță nu este de-

cât un bun prilej de a ne confrunța cu eșecul nostru provincial, cu toate nonsensurile și culisele vieții, care se arată a fi într-o deplină concordanță cu bucuria de a ne înșela așteptările. Am pus mâna pe carte /.../ Atunci am deschis cartea, încet, încet, cu blândețea unui spirit epic, greu de întâlnit în istoria mentalităților. Întâi s-a arătat o pagină albă, apoi încă o pagină albă. Nu era niciun cuvânt. Cartea era albă de la prima până la ultima pagină. Pentru prima dată m-am simțit fericit, deoarece așteptările mele nu erau de altă natură, decât de natura stării de amăgire, pe care am simțit-o din prima clipă când Solomon Halipa îmi spusese că ne vom întâlni cu Speranța Izabela Vera Uttopia. (p. 211-212)

Cartea de aur, cu foile ei albe, care îl bucură pe autor, nu este o carte pre-scrisă (adică o carte dinainte scrisă, conținând îndrumări dogmatice, cugețări care dau un sens aprioric existenței), ci este o carte **potențială**, nescrisă, în care dubiul existențial se întâlnește cu creativitatea – este o carte care nu intră în domeniul istoriei mentalităților, al așa-ziselor „adevăruri” cunoscute, acceptate în mod oficial și constrângător. Dimpotrivă, libertatea creației, care reprezintă dintotdeauna tema centrală a lui Almăjan, este potențialul, aflat între ușa de intrare în existență și cea de ieșire din ea. Autorul constată că „nimeni încă n-a pus stăpânire pe ieșire, dar nici pe intrare”. (p. 23) Scrierea textului se poate asocia metaforic cu întâlnirea cu acel personaj misterios, cu nume semnificativ: Speranța Izabela Vera Uttopia.

Tocmai acest gen de viziune a potențialității, ca stare de dubiu în fața paginii albe de hârtie, se aplică ingenios în toate scrierile sale, care presupun ideea alegerii personale și libere a căii de reprezentare în proza, dar și în poezia lui Almăjan. Dubiul poate fi asociat cu întâmpinarea unei revelații, care ia adesea forma paradoxului (precum în paradoxul clasic al competiției dintre Ahile și broasca țestoasă), ori ca o încrucișare de drumuri în care autorul este cel care va decide între potențialitate și practica concretă, auctorială. Ideea alegerii unei anumite căi pe care o pornesc literele și cuvintele în căutarea unei semnificații axiale se leagă și de clasicul motiv al drumului prin labirint (v., de exemplu, volumul de versuri *Labirintul rotativ*), dar și de motivul bibliotecii babiloniene a lui Jorge Luis Borges (căci o bibliotecă totală e tot un fel de labirint). Dubiul este legat la Almăjan de direcția în care se începe și, treptat, se construiește textul pe pagina inițial albă. Deși alfabetul se constituie dintr-un număr restrâns de semne/litere (vreo 30, depinzând de limbă), literele și semnele de punctuație au, tot așa, capacitatea potențială de a crea un număr infinit de lumi, o bibliotecă infinită de cărți. Această viziune este prezentă și în volumele de versuri ale lui Almăjan, *Mutația punctului*, ori în *Versiunea posibilă* etc. Pornind de la infinitezimal la universal, posibilitățile combinatorice ale literelor și cuvintelor, practic infinite, sunt modalități de construcție a textului ca univers artistic, care prefigurează, pe pagina albă acele lumi potențiale multidimensionale, complexe, al căror centru se află peste tot, în fiecare literă și cuvânt, ca semn. În schimb, circumferința acestor lumi trebuie să o stabilească cititorul (acel „trecător” prin lume și prin text), cu

care Almăjan se află, de regulă, în dialog. Comunicarea cu cititorul este solicitată în mod deosebit de Almăjan, mai ales în situația precară în care observă că: „Omul va părăsi cuvântul/ Infecția lirică își va coase limba/ Trecătorul demn de sensurile noi și **posibile**/ Va pune în mișcare semnificația oglinzilor neparalele”. Criza comunicării, ca traiectorie tematică, ce caracterizează scrierile lui Almăjan, se conturează în două direcții principale: prima se referă la relația dintre propriul limbaj, cel creativ și limbajul aflat în proprietate comună, iar a doua se referă la procesul de dezontologizare a existenței, a ființei, dar, totodată, și a discursului liric, proces în care lumea virtuală ar putea fi una din acele „oglinzi neparalele”, ca **nouă posibilitate** și, totodată, ca inducerea unei noi **stări de dubiu**.

Pe cât de aparent paradoxală, lumea descrisă de Slavco Amăjan, are o importantă latură critică, perceptibilă mai ales prin ricoșeurile ironice, din bogata sa eseistică și proză, în care, între cele două uși ale existenței, de intrare și ieșire, unele „scaune” sunt „rezervate” pentru vreo „persoană oficială”, prezentă sau presupusă, care controlează acea ineluctabilă „realitate reală” și cu care nu se poate comunica prin limbaj, ci, mai degrabă, prin pantomimă. Încă de la primele scrieri, cum ar fi volumul de versuri *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică*, paradoxul și imagistica simbolică reflectă aberațiile din acea „realitate reală”, în care trăim. Dacă în trecut, „pantomima auctorială” reprezenta forma potențială de „comunicare” cu persoanele așezate în „scaunele rezervate” ale timpului respectiv, astăzi pe „scaunele rezervate” stau așezați membrii unor asociații neclar orientate și care, de exemplu, organizează într-u loc nepotrivit, la Centrul de Aeronautică, reuniuni referitoare la aspectele psihologice ale omului contemporan, în cadrul cărora, un conferențiar, venit din capitală, îi învață pe minoritari ce înseamnă omul asimilat. Cum paradoxalul se asociază adesea la Almăjan cu simțul umorului, reținem și următoarea constatare: omul urban, nu dorește să fie fericit, el vrea să urce la etajul 11 și se roagă cerului să meargă liftul – mai ales dacă duce un pian pe scări. (p. 69-70)

Deși scrise în cheia unor diversități de genuri și măști auctoriale, textele lui Almăjan ocupă acel domeniu în care textul propriu-zis e precedat de gama largă a potențialităților, care precedă gândul, lăsând loc imprevizibilului, care ne gândește viața, dar și destinul:

Gândiți-vă – spune autorul - totuși că există un gând care gândește, și care este aici undeva, nu se știe exact unde, și acest gând gândește în locul tău și îți șoptește, mereu îți spune ce să faci, unde să pleci, pe cine să iubești, pe cine să urăști. Există deci ceva ce nu există, și ceea ce nu există îți spune ceva, și răspunde în absența ta. (p. 72)

La *acest* gen de mărturie a situației de azi se referă scriitura lui Almăjan, la dilema dintre ontologic și dezontologizarea existenței (în care *eu* poate fi și altcineva/altceva). La Almăjan, dubiul legat de propria identitate (nu numai minoritară, ci, mai ales, cea general umană) – reprezintă o rană, din care curge atât spiritul creativ, cât și textul autorului.

De ce-l admir pe Slavco?

Mărioara STOJANOVIC

Îl admir pentru că este poet, mare poet, afirmă oameni mai competenți decât mine în arta scrisului. Îl admir pentru felul în care caută cuvintele și în care cuvintele îl găsesc pe el, ca un ecou al șoaptelor, pe care le transformă în versuri. Zice că nu are timp de „capriciile individuale ale realității”, dar și că „poezia nu este în afara vieții, pentru că în viața de toate zilele nu poți culege caise prin telefon”. Urmărindu-l pe „aleile incredibile ale imaginarii”, despre care afirmă că este exilul lui preferat, îl admir pentru imaginația de care dă dovadă, atât în poezie, cât și în proza care se poate compara cu cea a lui Marqes. Întrebându-se cu o ocazie: „Ce este viața dacă nu scrii și o poezie bună?”, Slavco Almăjan a ilustrat, la modul cel mai elocvent, ce înseamnă poezia pentru el.

Abordând numeroase genuri literare, în care a excelat, Slavco s-a afirmat atât ca poet, dar și ca romancier, eseist, imagolog, publicist și traducător. În cariera sa vastă, a fost ziarist, redactor, redactor-șef, director... și, îndeplinind funcții de răspundere, s-a remarcat în toate aceste domenii, având un impact semnificativ în sfera socială. Oriunde își făcea apariția, aducea cu sine o energie, o creativitate și o prospețime deosebită, care erau imediat vizibile. A fost un „deschizător de drumuri”, după cum constată și prof. univ. dr. Mariana Dan. El însuși spunea, fără falsă modestie, că mâna lui dreaptă este cu adevărat de aur, pentru că, acolo unde o pune, aduce importante contribuții, creează adevărate minuni. Îl admir pentru toate aceste însușiri, pentru faptul că indiferent de ceea ce scrie sau face, reușește întotdeauna să fie în frunte, în toate aspectele vieții.

A dat dovadă de aceste aptitudini încă în îndepărtatul an 1968, printr-un răsunător succes de debut, cu *Pantomima pentru o după-amiază de duminică*, volum de versuri pe care l-a publicat inițial traducându-l singur, în limba sârbă. Ulterior, a reușit să depășească barierele ideologice de la vremea respectivă și să-l publice și în limba română. Cu acest volum, a intrat în literatură, deschizând porți prin care l-au urmat alți adepți ai schimbărilor și rostirii moderne din literatura de aici. Ieșind din umbra periferiei cu o viteză fulgerătoare, a conceput mereu viața ca pe o fuziune între realitate și mister. Urmat de aplauzele noastre, ale minoritarilor, prin creațiile sale Slavco a pătruns în zona exclusivă a celor care sunt considerați drept inaccesibili, avertizându-ne câteodată asupra „realității care parcă și-a spart oglinda proprie”.

În ceea ce privește activitatea îndelungată a lui Slavco la Casa de Presă și Editură „Libertatea”, aș vrea să amintesc un moment deosebit de valoros pentru mine și care ține de colaborarea mea cu domnia sa. Pe la începutul anilor

nouăzeci, care au fost extrem de grei în spațiul în care trăim, marcați de război, sancțiuni și destrămarea țării, Slavco a fost desemnat, de Adunarea Voivodinei, director al acestei case, care era într-o stare extrem de grea. Pe mine m-a numit locțiitor de director. A fost o perioadă când toate publicațiile noastre au fost stinse, inclusiv săptămânalul *Libertatea*, după longevitatea căruia măsurăm durata Casei de Presă și Editură și care anul acesta atinge vârsta de 80 de ani. În căutarea unor soluții pentru ca instituția să supraviețuiască, conaționalii noștri și cei aproape patruzeci de angajați ai ziarului *Libertatea* și-au îndreptat privirile întrebătoare spre noi doi. Confrunțați cu această realitate precară am fost cuprinși de o energie incredibilă, care ne-a ajutat să căutăm și să găsim o rezolvare. În frământarea de a găsi soluții pentru problemele fundamentale ale Casei, deviza lui Slavco era: Nu există situație pentru care nu vom găsi o soluție! Din perioada aceea mi-a rămas în vie amintire încă o frază rostită de domnia sa. Anume, la un moment dat, pe când nu mă puteam împăca cu o soluție de cadre cheie, Slavco mi-a zis: „Nu toate sunt în puțința noastră. Lasă și viața să rezolve unele lucruri!”. În esență, pe toate le și rezolvă viața. Pot spune că am reușit, cu mari eforturi, să ridicăm Casa, ca să spun așa, de la pământ. Când Slavco s-a convins că sunt în stare să continui singură, a decis să se retragă, să rămână întru totul consacrat creației, care a fost dintotdeauna vocația sa, iar mie să-mi acorde încrederea de a conduce Casa în continuare.

M-am bucurat de sprijinul lui Slavco și în alte momente cruciale ale carierei mele. Anume, prin anul 2005, când am hotărât să mă ocup de beletristică, am revenit la o nvelă pe care am scris-o în studenție, în limba sârbă. Am tradus-o, practic am rescris-o, i-am trimis-o lui Slavco și l-am rugat să-mi spună sincer ce crede și dacă mă pot încumeta să mă orientez spre literatură. Răspunsul lui Slavco a fost încurajator pentru mine, totodată și decisiv, încât nvela respectivă a devenit nucleul primului meu roman, *Veronica*. Cu această ocazie, țin să-i mulțumesc pentru tot sprijinul și ajutorul pe care mi l-a acordat de-a lungul anilor, pentru toate recenziile pe care le-a scris la romanele mele, pentru toate prezentările făcute la lansările mele de carte, la Satu Nou, Vârșeș și Belgrad.

Devotat și dedicat cotidianului nostru, Slavco nu acceptă niciodată mediocritatea, trivialitatea sau banalitatea. El deschide pentru noi, membri ai comunității noastre naționale, orizonturi care fac ca pronunțarea numelui său să trezească respect și recunoștință. În ceea ce privește poziția și destinul minoritarului român din Voivodina, adică viața în „această zonă a dramaticului”, cum o numește el, Slavco o trăiește ca pe o iubire profundă, dar și o dezamăgire - aspecte care îl definesc. Întotdeauna hotărât să-i pună în lumină pe cei mai valoroși, Slavco are capacitatea de a-i aduce la rampă și de a ne prezenta ceea ce merită a fi cunoscut.

Apărând dreptul de a vorbi și de a scrie despre imaginea noastră, ne încurajeză, în stilul lui Emil Cioran, să nu ne complacem în pasivitatea rurală, în atemporalitate, ci să participăm activ la realitatea istoriei, să nu acceptăm niciodată poziția de inferioritate.

Mereu deschis spre lume și lumea i se deschidea ca-n palmă. A străbătut-o în lung și-n lat. S-a reținut acolo unde-i era visul. Timp de un an, cât a trăit la New York, „viața atât de felurită de acolo, de care îți vine să amețești”, după cum spune dumnealui, l-a determinat să înțeleagă că toate rădăcinile îi sunt europene.

Slavco afirmă că de multă vreme peștișorii de aur au încetat să ne mai îndeplinească dorințele. Nu sunt însă sigură dacă, în timp ce își cultiva norocul, nu i-a ieșit în cale unul dintre acei peștișori de aur care l-au ajutat să o cucerească pe Rujîța și să-și formeze împreună cu ea o familie minunată. Îl admir pentru cele trei grații ale lui, numai ale lui.

* * *

Pentru reușita de a rămâne un scriitor liber și independent, așa cum el însuși consideră că ar trebui să fie orice scriitor, alături de liniștea senină a vârstei de 85 de ani – pe care, cu umor, afirmă că a atins-o din neatenție – merită toată admirația.

Eminescu în paginile săptămânalului *Libertatea*

Teodora SMOLEAN

În numeroase ziare și publicații de cultură, epigonii zilelor noastre se înghesuie să-l laude pe poetul național român, să-i preaslăvească veșnicia poeziei și profunzimea spiritului, continuând, an de an, să apropie publicul de marele poet Mihai Eminescu. Totodată, ziua de naștere a poetului și Ziua Culturii Naționale, evenimente sărbătorite pe 15 ianuarie, sunt marcate ani în șir de instituțiile culturale, atât de cele din România, cât și de cele din Voivodina, Serbia, prin diferite evenimente cu lecturi, traduceri, conferințe și recitaluri.

Săptămânalul *Libertatea* a ținut să acopere sistematic evenimentele legate de poetul nepereche, publicând articole și reportaje, tablete și versuri la data când este comemorat Mihai Eminescu sau cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

Analizând completele *Libertății*, remarcăm un amplu studiu dedicat poeziei eminesciene, prin alegerea unui reper cultural esențial, menit să contribuie la definirea identității românești în spațiul cultural. În această ordine de idei, voi aminti textele cuprinse în conținutul săptămânalului, pornind de la articolul „Eminescu în durată eternă”, semnat de Ion Condan la pagina 9 - *Exerciții de identitate*, în numărul din 15 ianuarie 1994. Este vorba despre tradiționala manifestare organizată de către filiala din Torac a Societății de Limba Română împreună cu Școala Elementară „George Coșbuc” din localitate. Momentul central al programului a fost recitalul elevilor acestei școli, organizat sub forma unui concurs literar pe tema vieții și operei lui Eminescu. Manifestarea a fost acoperită și în anul 1995, în cadrul rubricii *Semnal* (pagina 8), autorul articolului fiind, ca și în alte ocazii, Ion Condan, care a continuat să relateze de la eveniment și în anii următori, în paginile săptămânalului.

În timp ce ziaristul Condan a urmărit desfășurarea evenimentului de la Torac, Vasa Barbu și Ioța Bulic au publicat, în paginile ziarului nostru, articole despre omagierea poetului la Uzdin. Manifestarea „Trebuiau să poarte un nume” este organizată în mod tradițional de către Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” din Uzdin, împreună cu școala elementară din localitate.

În numărul din 13 ianuarie 1996, poetului Mihai Eminescu i-au fost dedicate două pagini: *Exerciții de identitate* (pagina 8) și *Eminesciana* (pagina 9). La acestea, profesorul Olimpiu Baloș a publicat comentariul poetic *Miracolul Eminescu și poezia Eminescu*, iar Gabriela Mocănașu a semnat textul *La aniversară*. De asemenea, la rubrica *Medalion literar* a fost publicată celebra poezie eminesciană *O, rămâi*.

În anul 1999, Simeon Lăzăreanu a fost autorul editorialului *Eminescu*, apărut la pagina 11, în secțiunea *Aniversări*, iar la rubrica *Medalion literar* a fost publicată poezia *Pierdut în suferință*.

Un spațiu amplu a fost acordat operei eminesciene în anul 2000, când s-au împlinit 150 de ani de la nașterea marelui poet. Cu acest prilej, redactorul paginilor de cultură, Simeon Lăzăreanu, a semnat editorialul numărului din 15 ianuarie – *Eminescu 150*.

Ediția din 22 ianuarie 2000 surprinde prin alte trei pagini dedicate poetului – *Eminescu 150* –, în care Ion Condan semnează articolul „Eminescu printre torăceni”, iar dr. Gligor Popi publică articolul „La Coștei s-au marcat 150 de ani de la nașterea marelui poet român Mihai Eminescu”. Articolul este axat pe o manifestare organizată de SCA „Mihai Eminescu” din Coștei.

Tot în acest număr, în articolul „La Editura Libertatea – Eminescu bilingv”, Vasa Barbu anunță apariția unui volum bilingv de poezii eminesciene, referindu-se la cartea *Mihai Eminescu – Luceafărul – scrisorile / Mihai Eminescu – Večernik – pisma*, în traducerea Ileanei Ursu Nenadić și în tălmăcirea lui Milan Nenadić. Pe aceeași pagină, în articolul „Omagiu Luceafărului poeziei românești”, Valentin Mic prezintă numărul 21 al revistei *Lumina*, iarna 1999–2000. Numărul este dedicat lui Mihai Eminescu.

Cea de-a treia pagină dedicată lui Eminescu, în același număr din 22 ianuarie, conține reportajul „Adunarea solemnă la Academia Română – Eminescu va exista atâta timp cât se va vorbi românește”, semnat cu inițialele S.L., precum și articolul lui George Tolvai, „Întru o înțelegere a poeziei eminesciene”.

Tot în anul 2000, în numărul din 29 ianuarie, la pagina 11 – *Mihai Eminescu 150*, rubrica *Medalion literar*, a fost publicată poezia *Melancolie*. La aceeași pagină a apărut și textul lui Ioan Holban „Afară de Eminescu, totul e aproximativ în cultura românească”.

La împlinirea a 155 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, în ediția din 22 ianuarie 2005, la pagina 9 – *Cultură*, Simeon Lăzăreanu publică un articol și o tabletă dedicată poetului. O săptămână mai târziu, la aceeași pagină, Oana Boja semnează reportajul „Oriunde se vorbește limba română, Eminescu e acasă”..., relatând despre două evenimente: „M-am născut acasă”, organizat de Departamentul pentru Învățământ al Comunității Românilor din Serbia și Cenaclul Literar „Tinerile condeie” din Vârșeț, pe de o parte și întâlnirea de suflet de la Satu Nou, organizată de filiala locală a CRS și de SCA „Radu Flora”, pe de altă parte.

„Eminescu – darul divinității” este titlul editorialului semnat de Simeon Lăzăreanu în numărul din 19 ianuarie 2008 al săptămânalului *Libertatea*. În interiorul ziarului, la *Cultură* (pagina 9), este publicat articolul „Eminescu, omagiat la Uniunea Scriitorilor din Belgrad”. Tot aici, la rubrica *Medalion literar*, este inclusă și poezia „Din valurile vremii”.

Despre Festivalul Internațional de Poezie „Mihai Eminescu” de la Drobeta Turnu Severin s-a scris în articolul „Sub semnul lui Eminescu”, semnat cu pseudonimul LibertaS în ediția din 26 ianuarie 2008. În aceeași pagină apar și textele: „La Casa memorială dr. Alexandru Butoarcă – Cobori în jos, Luceafăr blând” de Eufrozina Greoneanț și „La Torac – moment literar Mihai Eminescu”, semnat de Teodora Ocolișan.

An de an, în luna ianuarie, rubrica *Medalion literar* a cuprins una sau două poezii ale genialului poet Mihai Eminescu ori poezii dedicate acestuia. În ediția din 17 ianuarie 2009, poetul Nicu Ciobanu a publicat poezia *Într-un ianuarie*, *Eminescu*, iar Simeon Lăzăreanu – poezia *Eminescu*.

Printre articolele dedicate poetului mai amintim: „Eminescu în memorie eternă”, semnat de Ion Mărgan (Alibunar), „Omagierea poetului nepereche la Satu-Nou – Zi de mare importanță în cultura română” de Valentin Mic (24 ianuarie 2009), „Ziua Eminescu și Slavici la Novi Sad” de Rodica Ursulescu Miličić și „Ziua lui Mihai Eminescu – Ziua Culturii Naționale sărbătorită la Academia Română” (22 ianuarie 2011).

Evenimentele dedicate aniversării marelui poet național au fost reflectate nu doar la pagina *Cultură*, ci și în alte secțiuni ale ziarului. Astfel, în comentariul său din 28 ianuarie 2012, publicat la pagina *Retrovizor*, Felicia Marina Munteanu se întreabă: „Al cui este Eminescu?”

În anul 2013, în numărul din 12 ianuarie, la tradiționala rubrică *Medalion literar* de la pagina 9 a fost publicată poezia *Cu mâine zilele-ți adaogi*. În numărul următor, din 19 ianuarie, editorialul semnat de Valentin Mic anunță festivitatea de la Ovcea, organizată de Societatea de Limba Română în colaborare cu Ambasada României în Serbia, în textul „La Ovcea s-a sărbătorit cultura românească”. Subiectul continuă în ediția următoare, la pagina 8, cu articolul „Românii au sărbătorit Ziua Culturii Naționale”.

Tot în numărul din 19 ianuarie 2013, în articolul „Lumina la gradul 545”, Ioan Baba prezintă revista *Lumina*, ediție specială dedicată Zilei Culturii Naționale. Este vorba despre un număr care marchează 65 de ani de la fondarea publicației.

Cea de-a XVII-a ediție a manifestării „Trebuiau să poarte un nume”, organizată la Uzdin de SLA „Tibiscus”, a fost consemnată de Ioța Bulic în articolul „Expoziție de carte, prelegeri, lansări...”. Manifestarea a fost dedicată aniversării a 163 de ani de la nașterea lui Eminescu.

În cel de-al treilea număr din 2014, prima pagină se deschide cu articolul „Ziua Culturii Naționale – 15 ianuarie – Eminescu”, continuând la pagina 5 – *AXA R*, cu textul „Celebrarea Zilei Culturii Naționale”. Textul este axat pe concertul extraordinar organizat la Ateneul Român de Ministerul Culturii și pe expoziția dedicată patrimoniului eminescian. La aceeași pagină apar și următoarele texte: „Eminescu va fi prezentat americanilor în 16.000 de pagini și 38 de volume cu ocazia Zilei Culturii Naționale” și „Eminescu, omagiat la Muzeul Național al Literaturii Române”.

La pagina *Cultură* din 18 ianuarie 2014, în articolul „Omagiu poetului nepereche”, Ioța Bulic relatează din nou despre manifestarea „Trebuiau să poarte un nume”. În aceeași pagină sunt anunțate evenimentele „Dor de Eminescu” (organizat de Societatea de Limba Română și Ambasada României la Belgrad), „Mihai Eminescu în timp și spațiu” (organizat de Ambasada României la Belgrad) și „Eminescu și Banatul” (organizat de Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina și Școala Elementară „George Coșbuc” din Torac). La rubrica *Avizier* este prezentat pe scurt noul volum *Eminescu*, semnat de Tudor Nedelcea.

În paginile ziarului, cititorii s-au putut bucura și de concursul de creație pentru tinerii români din afara granițelor, cu genericul „Mihai Eminescu, ediția I” (publicat la pagina 5, Axa R, din 25 ianuarie 2014). Concursul a fost organizat de Departamentul pentru Politici privind Relația cu Românii de Pretutindeni.

În numărul din 25 ianuarie, la pagina 8, secțiunea *Cultură*, a fost dedicat un spațiu generos manifestărilor la care a fost omagiat marele poet, organizate la Torac, Ovcea, Belgrad și la Școala Elementară „2 Octombrie” din Nicolinț.

În numărul din 1 februarie 2014, la pagina *Comuna Alibunar*, Ion Mărgan consemnează despre serata literar-muzicală „Eminescu pe pământ românesc și în durată eternă”, prin care a fost marcată Ziua Culturii Naționale la Școala Elementară „3 Octombrie” din Sân-Mihai.

„Cultura – o candelă a neamului” se intitulează articolul semnat de Alina Iorga Knežević, publicat la pagina *Cultură* din 17 ianuarie 2015. În articol sunt prezentate momentele aniversării Zilei Culturii Naționale, organizate la Academia Română – Filiala din Timișoara. La aceeași pagină, Vasilie Petrică semnează articolul „La 165 de ani de la nașterea poetului național, Mihai Eminescu – Program închinat marelui poet român”. Articolul este axat pe evenimentul organizat de Societatea de Limba Română la Centrul Cultural din Vârșeț. Florian Copcea relatează despre Festivalul Internațional de Literatură „Mihai Eminescu”, în reportajul „Scriitorii Nicu Ciobanu și Vasile Barbu, laureați ai festivalului”. Merită amintit și un text mai amplu, intitulat „Poetica permanenței”, semnat de Slavco Almăjan, scris cu prilejul aniversării a 165 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu.

Școlile elementare cu limba de predare română valorifică, prin manifestări și întâlniri ocazionale, interesul publicului pentru lirica eminesciană. La școlile elementare din Torac și Nicolinț, Ionel Miat și Eufrozina Greoneanț au consemnat modul în care au fost marcați cei 165 de ani de la nașterea poetului nepereche.

Un text interesant poate fi găsit în ediția ziarului din 20 iunie 2015, la pagina 13, secțiunea *Cultură*: „Impresii recente – Piramida poeziei sub teiul lui Eminescu”, semnat de Slavco Almăjan. Textul se axează pe Festivalul Internațional „Poezia la Iași”, unde autorul a primit înaltul titlu de *Ambasador al Poeziei*.

În cel de-al treilea număr al anului 2016, directorul Casei de Presă și Editură „Libertatea” de la acea vreme, Nicu Ciobanu, semnează editorialul „Pro cultura națională! Pro Eminescu!”.

La paginile de cultură din același număr găsim textul „Omagiu poetului nepereche” de Ioța Bulic, axat pe ediția a XIX-a a manifestării „Dragul meu Emin”, organizată de SLA „Tibiscus” și Școala Elementară „Sfântul Gheorghe” din Uzdin. La aceeași secțiune putem citi și un text amplu, intitulat „Reflecție asupra culturii române”, semnat de Mariana Stratulat. Autoarea abordează opera și activitatea marelui poet din mai multe unghiuri, punându-și următoarele întrebări: De ce a fost aleasă ziua lui Eminescu drept Zi a Culturii Naționale? și Mai este citit astăzi Eminescu?

În mod tradițional, la rubrica *Medalion literar* sunt publicate poeziile lui Eminescu. De această dată, au fost incluse *La steaua și Odă (în metru antic)*.

„Eminescu: Sigilat de destin, a atins universalitatea” este titlul articolului semnat de Marina Ancaitan, publicat la pagina 13, secțiunea *Cultură*, în 14 ianuarie 2017. Textul, axat pe celebrarea Zilei Culturii Naționale, este structurat în trei părți: „De ce Eminescu?”, „Eminescu, astăzi” și „Eminescu în «Libertatea»”. „În 2017 se împlinesc 167 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu. De-a lungul timpului, ziarul «Libertatea» a acordat chiar și pagini întregi semnificației zilei de 15 ianuarie. S-a scris despre manifestările organizate la Torac, Uzdin, Coștei, Satu-Nou, Sărcia, Novi Sad, Belgrad, dar și în România. Au semnat comentarii și eseuri Olimpiu Baloș, Simeon Lăzăreanu, Ioan Holban, Felicia Marina Munteanu...”, menționează Marina Ancaitan în textul său.

La rubrica *Medalion literar*, în acel an au fost publicate poeziile *Numai poetul, La steaua și Odă (în metru antic)*.

Tot în numărul din 14 ianuarie 2017, la rubrica *Retrovizor*, găsim prima parte a comentariului semnat de Florian Copcea, intitulat „Eminescu”. Autorul abordează activitatea publicistică a poetului.

În următorul număr al săptămânalului *Libertatea*, din 21 ianuarie 2017, Florian Copcea semnează, la secțiunea *Cultură*, articolul „Scriitori români din Voivodina, premiați la Festivalul Internațional de Literatură «Mihai Eminescu»”. La acest festival, din Serbia au participat Virginia Popović, Ioan Baba și Nedeljko Terzić, ultimii doi fiind distinși cu Premiul „Ioan G. Bibicescu” pentru poezie.

În ediția din 28 ianuarie 2017, o pagină întreagă este dedicată manifestărilor legate de opera eminesciană. În reportajul „Rolul culturii române în păstrarea și afirmarea identității naționale”, Costa Roșu relatează despre evenimentul organizat de Academia Română, la București și Timișoara, cu prilejul Zilei Culturii Naționale și aniversării lui Eminescu. De asemenea, Ioța Bulic semnează textul „Omagiu poetului nepereche”, despre ediția din acel an a manifestării „Dragul meu Emin”, organizată de SLA „Tibiscus” și Școala Elementară „Sfântul Gheorghe” din Uzdin.

„Pe data de 14 ianuarie 2017, la Golubaț a fost organizat un bogat program cultural-științific și literar-artistic, pregătit cu mult devotament de membrii Filialei Serbia a Forumului European pentru Cultură și Istorie, împreună cu

Asociația „Sandu Timoc” a părinților care doresc ca și copiii lor să învețe limba maternă, adică limba română literară, în școlile de stat. Măreața sărbătoare dedicată zilei de naștere a poetului național Mihai Eminescu și Zilei Culturii Române a fost organizată în parteneriat cu Societatea de Limba Română din Voivodina – Republica Serbia și mai multe asociații cu prefix românesc, ale românilor din Serbia de Răsărit”, notează Lucian Marina în introducerea textului său „Ziua Culturii Naționale, sărbătorită la Golubaț”, publicat în același număr din 28 ianuarie, la secțiunea *Cultură*.

În anul 2017, cu ocazia împlinirii a 128 de ani de la moartea poetului național Mihai Eminescu, în paginile săptămânalului *Libertatea* a fost publicat textul „În Eminescu, limba națională și-a găsit cea mai frumoasă înfăptuire”. Textul a apărut la pagina 13, secțiunea *Cultură*, în ediția din 17 iunie.

Numărul 2 din anul 2018, apărut la data de 13 ianuarie, se deschide cu editorialul intitulat *Ziua Culturii Naționale – 15 ianuarie*, semnat de Nicu Ciobanu. La pagina 13, în aceeași secțiune *Cultură*, se regăsește articolul *Opera lui Eminescu – actul de identitate universală al neamului nostru*, semnat de Florian Copcea. Tradițional, la rubrica *Medalion literar* au fost publicate poezii eminesciene, de această dată *La steaua și Ce șoptești atât de tainic*.

La rubrica *Retrovizor* a săptămânalului din 20 ianuarie 2018, Mircea Lelea semnează un comentariu intitulat *Ziua Culturii Naționale... o zi mai altfel...*, din care reținem următorul fragment: „Prea puțin s-a vorbit despre Mihai Eminescu, jurnalistul de investigație care scria despre corupție și mita ce «e în stare să pătrundă orișunde în țara aceasta, pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vând sângele și averea unei generații», și despre poporul care «se zbate, fără putere, jumulit și exploatat într-un mod neomenos de către o tagmă de oameni fără merit, fără știință, fără caracter, fără patrie chiar». Nu s-a vorbit în ultimul secol nici despre acest aspect din viața și activitatea lui Mihai Eminescu, deoarece pentru unii era mai convenabil ca Eminescu să rămână doar poet național, un visător veșnic îndrăgostit, și nu un jurnalist care a spus lucrurilor pe nume...”.

În ziarul din 27 ianuarie 2018, la pagina 6, secțiunea *Comuna Alibunar*, Ion Mărgan a publicat știrea despre marcarea zilei de naștere a lui Eminescu la Școala Elementară „2 Octombrie” din Nicolinț, sub titlul *Omagiu marelui poet român*. La pagina 8, secțiunea *Comuna Vârșeș*, Vasile Petrică a semnat articolul „Mihai Eminescu și Ziua Culturii Naționale în instituțiile școlare românești din Vârșeș – Sensibilitatea elevilor pentru opera eminesciană”. Despre cea de-a XX-a ediție a manifestării „Dragul meu Emin”, organizată de Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” din Uzdin, a scris Ioța Bulic la pagina 12, la secțiunea *Cultură*.

În numărul din 26 ianuarie 2019 al hebdomadarului *Libertatea* apar mai multe articole despre evenimentele dedicate Zilei Culturii Naționale în școlile elementare din Sân-Mihai, Nicolinț, Alibunar, precum și la Centrul Cultural

„Infinitum” din Glogoni. Aceste articole sunt publicate la secțiunile *Comuna Alibunar* și *Comuna Panciova*. Pagina 12 a fost dedicată integral evenimentelor prilejuite de această zi: „Fundatia «Protopop Traian Oprea» din Vârșeț a organizat manifestarea culturală „Ceaiul de la ora 5”, dedicată lui Mihai Eminescu; „Ziua de 15 ianuarie a fost marcată la Consulatul General din Vârșeț”; „Societatea Cultural-Artistică «Mihai Eminescu» l-a omagiat pe poet; „La școala din Coștea a fost celebrată Ziua Culturii Naționale”. Toate articolele sunt semnate de Mariana Stratulat. În același număr a apărut și articolul „Ediția a XXI-a a manifestării «Dragul meu Emin»”, semnat de Ioța Bulic.

În anul 2020, la rubrica *Medalion literar*, în pagina 13 *Cultură* a ediției din 11 ianuarie, a fost publicată poezia lui Eminescu *Și dacă*.

„Eminescu. De ce Eminescu?” - se întreabă Florian Copcea în titlul comentariului publicat la pagina 4, în rubrica *Retrovizor*, din 18 ianuarie 2020. Iată un fragment din răspunsul său: „De mulți ani, Eminescu, dincolo de pretext și sentimente, și-a avut vocea imortalizată în textele găzduite în acest colț de pagină. Și știți de ce? Pentru a face loc adevărului și frumosului în memoria unor adversari ai românismului, afectați de vicii, ură și aroganță. Și nu numai lor, evident! Am considerat că limba română poate fi apărată, fără zgomotul săbiilor, doar pronunțând simplu: EMINESCU!”

În aceeași ediție, la rubrica *În focar*, o pagină întreagă a fost dedicată Zilei Culturii Naționale. A fost publicat articolul „Ziua Culturii Naționale și analfabetismul funcțional și eliminarea dimensiunii istorice din studiul cultural”, semnat de Patricia Marinescu. Autoarea a făcut referire la comunicatul istoricului Ioan-Aurel Pop, rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Acesta a vorbit, în sesiunea organizată de Academia Română în 2018, despre starea educației din România, despre analfabetismul funcțional, despre rolul culturii în era digitală și despre eliminarea dimensiunii istorice din studiul culturii.

Pe aceeași pagină au mai fost publicate articolele: „Mihai Eminescu și Petre Ispirescu evocați de Ziua Culturii Naționale”, „Afirmarea internațională a culturii române” și „Ziua Culturii Naționale sărbătorită în Banatul sârbesc”.

„Eminescu printre românii din Serbia” este titlul editorialului din 25 ianuarie 2020, cărui i-au fost dedicate patru pagini.

„Ziua Culturii Române a fost marcată printr-o serie de manifestări având ca punct central opera și personalitatea lui Mihai Eminescu, «românul absolut».

Prima manifestare a avut loc la Vârșeț, pe 15 ianuarie, la sediul Fundației „Protopop Traian Oprea”, sub genericul „Ceaiul de la ora 5”, cu trei momente: „Eminescu în eternitate”, „Limba română în gândul poetului” și „Mihai, arhanghelul ziaristicii române”.

Seara, membrii Societății Cultural-Artistice „Luceafărul” din Vârșeț s-au reunit pentru a-l omagia pe Eminescu. A urmat un program artistic susținut de cei mai tineri membri ai societății, instruiți de președinta Marina Zarić. Aceștia

au interpretat cântece, iar Marina Zarić și Maribel Popa au oferit un recital din opera lui Eminescu.

Tot în contextul celebrării Zilei Culturii Naționale și a 170 de ani de la nașterea poetului, elevii școlilor elementare „Coriolan Doban” din Coștei și „Olga Petrov Radišić” din Vârșeț au pus în scenă o dramatizare a poemului *Luceafărul*, cu subtitrare în limba sârbă. Spectacolul s-a desfășurat în Amfiteatrul Mare al Școlii de Înalte Studii pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț.

Pe 18 ianuarie 2020, Societatea de Limba Română din Voivodina și Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia au organizat, la „Casa Butoarcă” din Vârșeț, un program cultural dedicat poetului național, cu recitaluri, momente muzicale, premiera elevilor câștigatori ai concursului literar și desemnarea cărții anului 2019 a Editurii SLR.

La Uzdin, în 18 ianuarie, Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” a organizat ediția a XXIII-a a manifestării „Dragul meu Emin”, atrăgând un public numeros la Căminul Vânătorilor.

Între 15 și 20 ianuarie 2020, la Școala Elementară „2 Octombrie” din Nicolinț au avut loc mai multe activități cu genericul „Eminescu – poet nepereche”.

Manifestările dedicate lui Eminescu s-au încheiat la Torac, pe 23 ianuarie, printr-o serată literar-muzicală intitulată „Eminescu în durată eternă”, organizată de Școala Elementară „George Coșbuc” și AACR „Vichentie Petrovici Bocăluț”.

La rubrica *Retrovizor*, în același număr, Mircea Lelea semnează articolul „Unirea, Eminescu, evenimentele și românii”.

Săptămânalul *Libertatea* din 16 ianuarie 2021 se deschide cu editorialul „Cultura eminesciană ne readuce la valoare”, iar la pagina 12, la rubrica *Reverberații culturale*, găsim un articol semnat de Marina Ancaitan. Autoarea se întreabă: „Îl mai citim astăzi pe Eminescu? Cum să îl înțelegem pe Eminescu? Cum să îi percepem opera «variata și complexă»?” - întrebări la care, în continuarea textului, oferă răspunsuri. Din articolul ei reținem următoarele idei: „Când spunem «variata», ne referim la multitudinea de specii literare pe care le-a cultivat Eminescu în poezie: glosa, doina, idila, elegia, satira... A scris și proză, dar într-un număr mai redus decât poeziile. Motivele poeziei eminesciene și împletitura de teme (viața și moartea, geneza, natura și dragostea — cele din urmă fiind două teme care nu pot fi despărțite la Eminescu) au generat texte care se numără printre cele mai frumoase creații ale literaturii române. O altă componentă a operei sale poetice o constituie procedeele de limbaj și expresivitate, lui Eminescu fiindu-i caracteristic, între altele, unul dintre cele mai cunoscute oximoroane: «dureros de dulce».”

Anul 2021 aduce un nou concurs destinat elevilor din învățământul general și liceal. De Ziua Culturii Naționale și a marelui poet național Mihai Eminescu, Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia, CPE „Libertatea” și Comunitatea Românilor din Serbia au organizat un triplu eveniment cultural cu genericul „Eminescu — culoare, cuvânt și muzică”, constând într-un

concurs online de arte plastice, creație literară și recitări din lirica eminesciană. Concursul, coordonat de drd. Mărioara Sfera, s-a desfășurat în perioada 30 decembrie 2020 – 10 ianuarie 2021. Participanții au trimis peste 60 de lucrări de arte plastice, texte literare și înregistrări video în care au recitat poezii din opera lui Eminescu. Pe 14 ianuarie 2021, în sala de congrese a hotelului „Vila Breg” din Vârșeț, au fost înmânate premiile, diplomele și mențiunile. Despre acest eveniment aflăm detalii din articolul semnat de Vasilie Petrică, publicat la pagina 12, ediția din 23 ianuarie 2021.

În același număr, la pagina 4, în rubrica *Retrovizor*, Virginia Puia relatează despre ediția din 2021 a tradiționalelor Colocvii Literare „Dragul meu Emin”, organizate de Societatea Cultural-Literară „Tibiscus” din Uzdin, desfășurate la galeria „Torna, torna frate”. Titlul articolului este „Mihai Eminescu, celebrat la Uzdin, la 171 de ani de la naștere”.

Un alt text interesant găsim la pagina 5, în rubrica *În focar*, din același număr (23 ianuarie), în care Jasmina Glišić publică articolul „Românii din Serbia de Răsărit au marcat în mod tradițional Ziua Culturii Naționale – Copiii noștri trebuie să-l cunoască pe Eminescu”. Din acest articol aflăm că evenimentul a fost organizat de Asociația părinților care doresc ca și copiii lor să învețe limba română, împreună cu Forumul European pentru Istorie și Cultură.

Despre poetul, prozatorul și publicistul Mihai Eminescu, din perspectiva Bisericii și a relației sale cu învățătura creștină, precum și despre viața și opera sa analizate prin prisma credinței, scrie Stelian Gomboș în articolul „Mihai Eminescu în viziunea Bisericii”, publicat pe 23 ianuarie 2021, la pagina 15, în cadrul rubricii *Spiritualitate/Ecumenism*.

În numărul din 30 ianuarie al săptămânalului *Libertatea*, la pagina 9, în rubrica *Periscop local – Zrenianin/Jitiște*, regăsim știrea „Eminescu în durată eternă – La Torac s-a marcat Ziua Culturii Naționale”, semnată de Florin Rașa.

Tot în acest număr, la pagina 13, în cadrul rubricii *Cultură*, Sanela Crăinean semnează articolul „Concursul internațional de recitare de poezie sau proză de Mihai Eminescu (Oradea) – Copiii din Sân-Mihai au recitat poezii din creația poetului nepereche”. Informațiile au fost oferite de profesoara de limba română Mădălina Mihailov.

La pagina 16, rubrica *Spiritualitate / Ecumenism*, a fost publicată a doua parte a textului „Mihai Eminescu în viziunea Bisericii”, intitulată „Dacă moartea are ultimul cuvânt, viața este lipsită de sens”. Textul este semnat de Stelian Gomboș. Ultima parte a acestei serii, „Poetul a gândit serios și sincer să se călugărească”, a apărut la aceeași rubrică în ediția din 6 februarie 2021.

Prima pagină a ziarului din 13 ianuarie 2022 a fost dedicată integral Zilei Culturii Naționale, subliniind importanța marcării acestui eveniment. Pagina a fost ilustrată cu o fotografie a poetului Mihai Eminescu și cu versurile: „Cu mâine zilele-ți adaugi,/ Cu ieri viața ta o scazi,/ Și ai cu toate astea-n față/ De-a pururi ziua cea de azi.”

La rubrica *Interne / Externe*, pe pagina a doua a aceleiași ediții a fost publicat mesajul lui Gheorghe Dinu, consulul general al României la Vârșeț. Din acest mesaj, transmis cu prilejul Zilei Culturii Naționale, redăm următorul fragment: „Cu prilejul acestei sărbători, care unește românii de pretutindeni, doresc să transmit gândurile mele de apreciere și recunoștință tuturor etnicilor români din Serbia, care îmbogățesc, prin creația lor valoroasă, cultura națională, contribuind asiduu, cu pasiune, dăruire și angajament, la desăvârșirea patrimoniului nostru național. Bogăția culturală națională reprezintă un veritabil tezaur, o sursă nepuizabilă de inspirație și un stimulent puternic pentru generațiile românești viitoare din Voivodina.”

„O carte cu numele lui Eminescu, de la a cărui naștere se împlinesc 172 de ani, este indispensabilă astăzi în biblioteca oricărui om care prețuiește literatura română. Orice revenire la opera poetului este un act cultural înălțător, iar experiența iubitorului de carte este mai intensă atunci când e vorba despre volumul *Poesii*”, notează Marina Kalkan în articolul său „Ziua Culturii Naționale și 172 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu – *Poesii*, un tezaur cultural în sine”, publicat la rubrica *Cultură* din 15 ianuarie. În cadrul rubricii *Medalion literar*, au fost publicate poeziile lui Eminescu: *Cu mâine zilele-ți adaugi*, *Lacul și Sonet*.

Numărul din 22 ianuarie 2022 al săptămânalului *Libertatea* aduce în prim-plan marcarea Zilei Culturii Naționale la sediul Consiliului Național Român din Kučevo, eveniment acoperit de colaboratoarea din Serbia de Răsărit, Jasmina Glišić. Textul, intitulat „Symbolism și trăiri profunde, într-un singur eveniment”, este anunțat în editorial și continuă cu detalii în pagina 3, rubrica *Reflecții*, însoțit de mai multe fotografii.

Pagina 12, *Cultură*, din ediția din 22 ianuarie 2022 este dedicată în întregime evenimentelor prilejuite de această sărbătoare. Vasile Petrică semnează articolul „Moment deosebit, încărcat de semnificații”, despre celebrarea organizată la sediul CNMNR din Vârșeț. Sanela Crăinean relatează despre matineul literar organizat de CPE „Libertatea”, intitulat „Cultura națională, o parte din sufletul nostru”, în care s-a adus un omagiu scriitorilor ale căror creații au apărut în publicațiile Casei de Presă și Editură „Libertatea”. În prima parte a paginii, este publicat mesajul transmis cu această ocazie de președintele Consiliului Național al Minorității Naționale Române, Daniel Magdu.

Despre modul în care a fost marcată Ziua Culturii Naționale la Liceul „Borislav Petrov Braca” din Vârșeț relatează Denis Stratulat în articolul „Eminescu, un simbol al culturii și al identității noastre”, publicat în ediția din 29 ianuarie 2022, anunțat în editorial. Articolul continuă la pagina 12 (*Cultură*).

„Eminescu în ochii copilului” a fost titlul manifestării organizate la Școala Elementară „George Coșbuc” din Torac, unde elevii au avut prilejul să se apropie și mai mult de opera marelui poet. Evenimentul a fost prezentat de Florin Rașa în articolul publicat la pagina 4, rubrica *Reflecții*.

Săptămânalul din 14 ianuarie 2023 se deschide cu editorialul semnat M.S., intitulat „Ce iarnă frumoasă la 15 ianuarie!”. Din acest editorial cităm: „Chiar dacă azi fulgii de zăpadă nu-și mai revarsă sufletele în râul purității, ci în ape tulburi, azi, mai mult ca oricând, simțim marea sensibilitate a poetului, dublată de suferința apăsătoare. Codrii, stelele, luceferii, albastra floare, susurul apei de izvor, ne stârnesc neliniști, pentru că sunt rezultatul unei explozii de acumulari, și nu al unei inspirații de moment. E clar! Bucuria netulburată a vieții n-a fost vreodată de partea vreunui muritor. Îi aparține doar lui Eminescu – geniului de neatins, atât de rar și atât de inaccesibil, aflat undeva în transcendent.”

În cuprinsul acestui număr, la pagina 3, rubrica *Voivodina*, este publicată știrea despre manifestarea cultural-artistică și literară *Medalion Eminescu 2023 – „Porni Luceafărul...”*, organizată de Asociația *Români Independenți din Serbia* (RIS) în colaborare cu Consutul General al României la Vârșeț. Evenimentul a reunit un număr mare de elevi din școlile elementare și medii. Detalii suplimentare au fost publicate în numărul următor, la pagina 13, secțiunea *Cultură*, în reportajul semnat de Denis Stratulat, intitulat „Cinstim cultura românească”.

Tot la această rubrică, dar la pagina 12, apar alte două reportaje: unul semnat de Jasmina Glišić, axat pe despre marcarea, la Kučevo, a 173 de ani de la nașterea poetului și altul despre evenimentul cultural „Ceaiul de la ora 5”, semnat de Denis Stratulat. Din acest ultim articol reținem: „Societatea Cultural-Artistică «Luceafărul», Fundația «Protopop Traian Oprea» și Organizația Națională a Românilor din Serbia, în colaborare cu Societatea Culturală «Mihai Eminescu» a românilor din Viena (Austria), au organizat în după-amiaza zilei de 15 ianuarie 2023 manifestarea culturală «Ceaiul de la ora 5», dedicată Luceafărului poeziei române – Mihai Eminescu – și Zilei Culturii Naționale.”

La Festivalul Internațional de Literatură „Mihai Eminescu” din Mehedinți, ediția din anul 2023, au fost premiați și scriitorii din Banatul sârbesc. Printre laureați se numără poeta Mariana Stratulat, directoarea a Casei de Presă și Editură „Libertatea”, care a primit Premiul „Eminescu” și Valentin Mic, redactorul responsabil al săptămânalului „Libertatea”, distins cu Premiul și Medalia „Pamfil Șeicaru” pentru jurnalism. Despre ediția a XXXIII-a a festivalului s-a consemnat în ediția din 21 ianuarie 2023, la pagina 3, rubrica *Reflecții*, în articolul semnat de Denis Stratulat, intitulat „Premii importante pentru oamenii de condei din Serbia”.

„Eminescu la ceas aniversar” este titlul articolului despre spectacolul elevilor Școlii Elementare „2 Octombrie” din Nicolinț. Acest articol, al cărui autor este Ion Mărgan, a fost publicat la pagina 6 din ediția din 28 ianuarie 2023.

„Cu prilejul marcării Zilei Culturii Naționale 2023, luni, 16 ianuarie, la Academia Română – Filiala Timișoara, a avut loc un eveniment omagial cu tema: »Cultura timpului, timpul culturii«. Organizarea evenimentului a fost realizată

de Academia Română – Filiala Timișoara, Secția de Filosofie, Teologie, Psihologie și Pedagogie a Academiei Române, Universitatea Politehnica din Timișoara, Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, Biblioteca Academiei Române – Filiala Timișoara, Arhiepiscopia Timișoarei și Episcopia Caransebeșului, în colaborare cu Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Filiala Timișoara și Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România – Filiala „Valeriu Braniște” – Timiș. Manifestarea culturală a cuprins comunicări științifice, lansări de carte și o expoziție de pictură, urmate de un moment artistic, după cum menționează Dan Mata în introducerea articolului „În cadrul evenimentului omagial și expoziția de pictură «Viorel Flora – expoziție retrospectivă, la o jumătate de veac de activitate creatoare», publicat în pagina 12, secțiunea *Cultură*, la data de 28 ianuarie 2023.

Numărul 2 din 2024 al săptămânalului *Libertatea*, ediția din 13 ianuarie, se deschide cu o afirmație a lui Mircea Eliade despre Eminescu: „Recitindu-l pe Eminescu ne reîntoarcem, ca într-un dulce somn, la noi acasă”. În acest context este publicat și editorialul „De ce îl citim pe Eminescu”, semnat de Marina Kalkan, din care redăm finalul: „Astăzi, la 174 de ani de la nașterea sa, îl citim pe Eminescu pentru că este un călăuzitor atemporal, pentru că, descoperindu-l sau redescoperindu-l, ne conectăm la esența literaturii române și la bogăția spirituală pe care el a lăsat-o posterității.”

În aceeași ordine de idei, Marina Kalkan continuă în pagina 3, secțiunea *Reflecții / Voivodina*, cu articolul intitulat „Ziua Culturii Naționale și 174 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu – Sfântul prea curat al versului românesc”, concluzionând că memoria lui Eminescu poate fi onorată cel mai bine prin lectura operei sale.

La aceeași pagină este publicat și anunțul referitor la evenimentul „Porni Luceafărul”, organizat, în mod tradițional, de Asociația „Românii Independenți din Serbia”. Rubrica *Medalion*, din pagina 13, secțiunea *Cultură*, în numărul din 13 ianuarie 2024, a cuprins trei poezii dedicate lui Mihai Eminescu: *Eminescu! Geniu stelar* (Denis Stratulat), *Rânduri către Eminescu* (Melisa Voin) și *Eminescu – culoare, cuvânt și muzică* (Anabela Cojocar). Poeziile sunt selectate din antologia *Versuri în zbor*, apărută la sfârșitul anului 2023, la Editura Libertatea.

Ediția următoare a săptămânalului, datată 20 ianuarie, se deschide cu editorialul „Ziua Culturii Naționale, sărbătorită la CPE «Libertatea» din Panciova – Redescoperindu-l pe Eminescu, ne conectăm la esența literaturii române și la bogăția spirituală”, pe care îl reproducem integral: „Ziua Culturii Naționale este și va fi o zi în care nu doar celebrăm creația literară a unui mare creator, ci și o zi de reflecție asupra culturii și a proiectelor culturale”, s-a subliniat în cadrul evenimentului de omagiere a poetului care a atins culmile limbajului poetic, Mihai Eminescu, la 174 de ani de la naștere. Evenimentul de excepție a avut loc în 15 ianuarie, la Casa de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova. Detalii despre acesta au fost publicate în reportajul de la paginile 2–3.

La pagina 6, secțiunea *Alibunar*, sunt publicate două articole dedicate marării Zilei Culturii Naționale: primul, despre evenimentul organizat la Școala Elementară „3 Octombrie” din Sân-Mihai, semnat de prof. Marinela Gătăianț; al doilea, scris de Silvia Mărgan, este axat pe omagierea poetului Mihai Eminescu de către femeile de la Asociația „Pro Art” din Nicolinț.

Despre ediția a III-a a „Medalionului Eminescu – Porni Luceafărul”, organizată de Asociația „Românii Independenți”, a scris Denis Stratulat în pagina 12, secțiunea *Cultură* (20 ianuarie 2024), în reportajul intitulat „Omagiul strălucirii eterne”. Reportajul este axat pe participarea elevilor din mai multe școli elementare și medii cu limba de predare română.

„Ziua Culturii Naționale la Academia Română, Filiala Timișoara – o celebrare a literaturii și identității naționale. Reprezentanții Casei de Presă și Editură «Libertatea», printre invitați” – așa se intitulează articolul semnat de Valentin Mic, publicat în pagina 5 a ediției săptămânalului din 27 ianuarie 2024. În pagina următoare, *Alibunar*, găsim o informație redactată de Ion Mărgan, potrivit căreia și la Școala Elementară „2 Octombrie” din Nicolinț a fost omagiat Mihai Eminescu, printr-un medalion literar.

Dincolo de creațiile în versuri și de proza fantastică, prezente obligatoriu în orice programă școlară, poetul național al României s-a remarcat și ca om politic, doctrinar pasionat și gazetar. În paginile săptămânalului, cititorii i-au cunoscut latura de poet și prozator, însă activitatea sa de cronicar este mai puțin cunoscută.

Spre deosebire de poezia sa duioasă, muzicală și extrem de prietenoasă, ori de proza cu accente fantastice, activitatea jurnalistică a lui Mihai Eminescu s-a desfășurat în jurul unor concepte aride: critici, dezbateri de idei, programe politice, sociale și economice, dar și teme filosofice occidentale sau reflecții asupra patriotismului național. Cercetând colecțiile *Libertății* din ultimele trei decenii (1994–2024), observăm că această latură a poetului a fost doar amintită în câteva rânduri.

Convinși de importanța operei și convingerilor politice ale celui mai apreciat autor român din toate timpurile – poet genial și cronicar desăvârșit –, săptămânalul nostru va continua să ofere spațiu tuturor materialelor care țin de personalitatea și moștenirea lui Mihai Eminescu.

Mircea Eliade azi: repere, reevaluări, reinterpretări

Marina KALKAN

Într-un context intelectual în care opera lui Mircea Eliade este frecvent interpretată prin prisma biografiei sale, volumul *Mit și realitate, oglinzile în care ne privim. Mircea Eliade astăzi* (Panciova, Editura Libertatea, 2024), propune o perspectivă bazată pe rigoare științifică și o hermeneutică intertextuală. Prof. dr. Mariana Dan examinează relevanța ideilor eliadești în contextul actual al științelor umane, abordând teme fundamentale precum relația dintre mit și realitate, sacru și profan, istorie și narativitate. Studiul oferă nu doar o analiză aprofundată a conceptelor eliadești, ci și o contextualizare a acestora în cadrul mai larg al culturii contemporane, demonstrând persistența mitului în structurile de gândire și în discursurile identitare.

Autoarea adoptă o abordare echilibrată și riguroasă, integrând opera lui Mircea Eliade într-un dialog interdisciplinar. Ea afirmă: „În acest sens, intenția studiului de față este de a pune față în față realitatea, ca imagine proteică asupra lumii, și mitul, ca metadiscurs fundamental pentru viziunile religioase și laice deopotrivă. Considerăm că o astfel de analiză, bazată pe o lectură intertextuală a lucrărilor lui Mircea Eliade, având ca punct de plecare mitul, ca narațiune adevărată despre realitate, va contribui la conturarea unor perspective noi asupra domeniului *științelor* umaniste actuale” (Cuvânt-înainte, p. 9).

Volumul oferă o explorare detaliată a relației dintre mit, istorie și structurile conștiinței, punând în dialog perspective filosofice, religioase și culturale privind modul în care omul percepe realitatea. Mitul este analizat ca formă de cunoaștere, de la rolul său în dialectica sacru-profan până la impactul asupra narațiunii istorice și imaginarului colectiv. Autoarea abordează teme precum relația dintre *mythos* și *logos*, arhetipurile și experiențele spirituale, criza reprezentării științifice și structurile cognitive care modelează percepția umană asupra lumii. De asemenea, sunt examinate conceptele de timp, eveniment și narațiune, propunând o hermeneutică interdisciplinară asupra modului în care

mitul se perpetuează și se transformă în diverse contexte culturale.

Studiul a fost recunoscut și apreciat de referenți. În postfața *Hermeneutica creativă a lui Mircea Eliade. În căutarea unui tot unitar*, Milan Vukomanović remarcă: „Lucrarea prof. dr. Mariana Dan este cuprinzătoare, substanțială și echilibrată, abordând problematica cu o competență remarcabilă, ceea ce o distinge în peisajul cercetărilor dedicate lui Eliade” (p. 195). Autorul subliniază, de asemenea, valoarea contribuției sale la analiza intertextuală a mitologiei eliadești și la hermeneutica sa creativă.

Slavco Almăjan apreciază volumul drept „echilibrat și riguros documentat”, subliniind că autoarea „demonstrează importanța lecturii operei eliadești prin prisma relației dintre mit și realitate, adresându-se atât omului tradițional, cât și celui contemporan” (p. 204). Annemarie Sorescu-Marinković justifică necesitatea unui nou studiu despre Mircea Eliade, argumentând că diversitatea grilelor de lectură aplicabile operei sale în contextul contemporan face ca reevaluarea sa critică să fie indispensabilă.

Preocuparea Marianeî Dan pentru opera lui Mircea Eliade se înscrie într-un parcurs academic amplu. În 2019, autoarea a publicat volumul *Mircea Eliade – modele de mit și realitate astăzi / Mirča Elijade – obrasci mita i stvarnosti danas* (Facultatea de Filologie, Universitatea din Belgrad). Printre antologiile pe care le-a realizat (selecție și traducere) se numără *Mirča Elijade Kod Ciganki, Noći u Seramporeu / Mircea Eliade, La țigănci, Nopti la Serampore* (Srpska književna zadruaga, Belgrad, 1999). Cadru didactic la Facultatea de Filologie din Belgrad, unde a contribuit semnificativ la dezvoltarea Catedrei de limba, literatura și cultura română, autoarea și-a susținut doctoratul în 1992 cu o teză dedicată literaturii fantastice românești. A publicat numeroase volume de poezie, eseuri, monografii și traduceri, fiind recunoscută pentru contribuția sa la promovarea relațiilor culturale româno-sârbe.

Cartea *Mit și realitate, oglinzile în care ne privim. Mircea Eliade astăzi* reprezintă o contribuție semnificativă la studiile eliadești, oferind o analiză riguroasă și interdisciplinară a operei savantului român, într-un efort de reevaluare critică și contextualizare în raport cu tendințele contemporane din domeniul științelor umaniste.

Poezia românească în limba greacă – un dialog liric între culturi

Valentin MIC

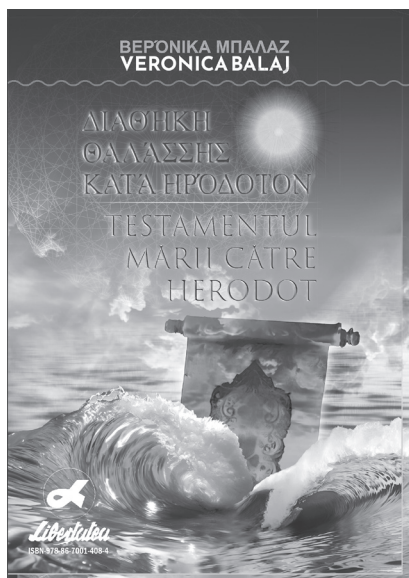
Volumul de poezii semnat de Mariana Stratulat și Veronica Balaj, *Testamentul mării către Herodot / Odiseea versului nerostit* (Libertatea, 2025), tradus în limba greacă, reprezintă un moment semnificativ în promovarea literaturii române pe scena internațională. Mai mult decât o simplă transpunere lingvistică, această traducere devine o punte între două culturi marcate de un puternic filon poetic. Grecia și România împărtășesc o istorie literară profundă, în care mitologia, simbolismul și introspecția filosofică au modelat discursul liric de-a lungul secolelor. Prin această ediție, sensibilitatea poetică românească intră în dialog cu sufletul cititorului elen, explorând teme universale precum timpul, memoria, dragostea și condiția umană.

În această întâlnire a două lumi culturale, poezia devine un spațiu comun de reflecție și emoție. Traducerea în greacă nu doar facilitează accesul cititorilor eleni la lirica românească, ci și reconfigurează sensurile versurilor, așezându-le într-un alt orizont cultural. În acest proces, fiecare cuvânt își caută echivalentul potrivit, nu doar în formă, ci și în esență, astfel încât vibrația originală să rămână intactă.

Poezia Mariane Stratulat se caracterizează printr-o finețe a expresiei și o subtilitate a imaginii, transformând fiecare vers într-un spațiu de meditație și revelație. Îmbinând delicatețea introspecției cu o construcție vizuală puternică, versurile sale creează tablouri poetice ce oscilează între real și oniric. În limba greacă, acest univers liric capătă o nouă rezonanță, întrucât limba elenă, cu ritmurile și muzicalitatea sa aparte, amplifică dimensiunea senzorială a poemelor.

La rândul său, Veronica Balaj își construiește poezia pe o alchimie a cuvântului, în care timpul și spațiul se dilată pentru a permite cititorului să pătrundă într-o lume a simbolurilor și metaforelor subtile. Profunzimea discursului său liric își găsește un nou ritm în traducerea greacă, unde polisemia și rafinamentul expresiei contribuie la o redescoperire a textului. În această nouă variantă

lingvistică, poezia sa devine un joc de lumini și umbre, de tăceri și ecouri, o interogație continuă asupra fragilității existenței.

Această ediție bilingvă nu este doar un exercițiu de transpunere literară, ci și o reafirmare a puterii poeziei de a transcende frontierele geografice și lingvistice. Într-o epocă dominată de pragmatism și accelerare a ritmurilor cotidiene, astfel de inițiative editoriale devin acte de rezistență culturală, reafirmând valoarea cuvântului scris și capacitatea acestuia de a apropia sensibilități diferite.

Astfel, poezia românească, prin vocile Marianeî Stratulat și Veronicăi Balaj, găsește în limba greacă un nou spațiu de

rezonanță, oferind cititorilor o incursiune într-o lume unde emoția autentică și reflecția profundă se întâlnesc într-un dialog liric între culturi.

Florilegiu

Veronica BALAJ

Vis în do major

Mama purta
lumină verde la subțior
îi făceam semne,
timidă, intram
într-o iluzorie fotografie transcendentă
nu mi-a răspuns
pământul îi era străin
în privirea sa, cânta un înger pentru ziua mea
un cântec straniu
nu-l înțelegeam, mă tulbura spre dreapta,
la trei pași se arătau ape
tălpile sale săpau încă o vale

între două feluri de lumină,
nici o mișcare,
nici un cer nou
doar strigătul meu.

Fantezie heraldică

Andradei Veronica

Ah, marea!
sărutându-mi piciorul drept,
piciorul stâng...
inima...
mușcătură fierbinte, însemn heraldic
roșu brocart, rubiniu,
mă prefac pârjol arămiu
al dragostei dintâi
precum viața
un val fugarnic, altul ostenit,
o plecare-n revenire...
precum eu și noi și împărații
în povestea clipei dintru început
victorioasă, vie...

Cu evlavie, jupiter

Jupiter, însetat,
îmi soarbe din palmă
ploaia fostelor zile
socotim împreună
simțuri devastate /
pe-o roată de foc,
răsucesc două clepsidre cu nisip sărat din mare....
E acum...și e târziu
le-atârni de privirea
zeului rătăcit printre puncte cardinale
așteptând
declarația de iubire promisă
la nașterea mea

Florilegiu

Mariana STRATULAT

Dorul

Se pornesc furtunile, zic:
dinspre ființă-n poezie
îmi plouă, plouă haotic
peste temelie.
Vuiet se prăvale.
și-un verb crucificat,
trupu-mi în zale
s-a ascuns iertat.
Dorul cine nu-l așteaptă
aibă zile numărate,
colț de piatră-ntr-o șoaptă,
lacrimi în deșert vărsate!

Chemare

Frunze ce plutesc în vânt
Le admiri, dar nu-ți dai seama
Căci culoarea ca arama
Le atrage la pământ
Rând pe rând.

Și noi ne trecem ca un gând
Ca un abur, ca o ceață
Se pierde dreptul la viață
Sub negru, rece pământ
Cât de curând.

Marele nostru mister
E un trup și o conștiință
Ce pășesc pe-al vieții drum

Ochii ridicați spre cer
Căutăm speranță-n credință
Până ne prefacem scrum
Sub pământ!

Frica

Fulgerul și tunetul, umbre fugare,
răzbat prin vârtoarea inimii.
Cenușa visurilor arse
sporește tăcut
teama de singurătate adâncă.
O frică solitară,
ca un ecou al tăcerii,
se topește în noapte.
Singurătate...
Frica...

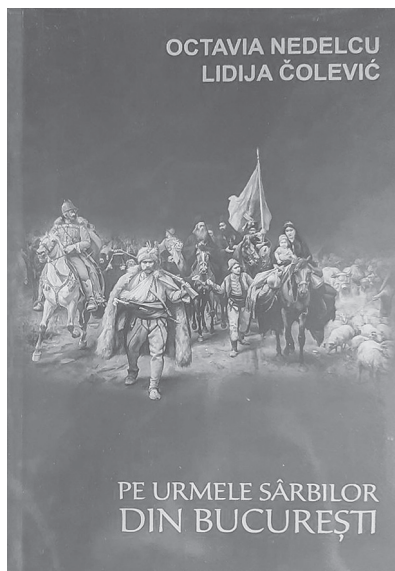
O lucrare foarte binevenită și utilă

Gabriel GAFIȚA

La sfârșitul anului trecut a apărut, editată de Uniunea Sârbilor din România, Timișoara, 2024 și cu sprijinul Departamentului pentru Relații Interetnice al Guvernului României, lucrarea bilingvă *Pe urmele sârbilor din București* semnată de lect. dr. Lidija Čolević și prof. dr. Octavia Nedelcu de la Universitatea din București.

Bazându-se pe surse atât românești cât și străine, predominant din Serbia, dar și din alte țări europene, lucrarea își propune să treacă în revistă ansamblul relațiilor istorice, dinastice, culturale și lingvistice dintre România și Serbia. Acest vast material documentar a fost explorat parțial în varii volume, studii, articole, teze de doctorat ale unor cercetători din ambele țări, dar, așa după cum subliniază autoarele volumului de față, nu există încă o lucrare de sine stătătoare asupra sârbilor din București. De asemenea este o situație *sui generis* că, în secolele XIX și XX, au existat două remarcabile legături prin alianță între familii nobiliare/regale din România, respectiv familiile regale Karadorđević din Serbia și Obrenović din Iugoslavia. După cum la fel de remarcabilă este desemnarea de către statul sârb/iugoslav a unor personalități literare de prim rang în funcții diplomatice la București: Milan Rakić, Ivo Andrić și Jovan Dučić. Dar, dincolo de aceste cazuri notorii, volumul face o trecere în revistă a unei ample galerii de oameni de afaceri, economiști, medici, psihologi, juriști, ziariști, profesori sârbi care au avut o prezență concretă în viața publică din România.

Legăturile dintre cele două țări au rădăcini adânci și consistente în timp. Preoții sârbi au creat primele așezări monahale românești de la Tismana și Vođița. Voievodul român Mircea cel Bătrân nu numai că a participat cu un corp de oaste în bătălia de la Kosovo Polje (1389) în sprijinul cneazului Lazar, însă, dând curs unei tendințe active de protejare a ortodoxiei din Balcani, a angajat o serie de meșteri sârbi pentru decorarea mănăstirilor românești cu motive proprii

Lidija Čolević și Octavia Nedelcu,
Pe urmele sârbilor din București,
Timișoara, Editura Uniunea
Sârbilor din România, 2024,
ISBN 978-06-004-081-1

mediului sârbesc, precum și o serie de copiiști sârbi pentru necesitățile liturgice asociate activității mănăstirilor românești. În acest context, bazele tipăriturilor din Țările Române, care au fost la început religioase, au fost stabilite de tipograful sârb. Mitropolitul Maksim Branković, primul ierarh sârb al Episcopiei Râmnicului-Noul Severin, l-a adus la Târgoviște pe ieromonahul Macarie, care va pune aici bazele primei tipografii românești, tipărind cel dintâi liturghier ortodox de pe teritoriul românesc (1508). O a doua tipografie a fost adusă în Muntenia de la Goražde.

După bătălia de la Kosovo Polje și după prăbușirea regatului medieval sârb (1459) sub presiunea Imperiului Otoman, mulți locuitori de pe teritoriile sârbești din Balcani s-au refugiat în Țările Române. Dovada acestui proces de durată se găsește în numeroasele toponime în special din Muntenia care conțin cuvântul „Sârbi”. Atracția acestui spațiu s-a bazat, în secolele XIV-XVII, pe ospitalitatea domnitorilor români, pe comunitatea de credință, ortodoxie, pe înrudirile lingvistice pornind de la tipăriturile religioase și pe faptul că, în Țările Române, până la 1862, s-a folosit alfabetul chirilic. În oastea lui Mihai Viteazul au existat o mulțime de luptători sârbi (Baba Novac fiind probabil numele cel mai binecunoscut).

Volumul *Pe urmele sârbilor din București* arată că, după Primul Război Mondial, în România erau înregistrați 50.000 de sârbi, cifră ce a cunoscut o scădere continuă până în prezent, recensământul din 2022 consemnând prezența a doar 12.000 de persoane de origine sârbească pe teritoriul României. Însă obiectul de studiu al cărții de față este prezența sârbilor în București, nu în Banat, unde este concentrată majoritatea acestei comunități. În secolul XX se poate vorbi despre trei valuri de imigrație sârbă în București: 1. Cei veniți după Primul Război la studiu în România și care au întemeiat aici familii; 2. Comuniștii pro-sovietici de după al Doilea Război Mondial, care s-au refugiat în România după izbucnirea conflictului dintre Iugoslavia condusă de Iosip Broz Tito și Internaționala Comunistă (Cominform) dominată de URSS/I.V. Stalin (1948); 3. La sfârșitul anilor 1990, migrația ca urmare a războiului fratricid din fosta Iugoslavie. O dată cu trecerea timpului, numărul sârbilor din București a scăzut constant: de la cca 1.400 de persoane la recensământul din 1930, la cca 147 la cel din 2022. Sârbii din București dețin în majoritate cetățenie dublă, sârbă și română.

În continuare, lucrarea *Pe urmele sârbilor din București* examinează o serie de instituții ale comunității sârbe, lărgind, în mod firesc, sfera de interes de la sârbii din București, proveniți în bună parte din fosta Iugoslavie, la sârbii din România, comunitate autohtonă, cu propriul său specific. Sunt amintite, în context, instituțiile post-decembriste ale acesteia: Uniunea Democratică a Sârbilor din România (1990), transformată în Uniunea Sârbilor și Carașovenilor din România (1992), apoi în Uniunea Sârbilor din România (1997), formațiune cu 49 de filiale locale și 5.500 de membri activi și cu un deputat în camera inferioară a

Parlamentului român. De asemenea este amintită Liga de prietenie româno-sârbă (1999), cu o serie de activități culturale.

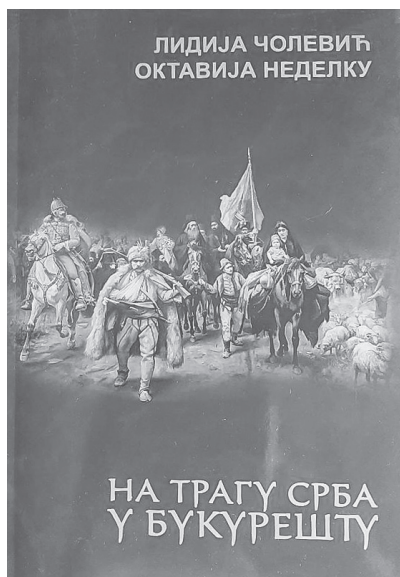
Lucrarea menționează că doar în Ungaria, Slovacia, R. Cehă și România sârbii au statut de minoritate națională, în restul țărilor fiind considerați „grup etnic”. În România de problemele minorităților naționale se ocupă Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României.

La capitolul învățământ, apare evoluția cronologică a formelor de studiu în limba sârbă de la catedra de slavistică a Universității din București, cu un lectorat sârbo-croat la începutul secolului XX, trecând prin Institutul de Limbi Străine din București, cu catedre de limba engleză, germană, franceză și sârbă (1952), până la Secția de limba sârbă în cadrul Facultății de Limbi Slave în prezent. În context, trebuie arătat că ambele autoare ale volumului *Pe urmele sârbilor din București*, Lidija Čolević și Octavia Nedelcu, au fost, sau sunt profesoare la această facultate, ambele cu o prodigioasă activitate științifică și didactică în sprijinul cultivării limbii sârbe și a alfabetului chirilic, cu numeroase studii proprii și traduceri în limba română, respectiv în limba sârbă, apărute în cele două țări.

În domeniul editorial, este evidențiată activitatea de aproape douăzeci de ani în cadrul Editurii de Stat pentru Literatură și Artă (ESPLA, 1950-1969), interval în care principalul redactor pentru literatura sârbă, Mirco Jivcovi, a îngrijit o serie de antologii de versuri semnate de autori sârbi din România. Aparițiile din această perioadă sunt marcate mai ales de proletcultism și de realismul socialist, autorii provenind cel mai adesea din mediile muncitorești. Odată cu înființarea editurii minorităților naționale, Kriterion, în 1969, sub conducerea scriitorului Domokos Géza, s-a produs un salt calitativ important și în domeniul literaturii sârbe din România, funcționând o redacție specializată în această limbă, cu o producție editorială de cca. 12 titluri originale în fiecare an. Editura Kriterion a cultivat scrierile moderne, ancorate în actualitate și care au promovat identitatea proprie a acestei comunități etnice. Sub egida editurii Kriterion au debutat și s-au afirmat scriitori de valoare precum Felix Milorad, Cedomir Milenovici, Ivo Muncian, Slavco Vesnici, Vladimit Ciocov, Neboișa Popovici, Lazar Ilici și, probabil, cel mai cunoscut poet sârb din România, Slavomir Gvozdenovici. Începând cu anul 1992, activitatea editorială în limba sârbă a trecut în responsabilitatea Uniunii Sârbilor din România, care a reușit să mențină și să stimuleze activismul acestei comunități etnice mici, dar deosebit de dinamice.

Se cuvin amintite emisiunile radiofonice în limba sârbă, care datează din perioada interbelică și care azi au ajuns la peste 70 de minute zilnic, programul în limba sârbă al Televiziunii Române, prezența publicațiilor sârbești la târgurile de carte din România și Serbia.

Două din secțiunile cele mai incitante și mai provocatoare de a căuta și alte referințe în vasta literatură de specialitate din ambele țări sunt cele intitulate „Relații diplomatice” și „Relații dinastice”. Volumul *Pe urmele sârbi-*

lor din București dezvăluie doar atât cât să-l trimită pe cititor către cărți de istorie și istorie literară spre a găsi acolo detaliile unor interferențe româno-sârbe de cea mai aleasă calitate. În paginile lucrării de față se arată că România are cu Serbia cele mai vechi relații diplomatice din spațiul balcanic. Acestea au început în 1836, o dată cu înființarea la București a unei agenții sârbe de interese, cu o reprezentare generală, dar încă nu diplomatică. În perioada 1856-1859, după războiul Crimeii și consolidarea Țărilor Române, are loc un schimb de agenți diplomați în 1863. I.C. Brătianu ridică statutul agenției române la rangul de legăție (1879). După 1881-1882, când ambele țări devin regate, șefii acestor legații

se intitulează „trimiși extraordinari și plenipotențieri”. Cu o întrerupere în timpul Primului Război Mondial, cele două legații devin ambasade în 1939, primul ambasador al Regatului Iugoslaviei la București fiind numit poetul Jovan Dučić. Cea de-a doua întrerupere a relațiilor diplomatice are loc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când statul iugoslav propriu-zis dispăre, iar după război se întrerup relațiile între Iugoslavia și țările din lagărul socialist datorită conflictului Tito-Stalin. În fine, relațiile româno-iugoslave sunt reluate în 1956 la rang de ambasadă. În prezent, Serbia are, pe lângă ambasada din București, un Consulat General la Timișoara, iar România are unul la Vârșeț. De remarcat faptul că România se numără printre cele cinci state (Spania, Slovacia, Grecia, Cipru, România) care nu recunosc statalitatea provinciei Kosovo.

Reprezentarea diplomatică a Serbiei la București s-a bucurat, în prima jumătate a secolului XX, de o abordare oarecum clasică a diplomației, când funcția era dublată de o solidă pregătire intelectuală. Chiar dacă nu au avut stagii foarte îndelungate la București, trei diplomați sârbi se disting în mod deosebit prin calitatea lor literară și intelectuală.

Milan Rakić (1876-1938) a fost numit în fruntea Legației Sârbe din București în 1915, în timpul neutralității României. Poet de mare sensibilitate, influențat de simbolismul francez, s-a refugiat la Iași în 1916, o dată cu Guvernul României și familia regală și a fost decorat cu „Steaua României” în grad de comandor în 1917, la încheierea misiunii sale.

Ivo Andrić (1892-1975) a fost numit la Legația Sârbă din București pentru un an (1921-1922), numirea sa fiind probabil în legătură cu detaliile perfectării căsătoriei între proaspătul rege Alexandru I Karadorđević și principesa Maria de Hohenzollern (Mignon), fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria. În timpul

stagiului său la București, Ivo Andrić începe colaborarea cu reviste literare de prestigiu din Belgrad și frecventează locurile celebre unde se întâlnea intelectualitatea din capitala României. Mediul bucureștean i-a inspirat câteva cunoscute povestiri. Ivo Andrić a primit Premiul Nobel pentru Literatură în 1961.

Jovan Dučić (1871-1943) a fost primul ambasador al Regatului Iugoslaviei la București (1939-1940). Format la Paris în spiritul simbolismului și modernismului de la începutul secolului XX, era un om de o mare erudiție clasică. În România, a stabilit legături strânse cu importanți poeți români ai momentului (Minulescu, Pillat, Eftimiu). A fost membru de onoare al Societății Scriitorilor Români. Trei cărți ale sale au fost traduse și publicate în România în 1938-1939. Ulterior i-a apărut un volum de rapoarte diplomatice de la București.

Volumul enumeră și câțiva scriitori și călători sârbi din secolele XIX și XX, care au petrecut perioade mai lungi sau mai scurte de timp în ținuturile românești și care au consemnat aceste experiențe în operele lor.

Însă partea cea mai incitantă a lucrării *Pe urmele sârbilor din București* este probabil cea intitulată „Relații dinastice”, datorită exemplelor citate și consistenței lor în special în perioada mai recentă. Aceste relații încep în Evul Mediu, când cneazul Stefan Uroș o ia de soție pe fiica domnitorului muntean Nicolae Alexandru Basarab. Ulterior fiicele cneazului Jovan Branković se căsătoresc cu Neagoe Basarab și Petru Rareș.

În fine, două regine importante ale Serbiei, una în secolul al XIX-lea, cealaltă în secolul XX, sunt de origine română.

Natalia Cheșco, cu rădăcini în Moldova, Basarabia și Bucovina, devine soția primului rege al Serbiei, Milan Obrenović, în 1875. La rândul său, regele a avut legături cu România: el s-a născut în 1854 la Mărășești. Tatăl său, Miloš Obrenović, cel care a restaurat stăruința Serbiei după ce aceasta a scuturat jugul otoman, avea moșii în Țările Române și monopolul comerțului cu sare în Balcani. Mama regelui Milan Obrenović, Maria, de origine română, a fost amanta domnitorului român Alexandru Ioan Cuza, cu care a avut doi copii. Regina Natalia a divorțat de regele Milan Obrenović în 1888, dar s-au reîmpăcat în 1893. După asasinarea acestuia, Natalia pleacă în Franța, unde se călugărește și moare în 1941. A fost o regină iubită și foarte populară în Serbia, o figură unificatoare a țării, preocupată de binele acesteia și al poporului sârb. Chiar dacă relația ei cu regele nu a fost una foarte apropiată, ea a fost o mamă bună pentru fiul lor, prințul Alexandru. Popularitatea ei a făcut din ea o eroină literară. Considerată de istoriografia sârbă ca fiind jumătate româncă și jumătate rusoaică, ea a avut o preferință marcată pentru alianța Regatului Serbiei cu Rusia, în timp ce regele Milan Obrenović prefera alianța cu Austro-Ungaria. Istoriografia română o consideră pe regina Natalia româncă, ambii ei părinți fiind români. Relațiile între România și Serbia, între regii Carol I și Milan au fost deosebit de strânse în vremea cuplului regal Milan-Natalia, România devenind regat în 1881, iar Serbia în 1882.

Lovitura de stat din Serbia și asasinarea cuplului regal Alexandru Obrenović-Draga Mašin în 1903 lasă drum liber casei princiare Karadorđević, prin regele Petru I, un monarh cu vederi pro-occidentale, devenit primul rege al noului stat rezultat în urma Primului Război Mondial, Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (1921). În același an, Alexandru Karadorđević se logodește la Castelul Peleş cu principesa Maria de Hohenzollern-Sigmaringen, cunoscută și sub numele de Mărioara sau Mignon. Nunta va avea loc în 1922 la Belgrad, în prezența Regelui Ferdinand al României și a Reginei Maria. Doi importanți scriitori sârbi au fost implicați în desfășurarea acestei nunți regale: prozatorul Branislav Nušić, președintele comitetului de organizare a nunții și prozatorul Ivo Andrić, ca diplomat la București. Regina Maria a Iugoslaviei a fost o personalitate extrem de populară în țara sa de adopție și, prin ea, monarhia sârbă și-a asigurat înrudirea cu marile familii regale și aristocratice europene. Regele Alexandru a fost asasinat însă în 1934 la Marsilia de către un naționalist croat, alături de ministrul de externe francez Louis Barthou, venit să-l întâmpine. Pe fondul tensiunilor politice din Iugoslavia, Regina Maria (Mignon) a plecat în exil la Londra, unde a murit în 1961.

Bazată pe complicatele relații politice, sentimentale și dinastice de la sfârșitul secolului al XIX și din prima parte a secolului XX, această secțiune a cărții invită categoric la lecturi suplimentare din istoriografia ambelor țări, care să arunce lumini distincte asupra iluștrilor protagoniști din România și Serbia/Iugoslavia.

O ultimă secțiune este dedicată unor personalități importante sârbești care s-au născut în Iugoslavia și au trăit în România, ori care s-au născut aici, de la negustorul și filantropul Miša Anastasijević, printr-un lung șir de profesori, zia-riști, interpreți de muzică, scriitori, redactori de editură, până la oameni politici, activiști sociali sau sportivi (Miodrag Belodedici).

Lucrarea monografică *Pe urmele sârbilor din București* face o muncă excelentă de defrișare a unui teritoriu vast și de așezare a acestuia pe coordonatele unor domenii de cercetare concretă. Este o carte extrem de binevenită și de utilă, care argumentează elementele concrete ale unei bune vecinătăți istorice de pe urma căreia ambele popoare au beneficiat. Autoarele cărții, Lidija Čolević și Octavia Nedelcu, au meritul de a fi depus un admirabil efort de clarificare și sistematizare a unor informații esențiale.

Florilegiu

Metin YILDIRIM

Copacul este precum o mamă

Este o necesitate nelimitată a naturii și vieții noastre.
Voi, cei care îi luați nectarul și fructul și totuși îl tăgăduiți,
Cei care îi frângeți ramurile și le aruncați în foc,
Nu uitați: copacul este precum o mamă – o mare binecuvântare.

Absoarbe praful și fumul, ne dăruiește aer curat.
Aduce ploaia, vestește cele patru anotimpuri.
Cei care ard pădurile și pier în zadar.
Nu uitați; copacul este ca o mamă, o mare binecuvântare.

Sub umbra lui se plimbă sufletele, se odihnesc cu plăcere.
În locurile fără copaci, bolile bântuie nestingherite.
Nu loviți copacii, inimile noastre vor sângera.
Nu uitați; copacul este precum o mamă, o mare binecuvântare.

Din frunza lui, din aripa lui, din fiecare fibră a lui,
Ne bucurăm în mii de chipuri.
La ce folosește, dacă nu-i prețuim comoara?
Nu uitați; copacul este precum o mamă, o mare binecuvântare.

Antakya
15.09.2024.

Ağaç ana gibidir

Doğamızın, hayatımızın sınırsız gereğidir.
Yağmuru meyvesini alıp , inkar edenler.
Dalını çaltığını kırıp , sobada yakanlar.
Unutmayın; ağaç ana gibidir, büyük nimettir.

Kapar tozu dumanı, estirir temiz havayı.
Yağmur getirir, dört mevsimi gösterir.
Ormanları yakıp , kayıplara karışanlar.
Unutmayın; ağaç ana gibidir, büyük nimettir.

Gölgesinde gezinir, keyifle oturur canlar.
Ağaçsız yerlerde , kol gezer hastalıklar.
Kıymayın ağaçlara , yüreğimiz kan ağlar.
Unutmayın; ağaç ana gibidir, büyük nimettir.

Yaprağından kanadından , her halinden.
Bin bir şekilde , nemalanıyoruz da.
Neye yarar, kıymet bilmedikten sonra.
Unutmayın; ağaç ana gibidir, büyük nimettir.

Antakya
15.09.2024.

A tree is like a mother

It is an unlimited necessity of our nature and our life.
Those who take its oil and fruit, and deny it.
Those who break the branches they stole, and burn them in the stove.
Remember; a tree is like a mother, it is a great blessing.

It covers the dust and smoke, brings fresh air.
It brings rain, shows the four seasons.
Those who burn the forests and disappear.
Remember; a tree is like a mother, it is a great blessing.

Souls wander in its shade, sit happily.
Diseases roam in places without trees.
Don't harm the trees, our hearts will bleed.
Remember; a tree is like a mother, it is a great blessing.

From its leaves, its wings, its every form.
In countless ways, we benefit.
What's the use if you don't appreciate it?
Remember; a tree is like a mother, it is a great blessing.

Antakya / Turkey
15.09.2024.

Iubire neîmpărtășită

Cu priviri ce nu se pot întâlni, cu mâini ce nu se pot atinge,
uneori te face să plângi, alteori să râzi din toată ființa.
Te pierzi în visuri și nu mai poți ieși din ele, ore în șir,
iar în suflet porți o durere amară, suspini la fiecare răsuflare.

Vine clipa când te pierzi cu totul pentru iubire.
Pășești în adâncuri, plângi cu lacrimi de sânge,
simți chinul, în suflet și în ființă,
porți în tine o durere amară, suspini de parcă ai plânge.

Iubești cu disperare, ca și cum viața ta ar depinde de asta.
Dacă iubirea nu-ți este împărtășită, totul pare pierdut, totul se năruie.
Te zbați, te lovești de speranțe care se destramă,
porți în tine o durere amară, suspini la fiecare răsuflare.

Iubirea se naște o singură dată în viața fiecăruia.
Își găsește drumul, pătrunde în inimi și arde în tăcere.
Nici ploaia nu o poate stinge, nici întunericul nu o poate umbri.
Porți în tine o durere amară, suspini cu lacrimi nerostite.

Antakya
24.01.2025

Karşiliksiz aşk

Görülmez göz ile, tutulmaz el ile.
Bazen ağlatır, bazen güldürür, şaşkıncasına.
Dalarsın Hayallere, çıkamazsın, saatlerce.
İçin buruk acı, ah çekersin her nefeste.

An gelir, kendinden geçersin, aşk uğruna.
Çıkmazlara girersin, ağlarsın, kana kana.
Izdırabı hissedersin, ruhunda benliğinde.
İçin buruk acı, ah çekersin, ağlarcasına.

Can atarsın, seversin birini, delicesine ölürcesine.
Karşılık görmezsen, vay haline ahvaline.
Çırpınırsın, dövünürsün, uzaklaşan umutlara.
İçin buruk acı, ah çekersin, her nefeste.

Aşk bir kez doğar, herkesin hayatında.
Yolunu bulur, geçer yüreklere, yakar sessizce.
Ne yağmur söndürür, ne de, zemherir.
İçin buruk acı, ah çekersin, ağlarcasına.

Antakya
24.01.2025

Unrequited love

With invisible eyes, with unholdable hands.
Sometimes it makes you cry, sometimes it makes you laugh deeply.
You get lost in dreams, you can't flow for hours.
You have bitter pain inside, you sigh with every breath.

The moment comes, you lose yourself for love.
You reach dead ends, you cry bloody.
You feel the anguish, in your soul and being.
You have bitter pain inside, you sigh as if you're crying.

You crave, you love someone, as if you're dying madly.
If you don't see anything in return, woe to your circumstances.
You struggle and beat for the fading hopes.
You have bitter pain inside, you sigh with every breath.

Love is born once in everyone's life.
It finds its way, passes into hearts, and burns silently.
Neither rain can extinguish it nor darken it.
You have bitter pain inside, you sigh for your crying.

Antakya/TURKEY
24.01.2025

Olanda

O altă lume - frumoasa Olanda.
Cu oameni harnici - tot ce cauți acolo găsești.
Nu există minciună, nu știu ce-i înșelăciunea, vorbele goale.
Nu au nevoie de jurământ, cuvântul lor e lege.

Fetele și băieții Olandei,
Cu părul și sprâncenele lor de aur.
Se plimbă, se bucură, ziua și noaptea.
Însoțiți mereu de câinii lor frumoși.

Cei care muncesc își văd de lucru, ceilalți se distrează în discoteci,
Berării și cafenele pline până la refuz.
Brost, ay, hallo, hoffordama – cuvinte pline de culoare.
Mi-au rămas în amintire, răsunându-mi în urechi.

Odată, în trafic, am auzit un claxon ușor,
Mi-a atras atenția, m-am uitat – era un salut.
Minunată este bogăția culturală a Olandei.
A fost un vis frumos – ce bine ar fi fost să nu se sfârșească.

Am stat unsprezece luni în frumoasa Olandă.
Am învățat limba lor, am vorbit și a rămas un vis.
Fratele meu Malik trăiește acolo cu familia de patruzeci și cinci de ani.
Cei care pleacă nu se mai întorc în țară, în patria lor.

Antakya
30.03.2021 Nr.11

Hollanda

Bir başka güzel dünya, Hollanda.
Halkı çalışkan, ne ararsan var orada.
Yalan yok, bilmezler hileği palavrağı.
Gerek duymazlar yemine, senettir sözleri.

Hollanda'nın kızları erkekleri.
Sarı sarı saçları kaşları.

Dolaşırlar eğlenirler geceleri gündüzleri.
Ellerinden eksik olmaz o güzel köpekleri.

Çalışanlar işinde, işi olmayan diskoda sabahçı.
Birazhaneler kafeteryalar, tıklım tıklımdı.
Brost, ay, hallo, hoffordama renkli sözleri.
Kulağımda çınlayan unutulmaz hatıra kaldı.

Trafikte bir kez duydum, hafif korna sesi.
Dikkatimi çekti baktım, o da selam amaçlı.
Mükemmel; Hollanda'nın kültür zenginliği.
Güzel rüyaydı, ne olurdu bitmeseydi.

Onbir ay kaldım doğası güzel Hollanda'da.
Dillerini öğrendim, konuştum, kaldı hayalda.
Abim Malik kırkbeş yıldır ailece orada.
Gidenler geri gelmiyor, memlekete vatana.

Antakya
30.03.2021 No:11

Netherlands

Another beautiful world, Holland.
Its people are hardworking, whatever you are looking for is there.
No lies, they don't know how to cheat.
They do not need an oath, every word is deed.

Holland's girls and boys.
Blonde blond hair and eyebrows.
They wander, have fun, night and day.
Their beautiful dogs are always in their hands.

The employees go to work, the morning ones at the disco without a job.
Pubs and cafeterias were overcrowded.
Brost, ay, hallo, hoffordama, colorful words.
An unforgettable memory ringing in my ears.

I heard it once in traffic, the sound of a faint horn.
It caught my attention, I looked, and it was for greetings.

Excellent; the cultural wealth of the Netherlands.
It was a beautiful dream, what would have happened if it hadn't ended.

I stayed eleven months in beautiful Holland.
I learned their language, I spoke, but it remained a dream.
My brother Malik has been there with his family for forty-five years.
Those who leave do not return to their country and homeland.

Antakya/TURKEY
30.03.2021 No:11

Vântul

Ascultă sunetul vântului,
Bate nervos și supărat.
Din zbuciumul său ciudat,
Atâtea gânduri îmi vin în minte.

Am ascultat șoapta vântului,
De sub plopii înalți.
Am privit raiul și iadul,
Rătăcind prin amintiri.

Oprește-te puțin, vântule,
Ai un fel prea aspru.
Ai frânt ramurile copacilor,
Oare aduci vreo veste amară?

Pe măsură ce vântul s-a domolit,
Am luat naiul în mâini.
Mi-au venit în minte cei dragi,
Unora le-am adus zâmbete, altora lacrimi, pe cuvânt.

Antakya
Prima mea poezie
7.8.2020

Wind

Look at the sound of the wind,
Blowing angry and resentful.
From its awkwardness,
I can think of many things.

I listened to the sound of the wind,
From under the poplars.
I watched heaven and hell,
While diving into past memories.

Stop blowing for a moment, wind,
You have a very rough attitude.
You broke the branches of the trees,
Or is there bitter news?

As the wind calmed down,
I took my reed in my hand.
My loved ones came to my mind,
Some made me smile, some made me cry, believe me.

Antakya, Turkey
My first poem
7.8.2020

Rüzgâr

Rüzgarın sesine bak,
Kızgın ve dargın esiyor.
Hırçınlaşan garip halinden,
Aklıma çok şeyler geliyor.

Rüzgarın sesini dinledim,
Kavakların altından.
Cennetle cehennemi seyrettim,
Geçmiş anılara dalarken.

Dur biraz esme rüzgar,

Çok sertleşen bir tavrın var.
Ağaçların dallarını kırdın,
Yoksa acı bir haber mi var?

Rüzgar durgunlaşırken,
Aldım sazımı elime.
Sevdiklerim geldi aklıma,
Kimi güldürdü, kimi ağlattı inan.

Antakya
İlk şiirim 7.8.2020

Copacii dansează și cântă

Se bucură, copacii devin fericiți,
când își văd stăpânii lângă ei.
Vântul adie, soarele strălucește,
copacii dansează și cântă.

Ce frumos e să trăim alături de copaci!
Avem nevoie de ei, iar copacii au nevoie de noi.
Uneori ne retragem sub umbra lor,
cântăm balade despre vremurile trecute.

Pini, palmieri și mii de feluri de copaci,
pe ramurile lor ciripesc privighetori și păsări gingașe.
Copacii care ating cerul înfrumusețează natura,
copacii dansează și cântă.

Vânturile bat, copacii murmură,
se aud zgomote, șoapte, sunete ciudate.
Ciocnirea copacilor și a pădurilor e impresionantă.
Când se pornește furtuna, crengile se rup, păsările frumoase fug.

Dans eder şarki söyler ağaçlar

Sahiplerini yanlarında görünce,
Sevinir, mutlu olur ağaçlar.
Yeller eser, güneş parlayınca,
Dans eder, şarki söyler ağaçlar.

Ne güzel yaşamak, ağaçlarla bir arada.
Muhtacız ağaçlara, ağaçlar da bizlere.
Dalarız bazen, ağaçların dibine,
Gazeller söyleriz, geçen mazilere.

Çamlar, palmyeler, binbir çeşit ağaçlar,
Öter dallarda, bülbüller, narin kuşlar.
Güzelleştirir doğayı, gök delen ağaçlar.
Rüzgarla dans eder, şarki söyler ağaçlar.

Uğultular, gürültüler, tuhaf sesler,
Coşar ağaçlar; sert esince, deli rüzgarlar.
Ormanların kavgası, çarpışması kayda değer.
Fırtına kopunca; kırılır dallar, kaçar güzel kuşlar.

Antakya / Türkiye
18.12.2024 No:55

Trees dance and sing

Rejoice, the trees will be happy,
When they see their owners with them.
The wind blows, when the sun shines,
Trees dance and sing.

How nice it is to live together with trees,
We need trees, and trees need us.
Sometimes we dive into the shadow of the trees,
We sing ghazals to the past.

Pines, palm trees, all kinds of trees,
Nightingales and delicate birds sing on the branches.

Sky-piercing trees beautify nature,
Trees dance and sing.

The winds blow, the trees roar,
Humming, noises, strange sounds.
The collision of trees and forests is remarkable.
When the storm breaks; branches break, beautiful birds run away.

Antakya / Turkey
18.12.2024 No:55

Iubește-l pe cel ce te iubește

Ai speranțe, ai dureri, în lumea plină de încercări.
E clar: acest tărâm nu îți aparține.
Zbori parcă, asemenea păsărilor.
Glasul meu îți șoptește: iubește-l pe cel ce te iubește.

Te asemeni cu un pui de pasăre abia ieșit din ou,
Ceva se întâmplă în tine, simți o durere apăsătoare.
Până la urmă, dorul de casă e amar și greu.
Ascultă-mi șoapta: iubește-l pe cel ce te iubește.

Nu uita niciodată locul unde ai fost prețuit.
Sunt oameni care te iubesc, chiar și pe meleaguri străine.
Chiar dacă pleci până la capătul lumii,
Viața e scurtă și adesea grea – iubește-l pe cel ce te iubește.

Prețuiește viața, efemeră precum zborul unui fluture.
Altfel, ea îți va aduce o notă de plată grea.
Cât trăiești, nu te lăsa amăgit de chipuri zâmbitoare.
Lumea e trecătoare, viața se risipește – prețuiește-l pe cel ce te iubește.

Sev seni seveni

Azmin var, derdin var çile dünyasında
Malum; bu diyarlar sığmıyor seni.
Uçuyorsun adeta, kuşlar misali.
Söyleyeceklerim var; sev seni seveni.

Yumurtadan yeni çıkmış, civciv gibi.
Bir haller var sende, sanki ağır bir sızı.
Sonuçta acıdır yamandır, gurbet elleri.
Dinle söyleyeceklerimi; sev seni seveni.

Tez unutma, değer aldığın yeri.
Seni seven var, bu illerde.
Gitsen de, Kainatın öbür ucuna,
Bil ki hayat çok kısa, sev seni seveni.

Değer ver, hayattaki kelebek ömrüne.
Yoksa hayat; faturayı ağır keser sana.
Yaşadığın sürece; aldanma gülen yüzlere.
Dünya fani, hayat kısa, tanı seni seveni.

Antakya / Türkiye
No:52 09.08.2024

Love the One Who Loves You

You have determination, you have problems in the world of suffering
As you know, these lands don't fit you.
You're flying like a bird,
I have something to say; love the one who loves you.

Like a newly hatched chick,
There's something about you, it's like you have a heavy ache.
After all, the hands of homesickness are bitter and harsh.
Listen to what I have to say; love the one who loves you.

Don't forget quickly where you get value from.
There are people who love you in these provinces.
Even if you go to the other end of the universe,
Know that life is too short, love those who love you.

Value the butterfly life in life.
Otherwise, life will pay you a heavy bill.
As long as you live, don't be fooled by smiling faces.
The world is mortal, life is short, know the one who loves you.

Antakya / Turkey
No: 52 09.08.2024

Metin YILDIRIM, poet din Republica Turcia, s-a născut în 1954, în Antakya (Turcia). Este poet și un promotor al valorilor culturale și umanitare. Cunoscut pentru sensibilitatea sa lirică și implicarea în diverse inițiative internaționale, el scrie poezii în limba turcă și vorbește fluent araba, olandeza și engleza.

De-a lungul carierei sale, a primit mai multe distincții importante:

- Premiul „Ala Excelență Culturală”, acordat de dr. Carloss Hugo Garrido Chalén;
- Certificatul pentru evenimentul „Achi”, acordat de Dr. Aziz Mountassir;
- Premiul „Modalitatea Ala Excelență Umanistică”, acordat de dr. Carloss Hugo Garrido Chalén;
- Distincția „Ambasadori Internaționali ai Păcii”, oferită de Santosh Kumar;
- Distincția „Ambasadori Internaționali ai Păcii Acederey”, acordată de dr. Ibtesam Alrouby.

Metin YILDIRIM. Republic of Turkey.

Birth: 1954. Antakya. Poet. Languages I speak: Turkish, Arabic, Dutch, English.

Some of the awards I received:

- 1 - Ala Excelencia cultural = Dr. Carloss Hugo Garrido Chalén.
- 2 - Certificate; of Achi event = Dr. Aziz Mountassir.
- 3 - Modalidad Ala excelencia Humanistica = Dr. Carloss Hugo Garrido Chalén.
- 4 - International Ambassadors of Peace = Santosh Kumar.
- 5 - International Peace Ambassadors Acederey = Dr. Ibtesam Alrouby.
- 6 - Instituto Cultural Colombiano Casa Poética Magia y Plumas = Cristian Camilo Serna Villada, Presidente Administrativo.

Traducere din limba engleză:
Mariana STRATULAT și Denis STRATULAT

Cheia (re)lecturii

Marina KALKAN

Critica literară, atunci când este bine scrisă, nu explică literatura, ci o însoțește. Primul volum din proiectul mai amplu, intitulat *De veghe la hotarul limbii române* (Editura ICRV, 2025) face exact acest lucru. Autoarea Delia Muntean, reputat critic literar din Baia Mare, eseist, cadru didactic și redactor al revistei *Nord literar*, reușește, prin demersul său hermeneutic, să decanteze esențialul dintr-o bibliografie stufoasă a 15 scriitori români din Serbia (Voivodina și Timoc), să ofere o analiză tematică și stilistică a operei acestora, remarcându-se printr-o claritate a ideilor și o coerență a discursului și printr-un aparat critic riguros și atent ales.

Ce a determinat-o pe Delia Muntean să se oprească asupra biografilor și operelor unora dintre scriitorii care au modelat literatura română din Serbia din a doua jumătate a secolului al XX-lea (vorbim de: Slavco Almăjan, Ioan Baba, Mărioara Baba, Olimpiu Baloș, Vasa Barbu, Vasile Barbu, Ion Bălan, Petru Cărdu, Nicu Ciobanu, Ioan Flora, Pavel Gătăiașu, Valentin Mic, Ion Miloș, Ileana Ursu, Mihailo Vasilievici)? „Prin întreprinderea de acum ne propunem să facem mai cunoscut publicului din România, pornind cu precădere de la *realitatea literară*, cum trăiește și gândește o parte din ființa românească. Ne referim la comunitățile de români din Serbia de astăzi, îndeosebi din Provincia Autonomă Voivodina, dar și de pe Valea Timocului. Intenția noastră nu este nicidecum de a schimba istoria sau de a face vreun rechizitoriu politiciei vremii și oamenilor ei, ci de a așeza mai temeinic producția literară a minorității de români care trăiește în regiunile respective la locul ce i se cuvine: ca parte componentă *firească și necesară* a istoriei literaturii române, inclusă în programele noastre școlare și universitare, prezentă în librării și în biblioteci, aflată mai des în atenția exegeților de aici și, nu în ultimul rând, mai cunoscută cititorilor din România”, este argumentul autoarei (p. 18).

Organizată în capitole distincte, câte unul destinat fiecăruia dintre cei 15 scriitori, fiecare unitate parcurge informații esențiale despre parcursul biografic

al autorilor, activitatea publicistică și editorială, precum creațiile în limba română, traducerile realizate, implicarea în volume colective, lucrări monografice sau dicționare. Printr-o abordare interdisciplinară, Delia Muntean evidențiază orientările literare asumate, temele recurente, particularitățile stilistice, elementele care individualizează scriitorii în peisajul literar și, acolo unde este cazul, eventualele afinități cu alți creatori. „Cum lucrarea se adresează unui lectorat mai vast – receptiv la fenomenul literar, însă nu neapărat de strictă specialitate –, secțiunile, deși vizează rigoarea academică, acceptă unele inserții dinspre critica creativă, apropiată și de sensibilitatea noastră intelectuală. Pentru a pătrunde exegetic pe teritoriul de creație al fiecărui scriitor, ne-am străduit, înainte de toate, să-i înțelegem *rosturile și resorturile* interioare, mecanismele care au determinat anumite opțiuni tematice și stilistice, contextul în care și-a creat opera etc. – am urmat așadar un anumit traseu, însoțindu-l imaginar în demersul său existențial și scriitoricesc. Putem afirma că i-am fost *alături*, iar câteodată, mai mult sau mai puțin programatic, ne-am acordat discursul propriu cu cel exploatat de autorul însuși. Este vorba despre o complicitate în sensul pozitiv al cuvântului: într-o mai profundă cunoaștere a filozofiei sale de viață și a perspectivei asupra gestului scriptural”, astfel își explică autoarea abordarea și analiza adoptată (p. 18).

Delia Muntean are meritul de a ne fi oferit un studiu ce devine un aport semnificativ la (re)lectura operei scriitorilor a căror operă o analizează. Așa cum a anunțat autoarea, vor urma încă două volume care, nu avem îndoieli, vor fi chei ale lecturii ce multiplică sensurile.

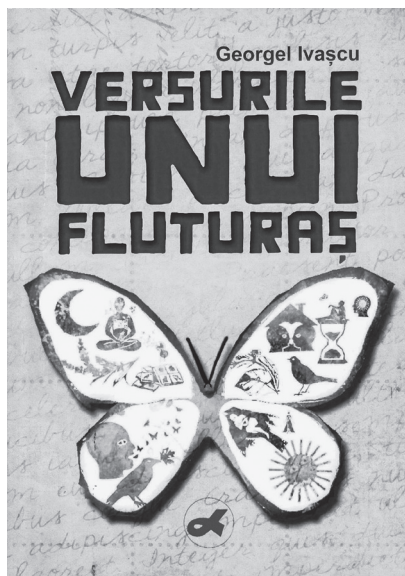
Reflexiile ideatice ale discursului poetic

Florian COPCEA

Un joc al oglinzilor în care realitatea, văzută și nevăzută, existentă și neexistentă, este antrenată în ficțiune de urgența unei ubicuități a obiectivității asumate spre a prefigura rostul demiurgic al creatorului, ne propune Georget Ivașcu în volumul său de debut *Versurile unui fluturaș* (Editura Libertatea, Panciova, 2024). Sub spectrul unor meditații frecvent disimulate asupra călătoriei „prin lumi de gând” (*Pe aripi de vânt*) în aflarea propriului eu, poetul sublimează „vâltoarea vieții înseși” (*Timpul repetitiv*), aceasta amplificată de obsesii interioare și imagini sinestezice întruate expresiv în reflexiile ideatice ale discursului epico-liric: „Cu ochii luminoși și un suflet de aur,/ Muza îi șoptește artistului pur:/ Să picteze culorile din inima sa/ Să sculpteze visuri ce-n zbor vor zbura./ Ascultă, artistule, chemarea ei fină,/ În armonie cuvintele ei să-ți vină./ Coboară în adâncul inimii tale,/ Și vei găsi acolo lumini și cale./ Așadar, ea să fie inspirația ta,/ Fluviu de lumină ce-n zbor te va înălța” (*Muza*).

Afluxul livresc, intens exploziv, de imaginar, dar și apetența personajului poetic în care se erijează Georget Ivașcu cu intenția de dezontologizare a creației prin reificare, într-un regim perpetuu de metamorfoză, conferă relevanță: „Când un cuvânt arde ca focul pe pielea ta/ Și când aerul te sufocă/ Și simți că doar pământul te ține ca să nu te scufunzi în apă/ Întreabă-te ce este acest sentiment apăsător” (*Amărăciune*).

Nota expresionistă a viziunilor indică faptul că autorul este circumscris celor două universuri paralele, fantasmatică și lăuntrice, aflate în momentul lor de implozie, sugerate de oglindă, topos-pretext al unui timp revolut care, constituind o primă instanță a lirismului său, îi simbolizează ambiția de a-și explora implicit conștiința de sine, evident, în scopul infuzării ființiale, cu trăiri, a substanței mesajului lirosific: „Nu sunt adept al jocului de-a du-te vino./ Ci caut în oglindă ieșirea spre lumină, o călătorie deschisă și clară./ Eu vreau să fiu, să lupt și să trăiesc plin de speranță./ Dragostea mea nu este un sacou” (În *umbra amintirilor*).

Tumultul reflecțiilor poetice pare ștanțat, cu dezinvoltură, dincolo de imago-uri declișeizate și paradoxuri proxime, în varii registre, ceea ce compromite paradigmele la modă în spațiul multicultural și multilingvistic al Serbiei: „Viața și visul, iluzia și poezia se contopesc în joc/ (...) / Galbenul soarelui răsare în versuri/ Înșesând fulgere de litere în fiecare cuvânt.// Verdele speranței – fir de legătură –/ În eternitatea lumii în care eu și tu suntem împreună./ În grădina de cuvinte mereu înflorită:/ Visul și realitatea se adună într-o glorie divină” (În grădina cuvintelor).

Ceea ce mai încântă în arabescurile lui Georgel Ivașcu, unde sunt topite, alchimic, motive și arhetipuri de inspirație vaskopopiană, este insolitul punerii în abis a unor voci însetate după „nectarul ce-mi umple gândul blând” (*Versurile unui fluturaș*): „Tărâmurii mistice și șoapte de legende vechi,/ În mirajul alchimiei căutări fără sfârșit.// În secret focurile ard strălucitor,/ Piatra filozofală – o fantezie și un delir./ Un dans al elementelor, un amestec zeiesc./ Poezia: elixirul vieții” (*Alchimie*) și „Îmi dau inima focului: în cenușă să o prefacă/ Strigătul meu îl dau aerului să fie veșnic liber,/ Sângele mi-l dau apei să coloreze abisul întunecat/ (...) / Iar gândul și visul le voi da luminii/ Să nu ruginească în soare liniștea zilei” (*Simfonia elementelor*).

Recurentele metafore depistabile, în abundență, în arhitectura compozițiilor (*clipa, destinul, dorul, iubirea, mitul, pasărea, povestea, singurătatea, steaua, tăcerea, umbra, visul*), articulează, în consens cu actul facerii poemului, măștile unui spirit mobilizat în procesul de tranziție al unei generații cantonate în tipare literare stereotipe către prefacerile poeziei posmoderne românești: „În umbre adânci singurătatea viețuiește./ Am rătăcit deseori pierdut în valurile tulburi ale clipei./ Fără dreptul la fericire, așa credeam./ Cu inima rătăcind în urma singurătății.// O odisee a emoțiilor adevărate./ Lumea trebuie transcrisă în stiluri noi.// În travaliul creației renaște logosul./ Din umbrele și luminile oglinzilor/ Noi, și la bine și la greu./ Împreună creăm o altfel de poveste” (*Ceva diferit*).

Întregul discurs al volumului *Versurile unui fluturaș* este axat, în consecință, pe transfigurarea retorică a recuzitei poetizante (din afara și dinlăuntrul oglinzilor) în trăiri inefabile, fapt care ne demonstrează că Georgel Ivașcu oscilează, captiv fenomenului de ocultăție, între real și ambiguitate, la frontiera în care himerele fanteziei interferează cu elementele concretului din care rezultă, subtil, un original spectacol scriptural: „Din adâncul nopții se înalță o umbră sinistră./ Din incantații cuvintele păsări malefice zboară/ Împotriva întunericului ea se va ridica și va lupta.// Ochii din adâncuri strălucesc/ Și locul unde teroarea se naște, iar poezia crește/ Este arătat cu o mână tremurătoare” (*Vrăjitoarea*).

Florilegiu

Victor RUSU

Tăcerea

Timpul în care
Devenim scafandrii
Propriilor noastre adâncuri.

Fiecare cu zborul lui

Vulturii nu zboară
Niciodată în stol.
Ca și poeții
Fiecare cu zborul lui.

Revelație

Scriu
Cu cele trei degete
Cu care mă-nchin

Rugăciune

Doamne, nu-mi lua lumina
Poezia, rugăciunea.

Monolit omenesc

Cine ne mai poate despărți,
Când, de atâtea ori,
Ni se unesc
Chiar și lacrimile?

Spre cer

Dacă aș scrie
Cu har și Sfântă Lumină,
O rugăciune cum nu s-a mai scris,
A cărei vrajă incantatorie
Ar da ochilor mei
Formă de corolei de nuferi
Deschise spre cer,
Cred că l-aș vedea pe Dumnezeu.

Început de rugăciune

Doamne, din sfânt cer al Tău,
Veghezi și om bun și rău.
Celor buni, le-ncerci credința,
La cei răi, ierți Necredința.
Ce mă fac, PREABUN al meu,
Că eu nu-s nici bun, nici rău?
Om cu rele și cu bune,
IUBESC ce-i frumos în lume,
Totu-mi pare o minune,
Imn de slavă, rugăciune.

Loc geometric

Țara este
sfânt loc geometric
al tuturor iubirilor noastre
egal apropiate
De un punct fix
numit inimă.

Chipul și curgerea râului

Când îmi priveam chipul în apa pâ râului,
Mi-era frică să nu mi-l ducă la vale...
Acum, scrutez îndelung apele timpului
Și-abia-l mai zăresc, purtat spre pajiști astrale.

Botezul poezilor

Deși se smulg
Din carnea și sângele lor
Și se înalță
Din cuibul inimii,
Cuvintele-i botează
Pe cei adevărați.

Ne chemăm simplu

Condiția mea de a fi
Este deschiderea tandră
A brațelor tale, spre mine.
Ne chemăm simplu,
Ca două izvoare în aceeași albie,
Ca două cântece în același fluier,
Ca două pietre în aceeași statuie...

Stare

De-atâta-nsingurare,
Acum, îmi iubesc umbra.
Îmi dă neliniști stranii
Vremelnic, când se-ascunde,
parcă să-mi sugereze
Că umbră-au doar cei vii...

Accent

Neiertat de omenesc e păcatul
De-a visa chip cioplit,
Iar chipul să-ți aibă conturul
Aripii, inimii, florii...
...Sângele meu
E o invenție a însuși păcatului,
După cum aripa
Este-o invenție-a zborului...

Zbor pentru cuiburi și oameni

Vulturii zboară atât de înalt,
De parcă vor să străpungă
Cu vârful aripilor
Eșarfele de azur
Ale cerului,
Ca să le aducă pe pământ,
Agățate de zboruri,
Printre cuiburi și oameni...

O carieră împletită armonios între vocația didactică și profunzimea cercetării literare

Interviu cu conf. univ. dr. Brândușa Juică, Universitatea din Belgrad, Facultatea pentru Instruirea Învățătorilor și Educatorilor și Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț

Mariana STRATULAT

Când vorbim despre studierea, păstrarea și promovarea literaturii române din Voivodina, numele dr. Brândușa Juică se impune cu autoritate și respect. Cadru didactic apreciat, cercetător dedicat și autor al unor lucrări de referință, domnia sa a devenit un reper esențial în domeniul studiilor literare și al formării viitoarelor cadre didactice. Cu o carieră ce îmbină armonios activitatea didactică și cercetarea literară, dr. Brândușa Juică a contribuit semnificativ la promovarea literaturii române din Voivodina, facilitând integrarea acesteia în circuitul academic și cultural și formând generații de studenți pasionați de limba și cultura română.

Lucrarea sa de doctorat, realizată sub îndrumarea reputatului critic literar Cornel Ungureanu, a marcat o premieră în spațiul academic românesc, fiind prima teză dedicată literaturii române din Voivodina. Monografia sa *Literatura română din Voivodina (1945–1989) – La confluența a două culturi* a devenit un reper fundamental în acest domeniu, reflectând nu doar o minuțioasă cercetare, ci și o profundă înțelegere a identității culturale a românilor din această regiune.

În paralel, dr. Brândușa Juică și-a dedicat o parte semnificativă a activității didactice pregătirii tinerilor educatori și învățători, transmițându-le nu doar cunoștințe, ci și dragostea pentru literatura română și pentru valorile culturale ale comunității în care trăim. Publicarea de manuale și materiale educaționale a contribuit esențial la dezvoltarea învățământului cu predare în limba română în Serbia, oferindu-le elevilor și studenților resurse adaptate nevoilor actuale.

De-a lungul anilor, activitatea sa a fost apreciată prin numeroase distincții și premii, însă adevărata sa recompensă rămâne impactul pe care l-a avut și îl are asupra generațiilor de elevi, studenți și cercetători care au descoperit, alături de doamna profesoară, frumusețea și complexitatea literaturii române din Voivodina.

- **Ați copilărit și v-ați format în România, urmând Liceul Pedagogic din Caransebeș. Ce amintiri vă leagă de acea perioadă și cum v-au influențat anii de început în alegerea carierei didactice?**

M-am născut și am copilărit în România, într-un sat de munte din apropierea orașului Băile Herculane. Satul meu natal, Plugova se numește, nu a fost unul oarecare, ci locul căruia îi datorez o parte din ceea ce sunt astăzi. Primele lecții de viață le-am însușit aici, cu ajutorul părinților, bunicilor și dascălilor mei. Colegii și prietenii, oamenii din sat, cu tradițiile și obiceiurile locului, își au partea lor de nemurire.

Pentru că în timpul celor opt ani de școală generală am manifestat interes pentru carte, având și rezultate bune la învățătură, părinții mei m-au îndemnat să dau examen de admitere la Liceul Pedagogic din Caransebeș, considerând că meseria de învățător mi-ar fi potrivită, iar pentru ei o mulțumire și o mândrie aparte.

Accessul în această instituție, mai bine spus examenul de admitere, a fost un pas dificil, însoțit de efort, de o concurență severă și multe emoții.

Anii de liceu ne-au înzestrat cu cunoștințe și abilități, dar nu ne-au ferit de probleme existențiale și provocări de tot felul. Privind înapoi prin fereastra amintirilor, văd încă destule momente din acea perioadă a vieții mele, când mulți dintre noi am iubit simplitatea, prietenia, sinceritatea, respectul, recunoștința..., când adunam câte un bănuț și pentru cochetării adolescente. Toate acestea le-am dus cu noi prin viață, astfel că majoritatea colegilor mei au ajuns intelectuali de seamă.

- **Ce v-a determinat să urmați studiile doctorale la Universitatea de Vest din Timișoara? Care a fost tema tezei dumneavoastră de doctorat și ce aspecte considerați că au fost cele mai relevante în cercetarea realizată?**

La câțiva ani după ce am venit în Iugoslavia (1981) am continuat studiile în același domeniu. Am absolvit Academia Pedagogică „Živa Jovanović” din Vârșeț și Facultatea de Învățători din Belgrad. Am urmat apoi studiile doctorale la Universitatea de Vest din Timișoara cu scopul de a mă încadra în învățământul superior cu predare în limba română, dar nu am putut neglija nici preocuparea pentru literatură. De mică mi-a plăcut să citesc, îndeletnicire pe care am moștenit-o de la tatăl meu, care ne procura cărți cât putea de des.

În timpul studiilor doctorale am cercetat literatura română din Voivodina, în perioada anilor 1945-1989. Teza de doctorat am realizat-o sub coordonarea profesorului universitar Cornel Ungureanu, cunoscut critic și istoric literar, care în studiile elaborate a încadrat și fenomenul literar românesc din fosta Iugoslavie.

În timpul cercetării am trăit momente deosebite atunci când am stat de vorbă cu unii dintre scriitorii noștri de seamă, de la care am primit informații prețioase. Deosebit de emoționante au fost întâlnirile cu Slavco Almăjan, Petru Cărdu, Ileana Ursu Nenadić, Ioan Baba, Simeon Lăzăreanu, Pavel Gătăianțu, Ana Niculina Ursulescu, Felicia Marina Munteanu, Ion Miloș, Traian Doban, Florin Ursulescu...

Un alt aspect demn de amintit în acest context îl constituie și faptul că literatura noastră a trezit interesul mai multor profesori universitari timișoreni. Afirm aceasta pentru că atunci când am prezentat referatele tematice, în componența comisiilor de evaluare de fiecare dată au fost prezenți mai mulți profesori. De altfel, literatura română din Voivodina pentru prima dată a fost tema unei teze de doctorat care s-a susținut la Universitatea de Vest din Timișoara.

- **După finalizarea studiilor, ați început să predăți într-o școală mai mică din satul Mesici, iar apoi ați trecut în învățământul universitar. Cum a fost această tranziție și ce provocări ați întâmpinat trecând de la predarea în școala primară la cea universitară?**

La Școala Generală „Olga Petrov-Radišić”, secția din Mesici, am funcționat ca învățătoare timp de 16 ani (1993-2009), timp în care am absolvit și studiile doctorale. În urma susținerii tezei de doctorat, m-am angajat ca profesor de limba și literatura română la Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț (în prezent Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali), iar din anul 2013 la Facultatea de Învățători din Belgrad, Departamentul din Vârșeț (în prezent Facultatea pentru Instruirea Educatorilor și Învățătorilor, Universitatea din Belgrad).

Procesul de acomodare la viața academică a fost desigur însoțit de numeroase provocări. Nu se limitează totul doar la o ascensiune în plan profesional. Efortul de a te menține la nivelul atins este factorul principal care contribuie la succesul profesional. Pe lângă activitatea didactică, există numeroase alte angajamente care trebuie respectate. Între acestea menționăm doar câteva: efectuarea unor noi cercetări, elaborarea lucrărilor științifice, publicarea manualelor universitare și a monografiilor din domeniul specializat, participarea la conferințe științifice, realizarea de proiecte etc.

În timpul inițierilor am beneficiat de sprijinul unora dintre colegi, formatori de excepție, care, spre norocul meu, mi-au fost și profesori în timpul studiilor de licență. Astfel, recunoștința și mulțumirea mea se îndreaptă către profesoara Ileana Magda, care, metaforic spunând, mi-a deschis multe porți, către aca-

demician Grozdanka Gojkov, profesoara Viorica Paser și, nu în ultimul rând, profesorul Adrian Negru.

Pe de altă parte, m-a încurajat succesul unor studenți harnici și talentați, care apoi, la locul lor de muncă, în mediul socio-cultural, au devenit nume cunoscute. În acest context, le amintesc pe fostele mele studente Mariana Stratulat, azi directoarea Casei de Presă și Editură „Libertatea”, Otilia Pescariu, ziaristă și actriță, Veronica Mišković Zaica, educatoare cu studii de master.

- **La Școala de Înalte Studii de Specializare pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț și la Facultatea de Învățători din Belgrad, predați cursuri de interpretare literară și literatură pentru copii și tineret. Ce considerați esențial în modelarea viitorilor dascăli în aceste domenii?**

La Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț predau cursuri de limba română și literatură pentru copii, iar la Facultatea pentru Instruirea Educatorilor și Învățătorilor din Belgrad predau cursuri de *Introducere în studiul literaturii române și Literatura pentru copii și tineret în limba română*. Aceste discipline obligatorii, alături de cele opționale, oferă o serie de oportunități, atât pentru formarea studenților, cât și pentru cultura comunității românești. Urmând aceste cursuri, viitorii învățători (profesori în învățământul primar) și educatori au oportunitatea de a însuși noțiunile de bază ale teoriei literare, de a cunoaște evoluția literaturii pentru copii și tineret, importanța și valoarea sa în procesul educațional, de a cunoaște opere literare cu caracter multiformativ, de a însuși terminologia de specialitate, au posibilitatea de a comunica în limba maternă și de a-și dezvolta creativitatea proprie.

- **Monografia *Literatura română din Voivodina (1945–1989)* – *La confluența a două culturi* analizează un segment important al identității culturale. Care sunt principalele provocări ale literaturii române din Voivodina în contextul actual?**

Monografia *Literatura română din Voivodina (1945–1989)* – *La confluența a două culturi* a văzut lumina tiparului în anul 2012, la Editura ICRV din Zrenianin și are la bază tema mea de doctorat. Tema a fost sugerată de prof. univ. Cornel Ungureanu, coordonatorul științific al tezei de doctorat. Acest studiu monografic prezintă evoluția literaturii scrise în limba română la noi și specificul ei, conturate de contextual socio-cultural și de accesul scriitorilor noștri atât la literatura națională, cât și la literatura sârbă. Un fragment inedit este capitolul dedicat literaturii române pentru copii scrise în Voivodina. În anii următori au apărut și alte lucrări monografice dedicate literaturii noastre, întocmite de autori de prestigiu, precum Catinca Agache, de exemplu.

În prezent observăm că literatura în limba română are o evoluție mai lentă. Este bine că există continuare, însă simțim și subțirimea unei noi generații literare. Neîndoielnic că există numeroase cauze care determină această stare delicată.

- **Ați publicat numeroase manuale pentru predarea limbii române în școlile din Serbia. Ce dificultăți întâmpină elevii care învață limba română și cum pot fi acestea depășite?**

Am publicat manuale pentru ciclul primar, atât pentru elevii care urmează cursurile în limba română ca limbă maternă cât și pentru copiii care învață limba română cu elemente ale culturii naționale. Acestea se utilizează și în prezent în învățământul cu predare în limba română. Este cunoscut faptul că manualele care se folosesc pentru studiul limbii și literaturii române respectă cerințele Programei școlare în vigoare, autorii manualelor având libertatea de a concepe și realiza întrebările, exercițiile care însoțesc textele obligatorii, de a selecta textele suplimentare și de a sugera realizarea anumitor ilustrații. Să nu uităm însă că manualul este doar unul dintre instrumentele de lucru ale profesorului. Astăzi, există însă o mulțime de mijloace care pot fi folosite cu succes la orele de limba și literatura română.

Pe lângă manualele menite elevilor din ciclul primar, în colaborare cu prof. univ. dr. Marinela Negru, am publicat și două manuale pentru studenții Facultății pentru Instruirea Învățătorilor și Educatorilor din Belgrad. Este vorba de studenții care se pregătesc pentru învățământul cu predare în limba română.

Când e vorba de dificultățile pe care le întâmpină elevii care învață limba română, observăm că unele dintre acestea sunt apropiate de situațiile pe care le întâmpină covârșnicii lor care studiază în altă limbă. În general, atrag atenția dificultățile de învățare, care depind de particularitățile individuale ale copilului, de mediul familial și școlar. În plus, copiii care învață în limba română se confruntă adesea cu dificultăți lingvistice, în special preșcolarii și școlarii mici. Adaptarea la mediul școlar presupune comunicarea, însușirea și înțelegerea noțiunilor în limba română literară. Învățătorul/ profesorul are un rol deosebit de important în acest context. Barierele lingvistice dispar odată cu creșterea anilor de studiu, copiii devenind capabili să folosească în paralel subdialectul bănățean și limba română literară, precum și limba sârbă.

- **Prin colaborarea cu revistele *Piramida* și *Lumina*, sunteți activ implicată în promovarea culturii române din Voivodina. Cum vedeți rolul acestor publicații în păstrarea identității românești?**

În paralel cu activitatea didactică, am desfășurat și alte activități, cu scopul de a contribui la promovarea culturii române din Voivodina. În acest sens, am colaborat atât cu instituții culturale și educaționale de la noi, cât și din România.

În revistele *Lumina* și *Piramida*, menționate de dumneavoastră, în publicațiile Societății de Limba Română, în revista *Europa* și *Glasul Cerbiciei* am publicat numeroase articole, referitoare la literatura română din Voivodina și învățământul cu predare în limba română.

Consider că publicațiile în limba română care apar în spațiul nostru multicultural sunt simbolul vremii și al trecerii noastre în timp. Ele oglindesc specificul culturii și al creațiilor pe care le aducem la lumina zilei. Au un rol semnificativ în păstrarea identității naționale și a limbii materne. De asemenea, considerăm că pot sprijini cu dărnicie activitatea de cercetare a istoricilor, fiind adevărate izvoare de informații. Mai sunt și o parte a avuției noastre agonisită pe cărările istoriei.

- **În calitate de cadru didactic, cum percepeți interesul tinerilor studenți față de literatura română din Voivodina? Există o tendință de redescoperire a patrimoniului literar local sau este nevoie de eforturi mai mari pentru promovarea acestuia?**

Ca să fiu sinceră, la ora actuală nu știu cât ar fi de interesați studenții noștri de literatură, dacă nu am întreprinde anumite activități, unele extracurriculare, care să le stimuleze interesul pentru literatură. În acest context, menționez faptul că la Facultatea pentru Instruirea Învățătorilor și Educatorilor din Belgrad am acreditat o disciplină opțională referitoare la studiul literaturii române din Voivodina, mai precis la creațiile literare pentru copii și tineret.

Pentru a identifica, stimula și promova studenții talentați, la Școala de Înalte Studii pentru Educatori și Asistenți Medicali din Vârșeț am inițiat un concurs literar, care are loc în fiecare an de Ziua Limbii Materne. Studenții își prezintă creațiile proprii în trei limbi, română, sârbă și romă. În acest an, împreună cu colegile de la catedrele de limbă sârbă și romă vom pregăti pentru tipar o culegere cu creațiile studenților de la acest concurs.

- **Ați fost coautor al lucrării *Literatura română pentru copii și tineret scrisă în Voivodina*. Cum a evoluat această literatură și cât de importantă este pentru păstrarea limbii și identității românești?**

Împreună cu doamna profesor Ileana Magda, care s-a preocupat în mod aparte de literatura pentru copii, am realizat volumul *Vântul seamănă cuvântul. Antologie de literatură română pentru copii și tineretul școlar, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*, ediția a 3-a, care a apărut în anul 2012 la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina din Zrenianin. Această antologie ilustrează preocupările tematice, modul de exprimare și crezul scriitorilor români care au scris pentru copii și tineret. Sunt antologați poeți și prozatori din toate generațiile literare.

Un studiu monografic care se referă la acest tip de literatură este cartea *Privind spre copilărie – Considerații despre literatura română pentru copii și tineretul școlar, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*. A văzut lumina tiparului în anul 2018, la Editura Libertatea din Panciova, fiind unică în felul ei. Acest studiu relevă imaginea sintetică a literaturii pentru copii, conturată de discursul socio-istoric și originalitatea auctorială. Definită ca parte integrantă a literaturii române din Voivodina, literatura română pentru copii și tineretul școlar, sau accesibilă acestora, a cunoscut aceleași etape evolutive ca și literatura pentru adulți. În opinia noastră (exprimată și în paginile volumului menționat), creațiile literare pentru copii și tineret reprezintă un capitol valoros al literaturii noastre. Ele intră în relație cu arta, cu jocul, cultura și tradițiile românilor de pe aceste meleaguri, contribuind la cultivarea limbii noastre materne și la completarea imaginii de sine a literaturii și culturii comunității române din Serbia.

- **Ați primit recunoașteri importante pentru activitatea dumneavoastră, inclusiv din partea Societății pentru Limba Română din Voivodina. Ce reprezintă aceste distincții pentru dumneavoastră și cât de importante sunt pentru un cercetător și profesor?**

În cele trei decenii de când dețin funcția de cadru didactic în învățământul cu predare în limba română, am desfășurat și o intensă activitate în cadrul Societății de Limba Română din Voivodina, Republica Serbia. Astfel, pot menționa participarea mea cu comunicări la reuniunile științifice și culturale organizate de SLR, la taberele de creație literară, am publicat numeroase articole în volumele și revistele editate de SLR, am scris recenzii la apariția unor cărți etc. Ca reprezentant al SLR, am avut onoarea și plăcerea să iau parte la mai multe ediții ale *Colocviului Internațional Europa: Centru Margine*, organizat la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad. Conducerea SLR, în frunte cu președintele Lucian Marina, au apreciat contribuția mea la prestigiul și imaginea Societății și mi-a conferit numeroase distincții.

Diplome de merit pentru colaborare și contribuții cultural-științifice am primit, de asemenea, din partea Casei de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova, de la Institutul de Cultură al Românilor din Voivodina, Facultatea de Învățători din Belgrad, Facultatea de Filosofie din Novi Sad.

Ce înseamnă toate acestea? Pentru mine, reprezintă mulțumire și bucurie pentru că am reușit să contribuie la păstrarea și cultivarea limbii materne, la promovarea culturii și identității românești și la dezvoltarea învățământului cu predare în limba română din Serbia. Când e vorba de profesor și cercetător, distincțiile didactico-științifice au un rol deosebit de important pentru relevarea și evaluarea profilului profesional.

- **Ați elaborat și materiale educaționale pentru copii, cum ar fi *Abecedarul și Curcubeie ale copilăriei*. Cum ar trebui să arate un manual modern de limba română destinat copiilor care învață în Voivodina?**

Abecedarul, precum și restul manualelor pentru ciclul primar, le-am conceput și realizat conform cerințelor impuse de documentele școlare din anumite perioade de timp, acestea la rândul lor purtând pecetea tendințelor naționale ale vremii când au apărut. *Abecedarul*, primul meu manual, a ajuns la ediția a VI-a, prima ediție a apărut în anul 2005. Fiecare ediție a cunoscut unele modificări, unele vizând textele din etapa postabecedară, altele ilustrațiile. În cele două decenii de apariție s-a dovedit eficace, însă, la fel ca și restul manualelor, curând va fi depășit. Generațiile viitoare de elevi se nasc și cresc într-o lume care se confruntă cu provocări majore, iar experiențele virtuale sunt tot mai captivante. La conceperea și realizarea unui *manual modern de limba română*, cum l-ați numit dumneavoastră, consider că ar trebui să contribuie un grup de autori, în componența căruia să fie un metodician, un profesor care lucrează în învățământul cu predare în limba română, un filolog ...

- **Având în vedere experiența dumneavoastră în domeniul pedagogiei, ce măsuri considerați că ar trebui luate pentru a îmbunătăți procesul de învățare a limbii române în Serbia?**

Pentru învățarea, cultivarea și păstrarea limbii române în contextul nostru existențial este responsabilă în primul rând familia și apoi școala. Dacă în familie copiii însușesc limba română, în cadrul instituțiilor educaționale cadrele didactice se pot îngriji de cultivarea limbii române. Așadar, părinții și cadrele didactice trebuie să creeze un mediu adecvat care să stimuleze învățarea limbii române, cu toții fiind totodată și modele pentru copii. Trebuie să învățăm copiii să fie mândri de limba lor maternă. De asemenea, este necesar să evităm ideile limitative, precum că în viitor copiii nu vor mai avea nevoie de limba română. Vor avea desigur nevoie de limba în care s-au născut, pentru că fiecare în limba lui știe cel mai bine să gândească, să viseze, să plângă, să râdă, să iubească. Considerăm că folosirea instrumentelor digitale în învățarea limbii române ar sprijini acest proces, pentru că fac parte din viața copiilor de azi și de mâine.

- **La ce lucrați în prezent? Aveți în pregătire noi studii sau proiecte menite să sprijine educația și să contribuie la promovarea literaturii române din Voivodina?**

În acest an universitar, pe lângă activitatea didactică voi avea de îndeplinit și alte obligații. Expun doar câteva. Participarea la activitatea comisiei care definește noi standarde educative pentru nivelul mediu de învățământ din Serbia,

contribuții la realizarea proiectelor Societății de Limba Română din Voivodina. În calitate de membru al Consiliului Științific al revistei de literatură, artă și cultură transfrontalieră *Lumina*, voi sprijini revista în demersul de recenzare a unor articole. De asemenea, mi-am propus să finalizez două manuscrise aflate pe masa mea de lucru. Este vorba despre un ghid practic intitulat *Literatura pentru copii și tineret*, menit studenților care urmează cursuri în limba română și o antologie de creații în proză pentru copii, selectate din opera scriitorilor români din Voivodina.

- **Anul acesta, Casa de Presă și Editură „Libertatea” sărbătorește 80 de ani de existență, fiind un reper fundamental pentru păstrarea și promovarea identității românești în Voivodina. Ce loc ocupă această instituție în viziunea dumneavoastră, atât ca profesor, cât și ca cercetător al literaturii române din Voivodina? Ce gânduri și urări îi transmiteți cu prilejul acestui jubileu?**

Am spus de mai multe ori, și nu doar eu, că această instituție reprezintă un reper identitar al culturii române de pe aceste meleaguri. Casa de Presă și Editură „Libertatea” nu este casă doar pentru presa românească și locul unde apar cărți și alte publicații, ci adună în sinea ei tradiție, istorie, oameni care de-a lungul anilor au adus la lumina zilei bucuriile și frământările românilor din acest colț de lume. În cele opt decenii de existență a fost bântuită de multe ori de vânt și ploie, dar a reușit să le înfrunte și să pășească pragul vârstei octogenare. A avut parte și de bucurii, atunci când a fost străbătută de fiorul creației, de bogăția evenimentelor cultural-științifice, dar mai ales de entuziasmul și efortul celor care au ținut-o în viață. Povestea vieții Casei de Presă și Editură „Libertatea” este povestea noastră, a celor care au fost și sunt, dar și moștenirea pe care o lăsăm generațiilor viitoare.

Cu ocazia jubileului de 80 de ani, Casei de Presă și Editură „Libertatea” îi dorim în continuare succes în tot ceea ce întreprinde și să sărbătorim încă mulți ani de realizări remarcabile, având mereu drept far al activității adevărul și integritatea!

La mulți ani, „Libertatea”!

Ion Bălan 100: Poet și prozator atașat lumii satului

Marina KALKAN

Născut pe 10 iunie 1925 la Iablanca, Ion Bălan, „poet al nostalgiei copilăriei și al satului bănățean”¹, a fost una dintre figurile marcante ale literaturii române din Voivodina, activând ca poet, prozator, jurnalist și traducător. Format la Școala Normală de Învățători și la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin, a debutat editorial cu volumul *Cântecul satului meu* (1947), o lucrare ce reflecta fascinația sa pentru spațiul rural bănățean.

Debutul lui Ion Bălan nu s-a petrecut izolat, ci s-a înscris într-un moment semnificativ al literaturii românilor din Voivodina, marcat de apariția revistei *Lumina* și de publicarea primelor trei volume de beletristică la Editura Libertatea, când, pe lângă volumul lui Ion Bălan, au apărut *În zori* de Mihai Avramescu și *Drum prin noapte și prin zi* de Radu Flora. „Prin acest debut editorial de o fascinantă simplitate, dar, evident, cu o perspectivă umană, poezia românească din Iugoslavia devine un loc de întâlnire cu cotiturile esențiale ale limbajului poetic modern” – astfel a descris Slavco Almăjan² momentul debutului celor trei poeți.

Alegerea satului natal ca principal topos liric în volumul de debut nu este întâmplătoare, ci relevă o constantă definitivă a creației lui Ion Bălan: legătura profundă cu spațiul rural: „Scriitorul era copil de la țară și întreaga sa viață – cea aeeva și cea literară – pleacă de la sat și converge spre acesta. Nu printr-o întâmplare, prima sa plachetă juvenilă, din anul 1947, este intitulată *Cântecul satului meu* și iarăși nu prin întâmplare satul său natal, în afara oricărui simbol, cu o populație creată de talentul său literar, dar cu rădăcini adânci înfipte în

1 Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Panciova: Editura Libertatea, 2010, p. 115.

2 Slavco Almăjan, *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947 – 1987*, Libertatea, 1987, p. 12.

realitatea rustică aevea, devine poeticul Măru (Iabuca, cum îi spune scriitorul traducând cuvântul în limba sa maternă, șarjându-l poetic, cu toate că acest toponim nu există în pronunțarea locală)³.

Dacă primele sale creații reflectă o viziune idilică asupra satului, acestea nu sunt lipsite de influențele epocii. Criticii literari au remarcat că unele dintre poemele timpurii se înscriu într-o estetică ideologizată, specifică perioadei postbelice: „Discursiv narative, retorice, poemele sale de început sunt lipsite de substanță lirică. Multe dintre aceste producții au fost notorii în epocă prin încercarea de poetizare a unei ideologii”⁴.

După publicarea celui de-al doilea volum, *Brazde-n primăvară* (1952), activitatea editorială a lui Ion Bălan intră într-o perioadă de stagnare de aproape două decenii. Această absență coincide cu lipsa de afirmare a întregii generații din care făcea parte, până la apariția unei noi orientări lirice la sfârșitul anilor '60: „Interesant este de amintit că cei trei poeți, Mihai Avramescu, Radu Flora și Ion Bălan, care erau legați prin destin de formarea și ascensiunea liricii românești din Iugoslavia, vor înceta să publice volume de versuri timp de douăzeci de ani, respectiv tot până nu apare noua generație de poeți de la sfârșitul anilor șaizeci. Noile versuri, din deceniul șaptezeci, vor fi turnate într-o altă înfățișare și autorul acestei antologii va acorda, nu fără motive, o atenție deplină tocmai acestor realizări considerând că ele au obținut o expresie poetică care merită elucidată și descifrată de pe pozițiile lirismului modern. Adevărat că cei trei poeți se deosebesc categoric atât prin felul cum înțeleg poezia cât și prin vocația și talentul lor”⁵.

Odată cu revenirea sa în peisajul literar, poezia lui Ion Bălan capătă o dimensiune mai introspectivă, ancorată în nostalgia copilăriei și evocarea spațiului rural. În această etapă, se observă influențele liricii eminesciene și blagianiste, atât în tematică, cât și în registrul stilistic: „Satul este tema majoră a creației sale (...) Dealul, Valea Mare, Codrul, Fântâna «supusă de cumpănă», Ulița Mare, sunt toposuri ale universului său rural (...) Blândețea peisajului bănățean, temă majoră a poeziei primei generații, este o altă constantă a liricii lui Ion Bălan (...) Plonjarea în copilărie ca spațiu familiar, identificat cu universul satului, ca și suavitatea erotică sunt alte asemenea dimensiuni sensibile. Forțat încadrată în tipologia poeziei pure și profund filosofice, lirica lui Ion Bălan este nostalgică, elegiacă, contemplativă. Atunci când renunță la rima tradițională, la retoricul excesiv și îmbrățișează versul alb, discursul său capătă consistență poetică (...)”⁶.

3 Radu Flora, *Prefață la Opere alese I Versuri* de Ion Bălan, ediție îngrijită, prefață, selecție, note și comentarii de Radu Flora, Panciova: Libertatea, 1979, p. VIII.

4 Catinca Agache, *op. cit.*, p. 117.

5 Slavco Almăjan, *op. cit.*, p. 13.

6 Catinca Agache, *op. cit.*, p. 118.

Radu Flora, unul dintre cei mai importanți critici literari ai perioadei, subliniază în mod deosebit versificația poetului: „Poetul simte cadența versului și, adesea – chiar cu inerente exagerări – este antrenat într-o ușoară discursivitate (care este reprobabilă doar atunci când are tendințe de ușor manierism). Poetul, care începe cu versuri frânte de tip maiakovskian, dovedește, nu o singură dată, că este pe deplin stăpân pe resursele clasice și, de cele mai multe ori, am zice, perfecte, de alcătuire formală a versului”⁷.

Ion Bălan se remarcă și în domeniul prozei, conturând un univers narativ în care se regăsesc aceleași preocupări tematice. Volumele sale de proză, precum *Flăcări în noapte* (1953), *Drumuri și nori* (1960) și *Ninalb* (1967) ilustrează o viziune confesivă asupra lumii rurale. Prozatorul Ion Bălan este definit de narativitatea sa confesivă: „Calitatea de bază a prozei lui Ion Bălan este cea narativă, iar, în cadrul acesteia, comunicarea care are adesea caracterul unor confesiuni intime cu intonații lirice”⁸.

Catinca Agache apreciază că „scrierile în proză, subscrise modelului epic al generației anilor `50, abordează lumea satului bănățean, cu toată problematica complexă a vieții minoritarului român, a conglomeratului de naționalități în care trăiește. În acest sens, satul-metaforă este, la Ion Bălan, spatiul ideal, semănătorist⁹. Același critic literar apreciază că procedeul folosit de Ion Bălan în proză este rememorarea și identifică patru etape în proza sa: lumea mediului rural ilustrată de țărani de la Codru, din preajma Vârșetului, cât și de câteva figuri de intelectuali, dar și cea a spațiului urban, lumea unor timpuri mai vechi (*Ninalb*, *Darinca*, *Cearța*) sau cea din vremea războiului (*S-a întâmplat într-o sâmbătă*, *Semne pentru kutlurbund*) și de după război (*Bunicul și nepotul*, *Neînțelegera*) formează universal inconfundabil al prozelor sale” (...) Această vizează: perioada interbelică (*Flărări în noapte*, *Necazul lui Avram Cătană*, *Drumuri și nori*, *Ninalb*, *Darinca*, *Așteptare* ș.a.), vârtejul războiului (*Noaptea*, *S-a întâmplat într-o sâmbătă*, *Lemne pentru kutlurbund*), schimbările intervenite în viața socială a românilor minoritari după război (*Mărioara*, *Pe drum greșit*, *Școala*, *Bunicul și nepotul* ș.a.)¹⁰.

Personajele lui Ion Bălan sunt „în general oameni umili, ilustrează tipologia bănățeanului, identificându-se cu blândețea peisajului satului natal, cu însăși viața așezărilor rurale bănățene desfășurată în surdina”¹¹. Privită în ansamblu, opera lui Ion Bălan se constituie într-o frescă a satului bănățean, surprins într-o perioadă de transformări sociale și culturale: „Ion Bălan și-a pus un scop înalt, clar, am zice nobil: redarea fresco-picturală a satului natal, a consătenilor în

7 Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, Panciova: Libertatea, 1971, p. 41-42.

8 Idem, *ibidem*, p. 44.

9 Catinca Agache, *op.cit.*, p. 119.

10 Idem, *ibidem*, p. 119.

11 Idem, *ibidem*, p. 120.

momentele de răscruce social-istorică, pornind de la vremurile antebelice și până la cele mai recente. S-ar putea zice că și-a fixat un program creativ și-l duce, cu mici oscilații, perseverent și conștiincios la îndeplinire, având în vedere succedarea volumelor (1953, 1960, 1967- la șapte ani, succedarea fiind oarecum simbolică), cu o maturitate crescândă, tot mai semnificativă¹².

Remarcabil prin dimensiunea sa lirică, reflexivă și descriptivă, fragmentul lui Slavco Almăjan oferă o apreciere substanțială asupra operei lui Ion Bălan, evidențiind trăsăturile definitorii ale creației acestuia. Îl redăm în concluzie: „Acolo unde amurgurile sunt încă romantice, în satul simplu și părăsit de intonația vremii tumultuoase (de aceea ce oamenii susțin că-i zarva orășenească), departe de ea, în încrețiturile brazdei, în toate căsuțele din colț (în toate căsuțele din sat) ale căror ferestre privesc strada redusă cu noroi, în monotonia învinuită de temperamentul nostru, la marginea unei lumi, la o margine în noi,, unde există mult miros de primăvară și mult ciripit de păsărele, propoziția lui Bălan se înrădăcinează în viața unei existențe proiectate în subiectivitatea omului. A țaranului, câteodată a intelectualului provincial, care, ascuns, în problemele tranșeelor personale, în toate capitolele amăgirii, se simte om sau numai ființă demnă de a purta un nume și de a cuceri dreptul la rezolvarea problemelor vieții care-s atât de complexe¹³.

Ion Bălan a fost, de asemenea, o figură importantă în presa culturală din Voivodina. A lucrat ca redactor la *Bucuria pionierilor* începând cu 1949, iar între 1956 și 1976 a fost redactor responsabil al revistei *Lumina*, activând totodată și în cadrul săptămânalului *Libertatea*, unde a coordonat rubrica culturală, având o preferință pentru teme literare. Ca traducător, a facilitat accesul cititorilor români din Voivodina la literatura iugoslavă.

Carierea sa literară a fost curmată tragic, într-un moment în care mișcarea literară din Voivodina se orienta tot mai mult către modernism. În acest an, când se împlinește un secol de la nașterea lui Ion Bălan, moștenirea sa rămâne, însă, una semnificativă: un poet și prozator atașat lumii satului, un pionier al poeziei postbelice din Voivodina, care a oscilat între subtilitățile tradiționale și modernizarea discursului liric.

12 Sima Petrovici, „Autenticitatea prozei lui Ion Bălan” în *Lumina*, nr. 6 / 1975, p. 431.

13 Slavco Almăjan, *Discordie în inima provinciei*, în *Opere alese II* de Ion Bălan, Panciova: Editura Libertatea, 1979, p. XLIX.

BIBLIOGRAFIE

Almăjan, Slavco, *Discordie în inima provinciei*, în *Opere alese II* de Ion Bălan, Panciova: Editura Libertatea, 1979, p. XLIX –L

Almăjan Slavco, *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947 – 1987*, Libertatea, 1987

Agache, Catinca, *Literatura română din Voivodina*, Panciova: Editura Libertatea, 2010

Flora, Radu, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, Panciova: Libertatea, 1971

Flora Radu, *Prefață la Opere alese I Versuri* de Ion Bălan, ediție îngrijită, prefață, selecție note și comentarii de Radu Flora, Panciova: Libertatea, 1979

Petrovici, Sima, „Autenticitatea prozei lui Ion Bălan” în *Lumina*, nr. 6 / 1975, p. 431-434

Florilegiu

Ion BĂLAN

În amurg
În amurg de-aramă
undele tăcerii
flutură năframă –
cântecu-nserării.

Drumul ce mă poartă
Pe alei de umbră –
Nu-i vrere deșartă,
Nici ispită sumbră.

Drumul meu nainte
nu-l trec în zadar –
doru-o să-mi alinte
caisul solitar.

Drumul ce mă poartă
Pe alei tăcute
Spre caisul din poartă –
Visele-mi pierdute.

Din nou le adună
Pe-undele tăcerii –
Ție să le spună
În șoptele serii

(1954)

Aspect tomnatic

Sunt astăzi cu lumea-n odaie,
Hartă mi-e-ntreg universul...
Chinuți, afară, stropii de ploaie
Descifrează versul
Toamnei ce-n tăcere
Poezia își destramă
Sub a norilor năframă
Peste-a plopilor durere.

Aștept

Aștept și-acum castanii să-nflorească
pe ulița zilelor
și-n zâmbetul alb al dimineții
ochii tăi privirea să-ntâlnească.

Aștept de ieri și voi aștepta și mâine
Cioburile de senin să le găsesc
Cum uitate-n geamul inimii cresc
Risipitele cioburi senine.

(1954)

La intrarea în Măru

Cobor spre Măru, în zi de vară,
pe drum prăfuit cobor;
un vânt lin
viers uitat aduce
de către Căraș.

Umbra scade mereu,
în urma mea rămân
întinse lanuri, mare de grâne,
până-n vale ajunge-voi, oare?

În zi de vară mi se pare
că-n dogoare-i Banatul tot
și-aproape secăt-a izvorul vieții
sub apriga năvală de soare...

De câte ori pășit-am la fel
Pe acest drum, spre sat?

(1973)

Peisaj sălcitean

Ca-n palmă se-ntinde
Satul. Pe vale-n jos
doar după ploaie-i
pârâul plin de
nerăbdare și ros
de-amintiri ce-l mână
pe drum nestrăbătut,
spre necunoscut.

La mijloc de sat
m-opresc s-ascult
cum bate viu, răspicat,
al inimii tumult
în sân de sălcitean.

Sub deal-fântână
ce apa-și adună
din izvor subteran.

Fântâna se lasă
de cumpănă supusă,
în clipa nespusă
când vântul autumnal
satu-l străbate
din deal în deal,
pe stradă și-n grădină,
ca umbra sfioasă
pe alee-străină.

Minune-atunci îmi pare:
Că inima satului
e-n fântâna
cu rădăcini adânci
în izvor subteran
înfiptă, drept și cu rost,
întocmai cum a fost
și va fi de mare
năzuința spre soare,
ecou de vis sălcițean.

(1975)

(selecție din volumul *Opere alese I Versuri*, Panciova: Libertatea, 1979)

Armonii între culoare și cuvânt

Marina KALKAN

Există oameni pentru care arta nu este doar o profesie, ci o formă de a trăi și a simți lumea. Interviul de față ne aduce aproape o astfel de persoană – Blazena Miroslava Karkus, artistă, profesoară, ilustratoare și poetă – care îmbină vocația educației cu expresia vizuală și poetică. Artista ne vorbește despre începuturile sale, despre sensul artei în educație, despre felul în care cuvântul și imaginea se întâlnesc în creațiile sale. Este o poveste despre pasiune, continuitate și dialog între forme de expresie.

- **Cum v-ați descoperit talentul în artă? Ce ne puteți spune despre începuturile dumneavoastră în pictură, grafică și artă în general?**

Talentul meu a fost descoperit de la vârstă fragedă, mai exact de la grădiniță, de către prima mea educatoare care mi-a pus din prima zi degetele în culoare. Pentru că acasă se vorbea în limba slovacă, iar grădinița era în limba română, doamna educatoare a considerat că o activitate practică mă va atrage mai ușor decât cuvântul. Prima mea lucrare a fost folosind dactilopictura cu ajutorul căreia am realizat o rochiță din puncte. Pasiunea pentru artă a crescut odată cu vârsta. Am participat la cercul de pictură din cadrul Clubului elevilor din Pecica unde mi-am dezvoltat abilitățile participând la diverse concursuri. De asemenea, profesorul meu de educație plastică, domnul Seman Ioan Lucian, a văzut potențialul meu și m-a încurajat să urmez studii superioare în acest domeniu.

- **În prezent sunteți director și profesor de educație plastică la Liceul Teoretic „Gheorghe Lazăr” din Pecica. În plus, ați fost implicată în organizarea unor evenimente educaționale și culturale. Ce înseamnă pentru dumneavoastră să educați tineretul în domeniul artei vizuale?**

Educația vizuală constituie, în opinia mea, un punct cheie în dezvoltarea armonioasă a elevilor, atât în ceea ce privește parcursul instructiv-educativ, dar mai ales cel psihic. Este cunoscut faptul că elevii debordează de energie spirituală pe care noi trebuie să o canalizăm spre creativitate pentru ca ei să-și contureze o personalitate adaptabilă la condițiile cameleonice ale societății folosindu-se de inventivitate. Formându-și capacitatea de a descoperi semnificația celor văzute, vor putea anticipa și aplica practic diferite idei artistice care să-i ajute să se integreze.

În cadrul procesului instructiv-educativ este prevăzută formarea de competențe generale și valori și atitudini specifice cunoașterii artistico-plastice, urmărindu-se ca prin conținuturile prezentate și temele practice aplicate să li se dezvolte elevilor gândirea, aptitudinile, sensibilitatea, gustul estetic, în vederea construirii unei personalități creatoare.

- **Având în vedere că ilustrați acest număr al revistei *Lumina*, ce poveste doriți să transmiteți cititorilor prin aceste ilustrații?**

E o onoare pentru mine că pot să ilustrez acest număr al revistei *Lumina*. Ilustrațiile regăsite în revistă reflectă povestea mea, sufletul meu cu diferitele stări pe care le-am trăit și în care privitorii se pot regăsi sau pot să le trezească întrebări.

- **În portofoliul dumneavoastră se regăsesc și alte activități care includ ilustrarea unor cărți și reviste. Care sunt procesele pe care le parcurgeți pentru a crea o ilustrație inspirată de un text sau o temă literară?**

Nu există o rețetă anume, depinde de foarte multe aspecte modul de abordare, inclusiv de presiunea timpului sau a programului încărcat. Se întâmplă uneori că procesul parcurs pentru ilustrarea unor cărți sau reviste începe cu consultarea textelor, aprofundarea semnificațiilor, idetificarea simbolurilor care apar și pot fi utilizate în realizarea ilustrațiilor. Alteori chiar autorii simt că anumite lucrări deja create reflectă foarte bine ceea ce au dorit ei să transmită prin cuvânt în cărțile lor.

- **Cititorii revistei *Lumina* au ocazia de a citi poeziile dumneavoastră. Poezia vorbește prin cuvinte, iar arta prin imagini. Cum găsiți echilibrul dintre cele două în creațiile dumneavoastră?**

Am îndrăgit dintotdeauna poezia, iar literatura a fost și este prezentă în viața mea. Echilibrul se creează între cele două forme de artă spontan și pot spune că se completează. Uneori mai ușor și mai repede îmi exprim sentimentele prin intermediul cuvintelor, alteori simt nevoia să mă exprim prin culoare. Poezia este mai explicită pe când pictura sau grafica pot să conțină mesaje mai dificil de indentificat sau pot fi interpretate mult mai variat.

- **Simțiți că o pictură sau o grafică poate spune uneori mai mult decât un vers?**

Da, cred că de cele mai multe ori o lucrare poate spune mai mult decât un vers. Depinde însă și de privitor sau cititor ce afinitate are față de una sau alta. Pot spune că ambele sunt parte din mine.

- **Ați colaborat la diverse proiecte interculturale, inclusiv cu oameni de cultură din Serbia. Știm că această colaborare a devenit mai strânsă prin intermediul Organizației Nonprofit „Prezent” și Galeriei „Armonii cromatice”. Ce v-au oferit aceste colaborări din punct de vedere artistic și profesional?**

Oamenii de cultură întâlniți în Serbia sunt speciali. Colaborarea în cadrul proiectelor interculturale internaționale are un rol deosebit în stabilirea unor conexiuni cu oameni deosebiți care ne ajută să ne dezvoltăm, să creștem din punct de vedere profesional. Acestea sunt și adevărate schimburi de experiență prin intermediul cărora descoperim tehnici noi, obiceiuri și tradiții, preocupări comune, ne îmbogățim atât din punct de vedere vizual, fiind mai inspirați în realizarea unor lucrări, cât și uman, legând noi prietenii.

- **Ca o concluzie, spuneți-ne ce rol are arta în viața dumneavoastră, zi de zi?**

Arta este un refugiu, un mod de a mă bucura de frumusețea vieții, de a mă regăsi, o terapie, bucurie și multă iubire. Totodată cred că este un talent primit de la Dumnezeu prin intermediul căruia îmi întăresc și legătura cu acesta. De asemenea este și o modalitate de a aduce bucurie în sufletul celor care pășesc în galeriile sau locațiile unde expun personal sau alături de colegii mei.

Florilegiu

Blazena Miroslava KARKUS

Floare de lotus

Ai răzbit în apa stătătoare,
Te-ai înălțat și-ai străpuns cercul senzual
Ai risipit maiestuos neutrul apei,
Țâșnind spre necuprins cu perfecțiunea ta
Promițând lumii perpetua renaștere.
Te naști din profan și crești ferm în sacru.
În tine timpul coexistă vibrând armonios:
Din germene răsari rigid
Ca o inimă închisă în trecut,
Înflorești suav dar suveran
Împlinind prosper prezentul
Și-atât de pură este existența ta!
Corola ta intactă, culoarea ta imaculată,
Nimeni să le tulbure n-ar vrea!
În tine zace nemărginirea și începutul,
Din tine se scutură promisiunea viitorului
Ascunsă-n abundența semințelor tale.
Atât de gingașă-n voluptuozitatea ta
Ești tu, floare de lotus!

În ochii tăi

Mă cufund în ochii tăi visând aieveja,
Când mă privești mă pierd adesea,
Mă-nalți și mă cobori în infinitul cerului,
Când mă atingi îmi tulburi liniștea Eului.
Mă trezesc tânjind să mă oglindesc în ei,
În ochii tăi adânci ce îmi șoptesc ce vrei
Fără de cuvinte.

Mă regăsesc în ochii tăi sperând la mâine,
Când tu-mi zâmbești mă răscolesc în taine,
Mă tulburi și mă liniștești în nemărginirea firii,
Când mă atingi îmi trezești pofta iubirii.
Mă-mpresor de emoții nebănuite privind în ei,
În ochii tăi strălucitori ce mă-nvăluie
Fără de atingere.

Mă transpun în ochii tăi găsind o nouă lume,
Când îmi deschizi calea spre Sine.
Mă descompui și mă recompui purtându-mă prin galaxii,
Când mă atingi îmi vindeci rănila inimii.
Mă-ntreb cât voi putea privi în ei,
În ochii tăi plini de dor ce mă mângâie
Fără de oprire.

Energii

În clipa de eternitate m-ai ferecat
Fără vreun preaviz,
Când poate nici nu mai speram
Să trăiesc ca-n vis.
Nu știu nici cum, nici de ce
Ochii tăi mi-au pătruns adâncurile.
M-am oglindit și m-am regăsit privind în ei.
Uitasem de mine, m-am pierdut aieva.
Cu fiecare gest al tău, vibrând în tandem,
Ne-am împletit energiile
Și-am început să-mi amintesc
Cine sunt, ce-mi doresc, pentru ce merită să trăiesc.
O scânteie din energia ta
A fost de-ajuns să o trezească pe a mea,
Iar timpul parcă a stat în loc
Când noi, învăluți de ea,
Stăteam la marginea clipei.

Pe căi nebănuite

În cinstea ta închin pocalul
Și sorb cu nesaț
Iubirea.
Mi-ai oferit licoarea
Debordând de arome
În prag de An Nou
Deschizând calea
Spre un Eu nou.
Mi-ai alintat simțurile,
Mi-ai stârnit emoțiile,
Mi-ai îmbătat gândurile,
Mi-ai trezit dorințele,
Mi-ai reînviat speranțele,
Tu Eros neașteptat!
Mă-nvălui cu ardoarea ta,
Ne-mpletim în simțire,
Cu pasiune călătorind
Pe căi nebănuite.
N-aș fi crezut
C-al tău sărut
Mă va purta ca o vrajă
Pe căi nebănuite.
Cu tine
Timpul se oprește în loc,
Viața-și împlinește scopul,
Descopăr Sinele de mult ferit
De lumea cea haină,
Mă regăsesc.
Pocalul îl închin în cinstea ta
În semn de mulțumire
Pentru tot ce mi-ai dat,
Ce ai luat,
Dar mai ales
Pentru ceea ce ai lăsat!

Comparații

Ochii tăi sunt epitețe,
Atingerile tale metafore,
Degetele tale versuri,
Mâinile tale strofe,
Îmbrățișările tale poem,
Zilele cu tine nuvele,
Povestea noastră un roman.
În lumea-ntreagă nu ai seamăn,
Suflet drag ce tainic mă cheamă
Momente de neuitat să îngemăn,
Să mă înalț pe culmea pasiunii ce o proclamă.

Când vii aduci cu tine...

Când vii aduci cu tine bucuria,
Parfumul proaspăt al mult râvnitei primăveri,
În urma ta și vântul poartă plăcute adieri.

Când vii aduci cu tine magia,
Fantezii surprinzătoare demult transformate în tăceri,
Renasc o dată cu venirea ta de azi, de ieri.

Când vii aduci cu tine ploaia,
Miros de pământ reavăn venit de nicăieri,
Ce-ndeamnă la visare și tainice mângâieri.

Când vii aduci cu tine nebunia,
Ardoarea celei mai nesperate atingeri,
Purtând în suflet taina doritei revederi.

Când vii aduci cu tine liniștea,
Albastrul de topaz al cerului din alte veri,
Infinitul regăsindu-se-n privirea purificată de dureri.

Când vii aduci cu tine iubirea,
Diamant neșlefuit în comoara timpului pierdut printre poveri,
La fiecare atingere a ta creștând detalieri.

Când vii aduci cu tine dragostea,
Dar din rai, praf de stele, galaxii și scânteieri
Toate tu le porți cu tine și cu mine le reconsideri.

Când vii aduci cu tine totul
Și-aș vrea să nu-l mai iei.

Der Hund

Filip DAVID

„Lumea în care vom intra după moarte va fi mare și strașnică“, scria una din mințile luminate ale secolului nostru, „ca Dumnezeu și ca natura pe care o cunoaștem“. Dar experiența mea sinistă mă face să cred că trăim într-o lume închisă și ciclică în care nu mai există loc pentru o moarte adevărată. Viețile trec una prin alta, devorându-se reciproc.

În timp ce scriu aceste rânduri, țin în mână o scrisoare cu un conținut neobișnuit, care reprezintă introducerea la o aventură ciudată. Scrisoarea începe cu un citat din Filo Iudeas:

„Văzduhul este plin de suflete; cele ce sunt cel mai aproape de pământ coboară pentru a se uni cu trupurile muritoare, dorind să-și continue viața în ele“.

Apoi niște versuri, luate cine știe de unde:

*Tot ce ai fost, ce-ai văzut, făcut și gândit
Nu tu, ci eu am văzut, eu am fost și-am făcut.*

Scrisoarea continuă cu un manuscris mărunț, abia descifrabil:

„Fiecare dintre noi știe lucruri pe care nu le-am putut cunoaște în viața asta. Această știință este ca un râu uriaș care curge prin toate timpurile“. Sub aceste propoziții se întinde un spațiu alb, un deșert, din care străbate un țipăt dezesperat cerând ajutor. „Sunt martor și părtaș totodată la întâmplări care depășesc puterea mea de înțelegere. Dacă nu ți-e teamă, vino repede, pentru că în curând încep nopțile cu lună plină.

Al tău Uriel de Mayo“

Se deosebea de ceilalți prin înălțimea sa, prin părul său blond care lăsa impresia că e neîngrijit, prin ținuta sa puțin orgolioasă și prin veșnicul său surâs ironic. Toate acestea l-au împiedicat să lege prietenii durabile în timpul studiilor, dar poate că nici nu le-a dorit. Se pare că doar eu am reușit să mă apropiu de el. Trăiam printre străini. Știam să ascult și asta-i convenea de minune. Dar, ascultându-l, mergeam de fapt în urma lui, treaptă cu treaptă, tot mai departe de lumina zilei, spre întuneric. Voi spune doar atât: domeniul în care am intrat era nemărginit, căutarea unor cunoștințe interzise și demult uitate în granițele celor șase mari sisteme mistice. A renunțat la studiile de filosofie sub pretextul, în care se simțea o notă de dispreț, că acestea sunt doar o simplă „pregătire pentru moarte“. Doar cu ajutorul unei științe secrete se poate rămâne „sigur în mijlocul descumpănirii“, a găsi siguranța cu ajutorul haosului. Pe cartea pe

care mi-a dăruit-o scrisese următoarele cuvinte: „Dimensiunile sunt fără margini, timpul este nemărginit. Împrejurările nu sunt statornice, condițiile nu sunt definitive”. În discuții adesea pomenea Tabla de smarald și „miracolul lucrării unice”. Odată, într-o plimbare, am ieșit din oraș. Pe neașteptate, extaziat, ridică mâinile spre cerul înstelat și începu să vorbească: „Tot ceea ce este sus e la fel cu ceea ce este jos, și totul nu este decât miracolul lucrării unice”.

La început mă măgulea societatea unui astfel de om; era un renegat dar și un om excepțional. Și mai pe urmă începu să-mi fie teamă. Nici nu m-am apropiat bine de abisul pe care-l intuia, că și începu să mă ia cu amețeli. Bănuielile și temerile mele le numea slăbiciuni trecătoare. În orice caz, avea nevoie de mine. Vorbea cu mândrie cum s-ar fi eliberat de forțele instinctive, că prin aceasta ar fi „decăzut la câine” - „auf den Hund gekommen”, și aceasta deschidea porțile unei noi lumi.

Spre sfârșitul studiilor a atins totuși moartea. S-a îmbolnăvit de o boală de care nimeni nu știa și nici nu auzise vreodată. Făcea crize de nebunie, visa vise groaznice, care durau și când se trezea. Pe neașteptate orbi. Stătea zile întregi în camera întunecată, sau cu vreo banderolă legată peste ochi. Nu s-a spus în zadar că omul orb vede mai departe decât acela care are ochi sănătoși. Într-un întuneric beznă, în fața lui De Mayo se deschise o ușă tainică, „ușa lumilor de jos”, cum spunea mai târziu. „Acela care a intrat pe acea Ușă nu mai este același care a ieșit prin ea”. Într-o stare de febră și halucinații, pomenește numele unui oarecare dr. Mizes, afirmând că ar fi luat chipul și sufletul acestuia.

După un an, pe nașteptate, boala încetă. Își redobândi vederea. În cărți află că acel dr. Mizes nu este nimeni altul decât profesorul lor de la Universitatea din Leipzig. Gustav Theodor Fehner, născut în anul 1801, într-un sătuc saxon. Era ceva fantomatic în credința lui De Mayo că existența se poate continua în acest fel. Aceasta era perioada întreruperii totale a relațiilor noastre. O răceală tot mai accentuată începu să se simtă din camera lui, din scrierile sale, din el însuși.

Și așa trecură anii. Tot ceea ce se întâmplă ține de timp care a trecut ireversibil și părea că nu se va mai întoarce niciodată. Trăiam cu picioarele bine înfipite în pământ, iar ce se întâmpla acolo, Jos, în străfundurile oceanului întunecat, nu mă interesa deloc. Până în clipa când din nemărginirea acelei ape apăru acea mână știută, care mă trase la fund.

Dar eu nu mai aveam de ce mă teme. Drumul pe care îl alesesem mă ducea în altă parte. M-am cufundat în mulțime, fără cea mai mică intenție de a mă juca cu focul, provocând destinul. Mi-am întemeiat un cămin, aveam copii. Timpul se scurgea, se apropia pe nesimțite bătrânețea. După o viață liniștită și ușoară, începură să vină bolile, zilele de incertitudine, griji și nenorociri. Soția mi-a murit, copiii s-au răzlețit prin lume. M-am trezit din nou într-un deșert, punându-mi ca odinioară, întrebări la care nu găseam răspunsuri. Drumul lui Uriel De Mayo trecea pe undeva prin preajma mea și nu trebuia mult să ni se unească din nou. Trebuia, deci, inevitabil, ca să ne întâlnim din nou.

Fără prea mari probleme, am ajuns la N., dar de aici, cu destule greutate, am găsit un mijloc de transport. Uriel De Mayo trăia într-un loc pustiu, înconjurat de păduri, și până la el se putea ajunge doar pe jos sau cu trăsura. Pe aici se vorbea numai în șoaptă despre prietenul meu de odinioară, și teama care se simțea doar la pomenirea numelui prietenului meu făcea ca oamenii aceștia să mă evite și pe mine. Abia reuși să mă tocmesc cu un om înalt și tăcut, proprietarul unei gloabe și al unei căruțe rablagite. Urcai în căruță. În scârțâitul căruței și șuierului bicicului, apucarăm pe un drum îngust, desfundat de ploile de acum câteva zile. Urcam încet pe creasta dealului îndepărtat.

Simții pe neașteptate o liniște deplină. Soarele după-amiezii își împrăștia lin razele pe coastele dealurilor. Și eu eram la vârsta când focul din sufletul omului nu mai arde cu flăcări mistuitoare. Nu s-a spus oare: „Omul înțelept nu-și dorește prea multe plăceri, ci mai puține dureri!“ Îi voi spune lui De Mayo: „Nu ești tu în lume! Lumea e în tine! Acesta-i singurul adevăr!“ Mi-am ridicat privirea spre cerul care semăna cu adevărat cu un ocean albastru, enorm, fără fund. Dar, aici, în piept, simțeam toată spaima care izvorăște din imensitatea lui. Păsările din înălțimi sunt un produs al gândului nostru, fiarele care se năpustesc asupra prăzii - sunt visele noastre urâte. Căruțașul acesta tăcut ce se clatină lângă mine ținând hățurile slinoase, pământul, pădurea, dealurile, șarpele care se pierde în iarbă - nu vor mai exista când noi, tu, De Mayo, și cu mine, nu vom mai fi pe acest pământ.

Ultima parte de drum trebuia s-o străbat pe jos. Căruțașul opri căruța lângă pârâul acoperit de frunze uscate. În fața mea, foșnea pădurea de stejari îngălbenită. Totul respira a putregai și a moarte. În apropiere, în ceața străvezie a apusului se zărea și casa. Sării pârâul și prin iarba înaltă, mă apropiai de capătul călătoriei mele.

Grădina din jurul casei era părăsită și neîngrijită. Heleșteul era năpădit de buruieni. Mă apropiai de casă pe o cărare pietruită, prin care străbătea iarba. În ușa casei stătea Uriel De Mayo. Mi se părea că mă scufund în trecut: și acum el arăta cu adevărat tânăr. Pași în întâmpinarea mea, desfăcându-și larg brațele. Îmbrățișai, la rândul meu, fantoma tinerețelor mele.

Mă luă de braț și intrarăm în încăperea ce zăcea în obscuritate. Mă conduse lângă căminul în care pâlpâia focul. Ne așezarăm pe niște scaune din lemn. Totul era scufundat în semiîntuneric, doar ochii lui De Mayo parcă străluceau din ce în ce mai tare. M-am așteptat să întâlnesc un om abătut, posac, într-o stare de dezesperare, iar în fața mea stătea un om plin de viață, aproape vesel, poate că dispoziția aceasta nu era decât o simplă exaltare necontrolată, de care dau dovadă doar copiii și nebunii.

O avalanșă de cuvinte izbucni din gura lui. Era de prea mult timp singur și acum trebuia să vorbească. Mi-era greu să urmăresc firul unui gând ascuns în mulțimea asta de vorbe, adesea spuse la întâmplare și fără nicio legătură. Afiinitățile care ne-au apropiat și legat odinioară acum dispăruseră. Totuși, eram singura ființă căruia i se putea destăinui în voie.

Toată vorbăria asta nu era decât o pregătire a terenului pentru a ceea ce avea să-mi spună mai târziu. A amintit de *gilgul*, credința cabalistă în migrarea sufletelor, apoi de Principiul al cincicilea, de acea capacitate dată omului de a se reîncarna, ceea ce corespunde celui de-al Cincilea Plan - respectiv universului din afara omului. Se ridicase de pe scaun, apropiindu-se de pervaz și privea undeva, afară, în direcția pădurii scufundate în întuneric.

„Acesta nu-i un fenomen străin sau inaccesibil speciei umane. El ține de *memoria rasei*, atotprezentă în existența firii pătrunzătoare. El există de când există și omul”. Nu-i vedeam fața, dar vocea îi tremura. „Acum mi se întâmplă lucruri pe care le-au trăit mulți oameni în diferite țări”.

Se așeză din nou pe scaun și se aplecă spre mine. „Totul a început încă pe timpul când sufeream de acea boală ciudată. Vocea care mi se adresa din întuneric îmi purta mâna și scria acele cuvinte pe care nici nu le credeam, și nici nu le înțelegeam. Când am răsfoit, mai târziu, manuscrisele, am descoperit că scriesem continuarea la opera doctorului Mizes *Anatomia comparată a îngerilor*. În timp ce scriam acele rânduri, nu eram eu cel adevărat, dar, în același timp, eram tot eu. Atunci am înțeles...”

Scormonea jarul din cămin. Acum, la lumina focului, părea mult mai bătrân. Vocea i se stinse că abia i se mai putea desluși cuvintele: „În *Zohar* stă scris: «Toate sufletele sunt într-o călătorie permantă. Dar omul nu știe nici de ce vine și nici de ce se duce». Iar în *Bahir*: «Privește! Domnul Dumnezeu face lucrul acesta cu omul de două ori, de trei ori». Ochii lui Uriel De Mayo scânteiau acum ca jăratecul din cămin. Trebuie că în acea clipă simți o durere ascuțită, pentru că ridică brusc mâinile acoperindu-și ochii. „Iar eu trec prin mii de schimbări, multiciplitatea mea este înspăimântătoare, dureroasă, sfidătoare. Sunt diversitatea întruchipată! În fiecare seară iau altă formă, încep să simt asta ca pe o nebunie.”

Se ridică și, la rândul meu ca vrăjtit, mă ridicai și eu. Se apropie de un dulap și-l deschise: un morman de hârtii se împrăștie prin cameră. Ridică apoi capacul unui scrin – era plin până în vârf de foi scrise.

„Casa este plină de manuscrise”, zise cu voce tare. „Aici sunt lucrări cu totul noi, dictate din mormânt, dintr-o altă lume, lucrări ale lui Marsilio Ficini, tratatul despre nemurirea sufletului pe care l-am scris împreună cu Giovanni Pico, fiul Prințului Mirandola. Îți voi spune numele acelor cu care am contactat în ultimele zile: Gotthelf Heinrich von Schubert, Friedrich Roukert, James Russel Lowell, Johannes Fernelius...”

Deasupra pantei împădurite apără luna pală. Razele ei reci umplură încăperea. De Mayo ridică o foaie de hârtie de pe podea. Nu citea versurile, le știa pe dinafară:

Murit-am ca mineral și-am devenit plantă.

Ca plantă sfârșit-am și fiară m-am făcut.

Murit-am ca fiară și om am devenit.

De ce să-mi fie teamă? Murind eu cresc...

Ca om voi muri și până la îngeri

Mă voi înălța, chiar mai departe, chiar mai departe.

Tăcu pentru o clipă. „Asta am scris pe când eram Jalaludhin Rhumi. Ascultă cum sună mai departe: „Mai departe, mai departe”. Mă plimb prin veacuri și epoci cu bucurie, dar și cu durere și spaimă.”

Se apropie și mai mult de mine. „Până la îngeri mă voi înălța... chiar mai sus” vocea începu să-i tremure: „Asta-i ce mă înspăimântă cel mai mult. Ce e mai departe? Creaturile din fundul iadului, monștrii din mitologie... Înțelegi? E punctul cel mai de jos. E esența Sfârșitului. Matricea noastră arhetipală.” Pe neașteptate, un zâmbet îi schimonosi fața. Recită: „Stropii de sânge, câinele Grmr stă paznic în fața casei morților și va lupta împotriva zeilor când vârcolacii iadului vor devora luna și soarele.”

Nu știu de ce, dar la aceste cuvinte, un fior rece îmi străbătu trupul. Poate, din cauza lunii care stabilea, oarecum, cadrul acestei imagini înfricoșătoare. Sau din cauza unei străvechi amintiri a zilelor când în câine, acea fiară îmblânzită, simți forțele primare ale propriului instinct.

Restul serii l-am petrecut la masă plină cu bucate și băuturi. Făcea eforturi vizibile să uităm de profeția nefastă pe care o pronunțase într-o clipă de adâncă neliniște sufletească.

Era trecut de miezul nopții când mă trezii. Mai mult adormit decât treaz, privii în jurul meu, fără să-mi dau prea bine seama unde mă aflui. Mă ridicai. Luna trecuse mai bine de jumătate din drumul ei ceresc și se apropia de vârfurile albastre ale munților. Pusei din nou capul pe pernă. Nu mă puteam elibera de un sentiment nu prea clar de tulburare, de ceva ce-mi neliniștea somnul.

În fața ușii se auzeau pași. Nu erau pași de om. Nici vocea ce scheuna și rânjea nu era omenească. Ceva începu să zgârâie pe ușă.

Ușa se deschise încet. O creatură cu forme pe care nu le-am putut desluși în întuneric intră în cameră. Acum se auzi clar schelălăitul câinelui. Din întuneric apărui trupul unei creaturi înspăimântătoare, cum nu mai văzusem până atunci: un trup care-și pierduse forma omenească și pe care crescuse capul unui câine cu ochi care ardeau ca două flăcări implantate în țeasta animalului. Tot ce-am recunoscut pe acest monstru erau acei doi ochi ce ardeau ca jăratecul.

Dezbrăcat cum eram, speriat de moarte, sării din pat și îmbrâncii acea făptură monstruoasă care, scheunând, căzu la podea. Abia găsi ușa și țâșnii în noaptea. Alergam cât mă țineau picioarele prin livadă, trecui prin apa pârâului. Prin pădure, cu tălpile însângerate, zgârâiat pe întreg corpul de crengile tufișurilor care mă loveau din toate părțile. Alergai așa mult timp, fără să simt altceva, decât o spaimă de neîndurat. Când ajunsei la primele case din sat, căzui în fața ușii și leșinai.

Nu spusei nimănui nicio vorbă despre cele întâmplate, pentru că cine m-ar fi crezut. De Mayo s-a înecat în heleșteul din fața casei sale. Dar, eu îl aștept în fiecare noapte. Aștept acel câine mitic, pe acel Cerber, paznicul Infernului, care nu dinții lui ascuțiți devoră pe acela care încearcă să fugă de acolo.

Pe piatra de pe mormântul prietenului meu, fiară omenească, săpai cuvintele poemului:

„O, nu trezi furtunile adormite –
Haosul se leagănă în mugetul lor!”

Filip David (1940-2025) a absolvit Facultatea de Filologie și Academia de Teatru, Film, Radio și TV. Ani în șir a fost redactor al programului de teatru al Televiziunii Belgrad și profesor de dramaturgie la Facultatea de Arte Dramatice din Belgrad. Editorial debutează în anul 1964 cu volumul de proză scurtă *Fântâna din pădurea întunecată*. Urmează apoi încă două volume de povestiri: *Scrieri despre real și ireal* (1969) și *Prințul focului* (1987 – Premiul „Andrić”). De asemenea, este autorul a trei romane: *Pelerinii cerului și pământului* (1995), *Visul despre iubire și moarte* (2007) și *Casa amintirii și uitării* (2014 - Premiul NIN; Premiul „Meša Selimović”), cât și al volumelor de eseuri: *Fragmente din timpuri întunecate* (1994); *Suntem oare niște monștri* (1997) și *Lumile în haos*. (2004). Filip David este, de asemenea, și autorul sau coautorul unor scenarii dintre cele mai cunoscute filme iugoslave: *Ocupația în 26 de imagini*, *Căderea Italiei*, *Cine tot cântă acolo*, *Butoiul cu pulbere* (premiul criticii la Festivalul de la Veneția), *Tratament special* (premiul la Festivalul de la Cannes), *Optimiștii* (Grand Prix la festivalurile de la Valladolid și Geneva), *Visul unei nopți de iarnă* (Grand Prix la Festivalul de la San Sebastian), *Când se face de zi* (candidatul cinematografilei sârbe la Oscar). Este și dramaturg la montarea de excepție a *Salonului nr. 6* de A.P.Cehov (în regia lui Lucian Pintilie la TV Belgrad în 1973).

Proza lui Filip David se înscrie pe linia prozei fantastice începând cu *O mie și una de nopți*, trecând prin misticismul medieval, cu ecouri din proza lui Jan Potocki, E.A.Poe, R.L.Stevenson, G.Meyrink și J.L.Borges, explorând partea întunecată a naturii umane, de la abisurile spirituale eterne, la răul pogromurilor și până la crimele Holocaustului.

În anul 2003 apare volumul *Cartea de scrisori 1992-1995*, scrisă împreună cu prietenul său Mirko Kovač.

Filip David a fost ultimul reprezentat al arhicunoscutului cvartet de prieteni și scriitori din proza sârbă contemporană: Borislav Pekić, Danilo Kiš, Mirko Kovač și Filip David.

Traducere și notă de Simeon LĂZĂREANU

Instrucțiuni de redactare a lucrărilor științifice

Autorii sunt rugați să trimită lucrările științifice în vederea publicării acestora în revista *Lumina* pe adresa de e-mail **revistalumina47@gmail.com**.

Lucrările vor fi redactate cu respectarea următoarelor cerințe:

- Format A4, stilul Times New Roman, corp 12, la interval de 1,5 între rânduri
- Numărul maxim de pagini: 9 (cu rezumat, concluzii și bibliografie)
- Autorii lucrărilor vor indica afilierea și adresa de contact (e-mail)
- Rezumatul va fi urmat de cuvintele-cheie
- Titlul, rezumatul și cuvintele-cheie vor fi redactate și în limba engleză. Acestea vor fi plasate la finalul lucrării, în urma bibliografiei
- Referințele bibliografice vor fi inserate folosind notele de subsol, iar titlurile citate se vor regăsi și în bibliografia de la finalul textului
- Notele de subsol vor fi redactate după următorul model:

Virginia Popović, *Opinii și reflecții*, Editura Libertatea: Panciova, 2013, p. 71.

Lucian Alexiu, „Petre Stoica – Notații fragmentare despre poet”, în *Poesis*, nr. 1/2021, p. 74.

- Titlurile citate în lucrare vor fi marcate cu italic/cursiv, cu excepția celor apărute în reviste, care vor fi trecute între ghilimele
- Evidențierea sintagmelor se va face cu italic/cursiv
- Referințele bibliografice vor fi trecute în ordine alfabetică, după următorul model:

Alexiu, Lucian, „Petre Stoica – Notații fragmentare despre poet”, în *Poesis*, nr. 1/2021.

Popović, Virginia, *Opinii și reflecții*, Editura Libertatea: Panciova, 2013.

Popović, dr. Virginia, *Prefață* la volumul *Dacica, Dacica, pretitudineni în sufletul meu* de Felicia Marina Munteanu, Editura Libertatea: Panciova, 2015, p. 5-10.

URL: Pârvan, Dana, „Scrisul ca formă de căutare”, <https://www.observatorcultural.ro/articol/scrisul-ca-forma-de-cautare/> (accesat în 2 iunie 2023).

Instrucțiuni pentru recenzenți

Revista de literatură, artă și cultură transfrontalieră *Lumina* își propune să asigure un înalt nivel de calitate a lucrărilor publicate. Participarea recenzenților în acest proces este de mare importanță.

1. Recenzarea lucrării este anonimă, pe principiul peer-review;
2. Recenzia se trimite pe un formular corespunzător pe care recenzentul îl primește de la redactor;
3. În procesul de evaluare, recenzentul analizează dacă lucrarea este un studiu original, dacă este relevantă tematic pentru profilul revistei, dacă se bazează pe cunoștințe științifice relevante din domeniul respectiv;
4. Recenzentul propune redacției: 1) acceptarea lucrării fără modificări, 2) acceptarea lucrării cu modificări minore; 3) acceptarea lucrării cu modificări majore (după refacere, se trimite la recenzenți); 4) revizuire și retrimiteră (după refăcerea, se trimite la recenzenți); 5) respingere
5. În cazul în care se recomandă modificarea lucrării, recenzentul indică: a) modificările necesare pentru ca lucrarea să fie publicată, b) modificările recomandate, dar care nu sunt obligatorii;
6. În cazul în care se propune respingerea lucrării pentru publicare, trebuie oferită o justificare concisă;
7. De la recenzenți nu se așteaptă să efectueze corectura și revizuirea lucrării, dar este recomandat să indice dacă este necesară corectura lucrării;
8. Recenzentul trebuie să informeze redactorul dacă există un conflict de interese în legătură cu recenzia unei lucrări anume;
9. Recenzentul trebuie să informeze redactorul dacă observă orice încălcare a codului etic și științific în lucrare.

LUMINA, revistă de literatură, artă și cultură transfrontalieră
Anul LXXVIII, nr. 4-6/2025 (686-688)
cu sprijinul Secretariatului Provincial pentru Cultură, Informarea Publică
și Relațiile cu Comunitățile Confesionale din Voivodina

*

Cele mai sigure abonamente la revista „Lumina” se pot face
la administrația CPE LIBERTATEA, Ž. Zrenjanina 7,
26000 PANČEVO
Telefon +381 13 351-281; +381 13-353-401

E-mail:

www.libertatea-publicatii.rs
revistalumina47@gmail.com

*

Cont curent NIU „Libertatea” Pančevo – pt. LUMINA
160-115495-75
BANCA INTESA

*

Prețul unui număr este de 300,00 dinari
Costul unui abonament individual pe anul 2025 în Serbia
– inclusiv taxele poștale – 1.200,00 dinari

*

Pentru întreprinderile comerciale din Serbia care se ocupă
de plasarea revistei în străinătate
(cel puțin cinci abonamente anuale) – inclusiv taxele poștale

*

Abonamentul individual și pentru instituțiile din Europa este de
40 EURO iar pentru celelalte continente – 60 USD

*

Lumina exprimă gratitudini tuturor care se vor
înscrie pe noua listă a abonaților,
facilitând astfel continuitatea apariției revistei.

*

Tipografia:
BIROGRAF COMP DOO,
Belgrad-Zemun

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

821.135.1

LUMINA : revistă de literatură, artă și cultură transfrontalieră / redactor responsabil Marina Kalkan. - Anul 1, nr. 1 (12 ianuarie 1947)-

. - Panciova : Libertatea, 1947- (Beograd : DONAT GRAF DOO). - 23 cm

Tromesečno.

ISSN 0350-4174 = Lumina

COBISS.SR-ID 15911938